JOSÉ MAURO DE

VASCONCELOS

Kardeşim Rüzgâr Kardeşim Deniz



24. BASKI
Çeviri: ZEYYAT SELİMOĞLU

can modern

Jose Mauro de Vasconcelos
Kardeşim Rüzgar Kardeşim Deniz

birinci bölüm
1 DENİZ ADAMLARI
"Çalsana şu ıslığını be Pocks! Islığının şans getireceğini kafamıza kakar durursun hep," dedi asıl adı Pedro olan Kızılsaç.
Kızılsaç, durulmuş halatın üzerinde oturuyor, mısır yaprağı sigarasını tüttürüyor, duman gözlerini yakıyordu. Gözlerini değil de gözünü demek daha doğru belki; çünkü tek gözü vardı. Ötekini yıllar önce bir kavgada yitirmişti. Zaman zaman elini keyifsiz bir tavırla kızıl saçlarına daldırıyor, sonra yeniden tek mavi gözünü öfkeyle kısıyordu.
"Hadisene be Pocks! Çal şu ıslığını da rüzgâr çıksın artık!"
"Boşuna Kızılsaç, boşuna! İnanamıyorum."
Yine de yanaklarını şişirdi Pocks. Esmer suratını çirkinleştiren yara izleri şimdi daha da büyük görünüyordu. Yavaştan bir ıslık tutturdu:
Gel, kardeşim rüzgâr,
O yabanıl köpek beni ısıracak.
Gel, kardeşim rüzgâr,

Niyeti beni parçalamak...
Es artık es, ayaklan artık rüzgâr, O yabanıl köpek beni ısıracak.
Ormanı, denizi aş da gel, Niyeti beni parçalamak...
Adamlar gözlerini kıyı gemisinin yelkenlerine dikmişler, heyecanla bakıyorlardı. Boşuna! En ufak bir esinti bile yoktu. Yelkenler laçkaydı, gevşemiş kalmıştı.
"Gözlüğümün üzerine bahse girerim ki şu kahrolası poyraz çıkmayacak," dedi Anton Kaptan.
Anton Kaptan, gözlüğünü ortaya koydu mu, tamamdı; o zaman akan sular dururdu.
Hay Allanın belası! diye düşündü Dorcelino. Şu poyraz yarım saat içinde çıkmazsa ancak yarın ikindide, sular yükselince Macau'da olabiliriz.
Hepsi de denizden esecek rüzgârı dörtgözle bekliyordu. Kara tarafında Alagamar feneri, gecenin içine karatahtadaki tebeşir çizgilerini andıran çizgiler atarken, ötelerde, dışarıda, gökyüzü kapkaraydı.
Gemi, liman ağzındaki ölü dalgalar üzerinde yalpalıyordu. Özellikle güçlü bir dalga omurgaya vurdu mu da şöyle bir sarsılıyordu olduğu yerde.
"Senin saat ne diyor, Dorcelino?" diye sordu Euse-bio.
Dorcelino, cebinden kocaman bir saat çıkardı. Bu saat çok önemliydi onun için, babasından kalmıştı ona.
"Dokuz," dedi Dorcelino, hoşnutsuz.
"Öyleyse bugün giremeyiz artık içeriye!"
"Ya ne bekliyordun?"
"Bizim babalık birazdan toplatır yelkenleri. Bahse girer misin?"

Anton Kaptan, söyleneni duymuş gibi, kaptan köşkünden seslendi:
"Yelkenler mayna, çocuklar! Bugünlük bu kadar. Yarın yeni bir gündür!"

Güverte parmaklığının üzerine tırmanan Pocks, kaptan köşkünün üstüne uzanmış, uyumakta olan Chi-cao'ya seslendi:
"Hey Chicao, yelkenler toplanacak! Uyuklamanın sırası mı ulan?"
Chicao, güverteye atlayıp anayelkeni toplamak için Pocks'a yardım etmeye koyuldu. Bucurgattan düğümleri söküp halatları boş bıraktılar. Direnerek inleyen yelkenler yavaş yavaş inip direklerin çevresine düştüler.
"Hadi gel de mizenadaki Dorcelino ile Eusebio'ya yardım edelim!"
Mizena yelkeni bütün yelkenler içinde en huysuzudur. Belki de geminin ortalarına düştüğü için. Dorcelino'nun örme gömleği ter içinde kalmıştı.
Pocks homurdandı: "Böylesini de hiç görmedim. Böyle yapış yapış olan bir adam! Ne zaman belaya çat-sak, suda boğulmuş fareden farkı kalmaz!"
"Adam dediğin, tepeden tırnağa terler böyle."
Dördü birden mizena yelkenini indirdiler.
Bu arada Kızılsaç ile lostromo Lucas da flok yelkenini indirmişler, sağlama almışlardı. Yeniden kaptan köşkünün üzerine çıkan Chicao, kollarını başının üzerinde kavuşturup gökyüzüne baktı. Yıldızları en iyi böyle seyrediyordu. Bakışları direğe yöneldi ve orada, yalnız kendisinin görebildiği şeyleri gördü.
Gemi ne zaman sallanmaya koyulsa direk küçük bir daire çizmeye başlıyor, sanki koca bir bilardo ıstaka-sıymış gibi çeşitli yönlere dağılmış yıldızları dürtmeye çalışıyordu. Chicao, arkadaşlarına hiç açmazdı bunu, ne dediğini anlayamayacaklarından kuşkusu yoktu.

Çok geçmeden Kızılsaç da tırmanıp Chicao'nun yanma oturdu, yeni bir mısır yaprağı sigarası yaktı.
"Allah kahretsin! Çoktan içerde olabilirdik. Şimdi işin yoksa sabaha kadar bekle dur."

"Ne fark eder, ha bugün, ha yarın!"
"Elbette, sana göre hava hoş, Joaninha nasıl olsa bekliyor seni. Ya ben? Bende şans nanay."
"Ben şimdi Joaninha'yı düşünmüyorum."
"Yok yahu! Sen beni enayi mi sandın? Öyleyse neden; neden şuraya uzanmış göğe bakıp duruyorsun öyle?"
"Hiçbir şey düşündüğüm yok. Söyledim ya sana."
"Bugün içeri girebilseydik... Ben..." Kızılsaç sustu.
"Sarı Margarida garanti bekliyordur seni."
"Ulan ne dümenci herifsin; yine numara yapıyorsun."
Chicao güldü. Gözleri, Alagamar deniz fenerinin, denizi tarayıp geminin hemen dibine kadar ulaşan ışı-ğmdaydı. Biraz ötede, Lucas, küpeşteye yaslanmış, An-ton Kaptan'la konuşuyordu:
"... şey işte, sanırım alacağım. Öyle bir gömleğe hevesim var işte. Benim o eski gömleğe katlanamıyorum artık. Ne zaman giysem bozuluyorum. Bir dahakine şöyle mavi bir gömlek alacağım."
Chicao'nun kirpikleri ağırlaşıyordu. Kızılsaç'in hâlâ konuştuğunun, gevezelik etmeye bayıldığının farkındaydı ama, uyku ağır basmıştı sonunda. Chicao yanma dönüp uykuya daldı. Çok geçmeden ötekiler de uyudu ve onlarla birlikte, deniz yolcularının yoldaşı kutsal anamız da.
Yelkenli yük gemisi Ricardo Barreto'âan daha güzeli yoktu. Büyük, temiz, bakımlı, gösterişli, hem de incecikti. Ayrıca, olsa olsa ancak çok büyük yelkenlilerde görülebilecek bir süsü vardı: Bordasında, dört karış ge-

nişliğinde bir kuşak. Ne deniz havasıyla, ne suya dalıp çıkmalarla ne de tuza batmış fırtınalarla sararmamış olan yelkenleri, çiçekler gibi bembeyaz parıldardı.
Poyraz daha sabahtan esmeye başlamıştı, ama gemiciler yelkenleri ancak saat ikide yisa edebileceklerdi. Gemi, yalnız yelkenlilerin girebildiği Rio Açu Neh-ri'nin ağzında bekliyordu. Sular burada sevecendir, gelip geçen gemilerin burunlarını okşar, ama zaman zaman ayaklandığı, eşi görülmemiş bir kötülüğe kapıldığı da olur. Kimileri bundan gelgit olayının sorumlu olduğunu öne sürerler; oysa gerçekte, dalgaların birden somurtarak gerilemesinin ve sonunda bütün bütüne yok olmasının gelgit olayıyla hiçbir ilgisi yoktur. Ma-cau'nun en yaşlısı ihtiyar Malachias'ın vaktiyle anlattığına göre, suların küskünleşmesinin nedeni, bir geminin sefere çıkıp da geri dönmemesi, ya da bir başkasının sonsuza dek denizin derinliklerine

gömülmesiymiş. Ama bugün, Rio Açu'nun suları duyduğu keyifle kaba-rıyordu böyle, bütün kuzeydoğu kıyısının en güzel gemisini, Ricardo Barreto'yu kabul edecekti de ondan.
Gemiciden çok aşçı olan Pocks, bu bekleme süresi içinde yemeği hazırlamak için yararlandı.
"Şu pastırmanın kokusuna diyecek yok, Pocks!"
Ve Pocks, duyduğu keyiften dört köşe oluyordu; bütün gemide, milletin tadına doyamadığı pastırmalı kuru fasulyeyi onun gibi yapabilen tek bir kişi bile yoktu.
Dorcelino'nun saati ikiyi on iki geçe, Anton Kaptan, yelkenleri fora etmelerini bildirdi. Bu kez bütün gemiciler büyük bir zevkle işe giriştiler. Üstelik Kızıl-saç, bir de şarkı tutturmuştu.
Elbette! Denizden gelenler karaya hemen ayak basmaya can atarlar. Bir gemici için en kötüsü denizle kara arasında kalakalmaktır. Yeniden deniz özlemine kapılmadan önce karaya çıkmak ister gemici; dinlenmek, rahatlamak ister; kadın ister.
11>
Yelkenler daha yeni yisa edilmişti ki denizden esen rüzgâr bir canavar gibi üzerlerine saldırdı. Ricardo Bar-reto, su yüzeyinden bir karış yükselir gibi oldu. Gemi bir anlığına suyun üzerinde, sanki soluk almak istiyor-muşçasına hareketsiz kalarak havalandı, ama çok geçmeden ileriye doğru kaydı gitti.
Anton Kaptan'ın elleri dümen çarkındaydı. Gücü kuvvetiyle ondan çok daha üstün olanlar vardı, ama bu gözleri zayıf ihtiyar yok mu, bir bakışta ve iskandilsiz deniz dibini okumakta, girişteki sürüyle kum yığınını tanımakta topunu yaya bırakırdı. Rio Açu'da büyümüş, hayatını burada geçirmişti. Onun içindir ki bu rota üzerinde dümeni hiç kimseye bırakmaz ve kıyı yelkenlisi, Anton Kaptan'ın ellerinden aldığı buyrukları harfi harfine yerine getirirdi. Tekne yoluna devam etti, uyarı işareti olsun diye sopalar saplanmış kum yığınlarının arasından dosdoğru ilerledi.
Yengeçlerle, çağanozlarla, pis kokulu çamurla dolu bir parça dolma toprağın ötesinde, çirkin, kara ve yıkılmaya yüz tutmuş Alagamar feneriyle kara göründü. Natal'dan, Recife'den, Maceio'dan yeni haber almak isteyen balıkçı tekneleri yelkenliye iyice yaklaştılar.
Kıyı şeridi ve sonra da tanıdık teknelerle dolu liman görünmüştü işte. Hepsi de buradaydılar işte: Poten-gi, Maria Nina ve hiçbir fırtınaya pabuç bırakmadığı, her tehlikeyi göze aldığı, delişmen olduğu söylenen Tanrının Parmağı. Bu tekne, Damasceno Kaptan'ındı. Birkaç kez satışa çıkarılmış, ama almak isteyen çıkmamıştı.
Kent, yelkenleri açılmış belki bin tane direğin oluşturduğu bir ormanın ardında saklıydı. Şu anda Ricardo Barreto, hüzün dolu bir yerden geçiyordu: İçme suyunun dağıtıldığı yerden. İçme suyu, Barreira Kıyısı'ndan teknelerle getiriliyor, halka, haklı haksız dağıtılıyordu. Yoksullar, ellerinde eski gaz bidonlarıyla, sabırla sırala-
12
nnı bekliyorlardı. Ama susuzluk, Macau'nun kente çökmüş tek belası değildi: öbür uçta da tuzlalar yer alıyordu, bembeyaz, korkunç, ölümcül tuzlalar. İnsanların sağlığını ve gözlerindeki ışığı söndüren tuzlalar. Katil tuzlalar. Sipsivri tuz tepeleriyle, Tanrıya kafa tutar-casına dimdik yükselen tuzla memeleri.
Chicao gülümsedi.
Kızılsaç şöyle bir yüzüne bakıp, "Demek öyle," dedi, "demek onu düşünmüyorsun ha!"
"Güzel bir gece olacak..."
Kızılsaç'ın gözleri hüzünle doldu. Ne şanssız biri olduğunu düşündü. Joaninha gibi bir kadın bulamıyordu. Onun gibi bir kadınla evlenebilirdi bile.
Joaninha, gaz almak üzere Dom Miguel'in dükkânına gelmişti.
Ricardo Barreto'nun seferden döndüğünü duyan Dom Miguel, anlamlı bir bakışla baktı. "Ee Joaninha, sevinçli misin bakalım?"
"Pek değil."
"Hmm. Siz kadınlar yok musunuz, nedense düşündüğünüzün hep tersini söylemek zorundasınızdır sanki."
Joaninha güldü, gaz şişesini alıp sokağa çıktı. Yürüyüşünden yaşama sevinci, şirinlik, gençlik taşıyordu. Eve gelince şişeyi mutfağa bıraktı ve odasına girerken düşündü: 'Çok, hem de çok mutluyum. Birazdan Chicao gelir. Erkek dediğin onun gibi olur. Birazdan ellerim düz, kara saçlarını okşayarak sırtından aşağı inecek, hep daha aşağıya doğru. Onun bedeni... eti... Aşk harika bir şey.'
Oturma odasında tığ işleyen Cristina Teyze, Joaninha'nın keyifle güldüğünü görünce, "N'oluyor, Joaninha, nen var?" diye sordu.
13

"Bil bakalım!"
"Geldi, değil mi?"
"Geldi mi? Kim?"
"Kim olacak canım!"
"Evet Teyze, Ricardo Barreto geldi."
"Onun için mi böyle keyiflisin?"
"Keyifsiz mi olmalıydım?"
Cristina Teyze, nasıl da anlayış gösterirdi ona! Eh işte, o da gençti bir zamanlar, yaşama sevinciyle dolu ve güzeldi. O da erkekleri aşka getirmiş, o da bir denizciyi sevmişti; zaman zaman seferden dönen bir denizciyi. Ama çok yıllar önceydi bu, gerilerde kalmıştı. Zaman, Cristina Teyzenin hayatında güzel olmuş her şeyi yıkıp bozmuştu. Şimdi yaşlıydı artık, yalnızca dualarla ve tığ örguleriyle haşir neşir oluyordu; gizli gizli kendi gençliğini anımsarken, başkalarının mutlu olduğunu görmekten zevk alıyordu. Anılarıyla ilgili çok şey anlatabilirdi aslında, ama hepsini kendine saklıyordu. Biçimi bozulmuş, şişkolaşmış şu bedeni görenler, ona inanır mıydı? Elinde olmaksızın hafiften bir iç geçirdi. Joaninha aynanın karşısına geçmişti.
"Kendini güzelleştirmeye bak kızım! Güzelleştir kendini. Erkekler güzelse severler bir kadını. Zaman geçip gidince..."
Joaninha üstündekileri çıkarmış, iç giysisiyle kalmıştı: açık çay rengindeki teniyle iç giysisinin sarısından keskin bir çizgiyle ayrılan bu körpe, eşsiz bedeni birkaç metrelik ucuzundan kumaş örtüyordu. Saçlarını taramaya başladı. Acaba nasıl bir saçtan hoşlanırdı Chi-cao? Yandan mı ayırsaydı? Yoksa alnında bir kâkül mü yapsaydı? Arkaya mı tarasaydı saçlarını? Yoksa ortadan mı ayırsaydı? Aman sen de! Şöyle ya da böyle, nasıl olsa hoşuna giderdi onı}n!
Birden aşağı indirdiği ellerini dipdiri göğüslerinin üzerinden geçirip özlemle fısıldadı: "Ah, Chicao!"

14
iniltiyi duyan Cristina Teyze, başını kaldırdı, Joaninha'nın, bedenini okşadığını gördü. Gülerek tığ işinden çekti elini. "Ya, işte böyle Joaninha. Tanrıya şükret ki iki mandalinan var. Benim koca toplardan hayır mı gelir bana artık!"
Joaninha da gülmekten alamadı kendini.
Cristina Teyze, konuşmasını sürdürdü: "Sen gül hele, gül! Benim yaşıma gelince anlarsın bu sıcakta bunları sürüklemenin ne demek olduğunu..."
Hava kararmaya başlamıştı. Zar zor doğrulan Cristina Teyze, lambaya doğru sürüklendi, yaktı lambayı. Joaninha rahat rahat giyinmeli, sevdiceği için süsleme-liydi.
Sonunda saçlar ortadan ayrıldı. Birazcık pudra, bir iki damla da güzel koku. Böyle iyiydi işte. Joaninha güldü. 'Evet,' diye düşündü, 'çok güzelleştim doğrusu. Erkekler peşime takıhyormuş, tutkulu gözlerini benden ayıramıyorlarmış, bana göre hava hoş! Şimdiye dek tanıdığım erkeklerin topunu bir küpe doldursam, Chi-cao'ya benzeyen tek bir erkek bile çıkmaz o küpten.' Odadan çıkıp evin kapısının önüne dikildi.
Damasceno Kaptan, balıkçılar kıyısından evine dönüyordu. Joaninha'nın önünden geçerken durdu, genç kadını tepeden tırnağa bir süzdü.
"İyi akşamlar, Roçado Limanı'nın güzeller güzeli! Vay canına! Ama bugün harika bir güzelliğin var Joaninha!"
"Hıh, ben hep böyle güzeldim."
"Ama bugün her zamankinden çok daha güzelsin!"
Ağlarıyla, bir ipe dizip sırtına attığı balıklarıyla Damasceno yürüdü gitti. Balıktan dönen başka erkekler de vardı. Tuzla işçileri de yorgun argın evlerine, karılarına, çocuklarına dönüyorlardı. Onların yaşadığı hayat balıkçıların ve gemicilerinkine göre çok daha güçtü.
15
Cristina Teyze, lambayı oturma odasına götürdü, karşı duvarda, ellerinde anahtarlarıyla aziz Peter ve konsolun yukarısında da kocaman rakamlarıyla takvim göründü. Çıplak duvarın bazı yerlerinde sıvalar dökülmüştü. Cristina Teyze, dua etmek üzere yatak odasına çekildi.
Joaninha, huzursuzluğunu nasıl bastıracağını bilemiyordu. Chicao neden hâlâ görünmemişti? Gemiyi gelir gelmez boşaltmazlardı ki, ertesi günü beklerlerdi hep. Peki Chicao nerede kalmıştı? Neden uzun sürmüştü böyle? Dostlarıyla karşılaşmış olmalıydı. Belki de meyhanedeydi, içiyordu. Yoksa -kimbilir- belki de pazarda alışverişteydi. Gittiği yerlerden haber almak isteyenler alıkoymuşlardı onu belki de...

Saatin akrebi ilerlemişti.

Saat dokuza doğru Joaninha kararını verdi. Gıcırtıyla açılan kapıyı itti, lambanın fitilini kıstı. "Cristina Teyze!" diye seslendi, "ben çıkıyorum, birazdan dönerim!"
Gece kapkaranlıktı, ne soğuktu ne de sıcak. Joaninha evden uzaklaştıkça daha da öfkeleniyordu. Şu Chicao yok mu, kesinlikle ö kanlardan biriyle, Dörtyolkö-şesi'nde oturmuş, o utanmaz, sürüp sürüştürmüş sarışınlardan biriyle bira içiyordu. Kimbilir, belki de timsahı andıran şu utanmaz cadının, sarı Margarida'nın evindeydi...
Roçado Limanı'ndan genelevlerin bulunduğu kesime uzunca bir yol vardı, ama Joaninha hızlı yürüyordu. Sonunda hedefine, kalabalık, kötü ışıklandırılmış caddelere ulaştı. Buralar, limanda sürüyle teknenin demirli olduğu zamanlardaki gibiydi yine; ortalık gemi adamlarından geçilmiyordu. Bütün bu adamlar, hanidir perhizde oldukları için, şimdi alkolden çok kadına düşkündü-

ler. 'Piranhalar gibi yırtıcıdırlar,' diye düşündü Joaninha, kalabalık arasından kendine yol açmaya çalışırken. Kendisiyle konuşmayı göze alamayan, tuza batmış, güneş yanığı, aç kalmış yabaniler! Bu adamlar JoaninhaJyı tanıyorlardı. Bu güzelin hiç şakası olmadığım bilirlerdi. Erkekler, erkekler, dört bir yanda erkekler. Köşe başlarında dikili duruyorlardı. Genelevlerin pencerelerinden sarkıyorlardı. Gidiyor geliyorlar, herhangi bir kadın boşalsm diye bekliyorlardı. Ve evlerden kahkahalar, gürültü patırtılar, alkol kokuları yükseliyordu.
Joaninha, Margarida'nm pansiyonunun önünde durdu. Bir iki adamı kenara itip içeriye göz attı ve kapı yarı açık durduğu için evden içeri daldı. Şehvetli bir yosma gibi gıcıklayan hafif ışık, loşluğu daha da loşlaştı-rıyordu. Dökülmüş içkilerden ıslanmış masa örtüleri yerlere kadar sarkmıştı. Erkekler, kucaklarına oturttukları kanlara sarılmışlardı. Sigara tüttürüyor, içki içiyorlardı. Bayağı bayağı da gülüyorlardı. Bir de baygın müzik olsa tablo bütünlenecekti. Joaninha, nerdeyse tükürecekti duyduğu tiksintiden.
Chicao'yu görür görmez, gözlerinde şimşekler çaktı. İşte yanılmamıştı. Tam da düşündüğü gibi o sarışınlaydı işte! Boyalı, sarhoş, saçları bigudilerle kıvrılmış ve beyaz bacakları yukarılara kadar çıplak.
Joaninha, masanın dibine kadar sokuldu, ellerini kalçalarına dayadı.
Kadın, ayağa kalkıp korkuyla sandalyesine oturdu. Joaninha'ya bakan Chicao güldü.
"Nasılsın sevgilim?"
"Yürü bakalım Chicao! Seni almaya geldim!"
! Piranba: Piraya, Güney Amerika'da yaşayan, 30 santim boyunda, insana saldıran ve hatta yiyen yırtıcı bir balık.
Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz
17/2
"Sen önden git, ben daha sonra gelirim." "Hemen kalkmazsan evden içeri adım atamazsın."
"Öyle olsun."
Joaninha dönüp gitti. Joaninha'nın öfkeden köpürdüğünü biliyordu Chicao... ya da büyük özlem içindeydi.
Yolda Joaninha, kendisine yiyecekmiş gibi bakan
herifleri gözden geçirdi ve birden, erkeklerin pis yaratıklar olduğuna inandı. 'Hayvanlar!' diye düşündü,
'hayvanlar!'
Chicao daha bir süre oturduğu yerde kaldı. Sonra, cebinden bir tomar para çıkarınca, yanındaki kadının gözlerindeki parıltıyı gördü. İçki parasını ödeyip kalktı, kadına da bir banknot fırlatıp yola koyuldu.

2 AŞK
Chicao'nun gerçek bir denizci olduğu, uzaktan anlaşılırdı: Geniş sırtıyla, güçlü kollarıyla, yamkkğıyla, güler yüzlülüğüyle, kavgacılığıyla, kadınlarla senlibenli olabilmesiyle, hem bedence hem de ruhça sarhoşluğa yatkınlığıyla tam bir denizciydi o. Bütün denizcilerde görülen o sallantılı yürüyüşe sahipti. Daracık pantolonunun yukarısında adaleli bir göğüs, kemerinde dalaşmaya hazır bir bıçak. Elleri nasır içindeydi. Teninde güneşin parıltıları vardı. Gece vakti caddeleri arşınlarken, hep Joaninha'yı düşünüyordu. Sol omzuna attığı keten ceketinin cebinde Joaninha için bir de armağan vardı. Armağanı Natal'den satın almıştı. Cebini yoklayan Chicao,

gülümsedi, çünkü Joaninha'nın şu sırada öfkeden köpürdüğünü, onu ne yapıp edip rahatlatması gerektiğini biliyordu.
Joaninha'yı seviyordu, bu açıktı ve Joaninha'ya, bir denizcinin sadık olabileceği kadar da sadıktı. Denizcilerin her limanda bir dostu vardır, bunu dışında, herhangi bir yerde de bütün ötekilerden önemli olan bir de sevgilileri. Chicao'nun sevgilisi, uzun yıllardan beri Joaninha'ydı. Doğrusu Joaninha bunu hak ediyordu. Üzerine tuz kokusu sinmişti. Bütün bedenine. Dipdiri göğüsleri
19
tuzlanın piramitleri gibi yükseliyordu; göğüslerinin koyu renkli tomurcuklarında nefis bir tat vardı.
Chicao gülümsedi. Bu gece onun gecesiydi. Aşka ve dünyanın bütün sevgilerine ayrılmış bir gece.
Joaninba'nm evine ulaştığında kapıyı kapalı buldu, içerde ışık yoktu.
Evet, kapı kapalıydı ama, açmak için bir omuz atması yetecekti. Bu arada kilit kırılacak olursa kapıya bir sandalye dayamak, ertesi sabab bir yenisini takmak gerekecekti.
Biraz takırdadıktan sonra, kilit kendini koyverdi. İçeri giren Cbicao, bir kibrit çakıp lambaya tuttu, fitili yükseltti. Oda aydınlanınca, aziz Peter'in resmiyle yeniden buluşmanın zevkine vardı. Cbicao da, aziz Peter'in resmini görünce gülümseyen bütün denizciler gibi gülümsedi.
Cristina Teyze, küçük odasındaydı, olaylı geçecek bir gecenin beklentisi içinde sevinçliydi. Cbicao susamış olsa gerekti, çünkü bardağın su testisine çarptığı, yere su damlalarının düştüğü duyuldu.
Derken, Cbicao, Joaninha'mn kapalı duran kapısına vurdu. Cristina Teyze kulak kesilmişti. Şu Cbi-cao'nun, sabrının taşıp kapıyı kıracağı kesindi.
Tam da üstüne basmıştı. Cbicao tek omzuyla karşısındaki engele yüklendi. Bütün kapılar ancak zor kullanırsa açılıyordu ona. Şimdi odadaydı artık.
Joaninba öfkeyle yattığı yerden doğruldu.
"Körolası berif, defol!"
Ama Cbicao'nun aldırdığı yoktu. Sakin bir hareketle gömleğini çıkardı, bir iki metrelik ucuz kumaşın altında öfkeden tir tir titreyen esmer bedene gülümseyerek baktı. Şu görülmemiş güzellikten vazgeçeceğini mi sanıyordu bu kız yoksa? Başka bir kadınlaydı ve susuzluğunu gidermek için iki şişe bira içti diye ceza mı ödeyecekti? Denizin bıraktığı tuz tadını ağızdan silmek için
20
, (Tirtlağını taze-
bu geceden V^bir kedi pb. »'^^ ,steyen
bk k6pekbak8»4» d*» İ henK" *sf»f£ b«aâa d, "Defe] PJ bu d» ,k» ^ Buradayım ,e
"Budalabk etme, j kalacağım!" . ,„
rS> Joamnbdya yakla!U_ ^tUmak, parala-
mak istiyordu^ Aoa^
suusıb y*aadvg* . ha,« [e.
derinden mcmmı^anj lmektense ne g
düsünemryordvu One ^^ yeğlemiş n
lirsiz bir kadmla ba§ b * ^ t, Santa Ç
-ktm°a Cmcao f^^L *» "* ?
• u'nffl kestane gozıen ;
gen gi«ı, guldu- oo y
bir gülüşle- 21
Bıçağın ağzı lambanın hafif ışığında parıldadı.
"Bırak onu Joaninha, saçmalıyorsun!"
"Defol git, Chicao!" ' "Sana söyledim, gitmeyeceğim!"
"Öldürürüm seni, Chicao!"
"Gel buraya!" '
Bu kez de Chicao yürüdü genç kadının üzerine.
Joaninha, küçücük odanın köşesine doğru geriledi.
"Sabrım tükeniyor artık!"
Chicao, genç kadını izledi ve birden, korkunç bir şey görüyormuş gibi yaptı. Parmağıyla yatağın ayaku-cunu gösterdi: "Uuu, şu hamamböceğine bak Joaninha!"

"Budalalık etme Chicao. Beni aldatamazsın böyle. Çık git buradan, hadi!"
"Şimdi beni iyi dinle, Joaninha! Gitmeyeceğim. Çünkü bir gittim mi bir daha dönmem artık. Onun için..."
Sözünü bitirmeden Joaninha'nın üzerine atıldı. Bu arada bıçak sol kolunu hafiften çizip geçti. Ama umursamadı bile. Joaninha'nın bileğini öylesine bir yakaladı ki, bıçak yere düştü.
Cristina Teyze, daha iyi duyabilsin diye soluğunu bile tutuyordu. Böyle bir olay sırasında dua etmeyi bile unutuyordu insan. Olur herif değildi şu Chicao! Ah ah, o da gençti, o da güzeldi bir zamanlar.
Bu kez sabrı tükenen Chicao'ydu artık. Joaninha'yı kollarının arasına çekip yatağa fırlattı. Önce kendini savunan, tepinen Joaninha, yavaş yavaş güçten kesildi. İki metre ucuz kumaştan iç giyimi yırtılmıştı. Chicao'nun denizden getirdiği ve içinde birikmiş bütün o özlem, tutkulu dalgalar halinde Joaninha'ya yöneldi, Joaninha'nın gözyaşlarını silip süpürdü; az önce pençeleşmiş olan ellerini, âşığının güneş yanığı sırtını okşamaya zorladı.
22
Neden sonra yeniden yumuşak dalgalar üzerinde ¦..ıll.ıurlarken, Chicao öbür yanına döndü. Yorulmuştu. I .1 uıideki işten, kuzeydoğu limanlarındaki, çuval ve I >.il yaların yükleme boşaltma işinden yorgun düşmüştü. (telemini dindirmenin bütün o kavga ve gerginliğinden yorgun düşmüştü.
Duyduğu kin ve hınçtan hanidir arınmış olan Joaninha, şimdi bir çocuk gibi uyumak isteyen sevgilisini gözden geçirdi. Onun düz, kara saçlarını okşadı. Elleri nasıl da keyifle yapıyordu bunu!
Gözlerini açan Chicao, gülümsedi. Eli yere uzanıp bir şeyi aradı. Neden sonra bıçağı buldu. Joaninha'ya uzattığı bıçağı genç kadının dipdiri göğüslerine dayadı, hafif bir sesle, "İstiyorsan," dedi, "şimdi bıçakla beni..." Sonra, sırtını dönüp uykuya daldı.
Ama Joaninha, onu öldürmeyi düşünmedi bile.
23
3 MACAU
Chicao uyandığında vakit çok erkendi. Sabah ışığı kiremitlerin arasından geçerek çatıdan sızıyordu. Olduğu yerde gerinip yanına döndü, Joaninha'ya baktı.
"Bana kızgınsın sanıyordum!"
"Kızgın olmalıydım aslında, ama insan uzun süre kızgın olamıyor sana!"
Chicao, Joaninha'nın ellerini okşadı.
"Senden başkasını sevmiyorum, Joaninha. Oraya gitmem çok saçmaydı."
"Beni gerçekten özlememiştin de ondan."
"Özlemiştim, özlemiştim. Saçının tek telini bile unutmuş değilim."
Chicao, ayağa kalkıp önceki gece özenle yanında taşıdığı küçük paketi ceketinin cebinden çıkardı, Joaninha merakla yanma yaklaşırken paketi dikkatle açtı.
"Bu da nesi?"
"Senin için."
Joaninha'nın gözleri panidadı. Küpeler!
"Ne güzel şeyler, Chicao!"
"Gel, takayım."
Joaninha önce bir kulağım, sonra da ötekini uzattı, o sert ellerin istediği zaman nasıl yumuşayabildiğini his-
24
'in ve Chicao armağanın karşılığını elde etmek için ya-ı,i|;.ı uzanınca, üzerine atıldı, öptü onu.
"Alı Chicao, öyle sevimlisin ki, istesem de kızamı-yoi um sana!"
Bunu fısıldadıktan sonra dudakları genç adamın bedeninde dolaşırken deniz yeniden çağlamaya, şarkısını •.oy k-meye başladı.
"Bir de giysin olacak Joaninha," dedi Chicao.
"Nasıl bir şey o?"
"Güzel, sarı bir giysi, hoşuna gider mi?"
"Hayır, Chicao. Öylesini köyde giyerler. Ben köylü müyüm?"
"Öyleyse zeytin yeşili olsun."
"Onu da istemem. Onu giydim mi 'Acılar yolunda İsa'dan farkım kalmaz."
"Peki deniz yeşiline ne dersin?"
"O da yakışmaz bana. Yeşil istemem. Yeşil, tenimi kapkara yapan bir renk."

"Eh, sana da renk beğendirmek kolay değil. Sana nasıl bir giysi alacağımı bilemez oldum artık... Sevdiğin renk ne peki, ne isterdin?"
"Ben mi?" Fettan bir gülüşle güldü. "Şimdi benim istediğim..."
Chicao neden sonra Joaninha'nın ne istediğini anladı. Oynaşmayı sürdürmek istiyordu Joaninha.
"Ama işe gitmem gerek, gemi boşaltılacak!"
"Az daha, Chicao, biraz daha."
Chicao bir şey demedi artık, Joaninha'yı kendine çekti, genç kadının, sevecenliğine sığınmak istediğini biliyordu.
Bir süre sonra, saat sekize doğru, Chicao kalktı. Joaninha hanidir mutfaktaydı, ateşi yakmış, una buladığı iki kırlangıçbalığını, hindistancevizi yağında kızartmaya çalışıyordu. Kırlangıçbalıklan, yoksulların günlük nafa-kasıdır.
25
Chicao, yola koyuldu. Sabahın aydınlığı öylesine güçlüydü ki, gözlerini kısmak zorunda kaldı. Macau buydu işte. Hele bir de sıcak vurmaya başladı mı! işçiler çoktan tuzlayı boylamışlar, balıkçılar gün ağarırken denize açılmışlardı; sokaklar gidip gelenlerle doluydu.
Balıkçılar kıyısında, birkaç erkek, nehir boyunca hayvanları için taze yem taşırken, kadınlar da çamaşır yıkıyordu. Artık deniz üzerindeki yakıcı güneşe dayanabilecek kadar dirençli ve güçlü olmayan kimi yaşlı balıkçılar, kıyıya çökmüş, yıpranmış balık ağlarını onarı-yorlardı. Acımasız güneşin, çekilen güçlüklerin izlerini taşıyan suratları bronz renginde ve kırışıklarla kaplıydı, sakallarının beyazı tenlerinin bu bronz renginden keskin bir çizgiyle ayrılıyordu. Bu adamlar çok görmüş, çok yaşamıştılar; kıyı üzerine, fırtınalar üzerine, rüzgâr ve balıkçılar üzerine anlatabilecekleri sayısız öykü vardı. Tuzlalar yakınındaki yoksulluk kesiminin insanlarıydılar.
Geçen gecenin, bu sabahın tatlı anısı içindeki Chicao, neşeyle yürüyüp gidiyordu. Ayaklarına bir şey takıldı birden. Bakınca ne görsün, hep saf pozlardaki, aslında malın gözü olan, geminin köpeği Leao!
"İyi misin Leao?"
Köpek daha da artırdı kuyruk sallamayı.
"Dün gece sen de Chicao'nun yaptığını yaptın sanırım; haklı mıyım?"
Köpek daha da artırdı kuyruk sallamayı.
"Kızılsaç'ı gördün mü?"
Kızılsaç, köpeğin bulunduğu yerden uzakta olamazdı. Gerçekten de, Chicao, hemen o anda, adının çağrıldığını duydu ve bir dükkândan çıkan Kızılsaç, çiğ güneş ışığıyla karşılaşınca mavi gözlerini kıstı.
"Günaydın, Kızılsaç!"
Yanıt olarak bir homurtu duyuldu.
"Nedir senin bu halin yahu?"
26
"Hiç canım!"
"Görünüşe bakılırsa buluşamadın onunla?"
"Öyle." •
Kızılsaç, çok dertli görünüyordu. Bütün gece bir kızın ardına düşmüş, sonunda hava almıştı.
"Sen iyi görünüyorsun, Chicao!"
Durumu gülünç bulan Chicao, şakadan sordu: "Ya san Margarida'dan ne haber?"
"Ona da gittim, ama..." !
"Yerinde miydi?"
"Evet, ama dedi ki, olmaz, dedi."
Kafasında kadından başka bir şey olmayan, ağzından kadından başka söz çıkmayan bu Kızılsaç'ın hali içler açışıydı.
Chicao, konuyu değiştirdi: "Anton Kaptan malı boşaltmaya başlıyor mu bugün?"
"Evet. Tam zamanında yetişiriz."
Kıyı yoluna saptılar. Leao da yanlarında yürüyordu.
Bütün liman, teknelerle doluydu; hepsi de yelkenliydi. Kimileri daha yeni yanaşırken, kimileri de yelken açıyordu. İçme suyu teknelerinde, o paha biçilmez suyu ele geçirmek isteyen ter içindeki, güneş yanığı kadınlar, sarkık memeleri, kırışık elleri ve suratlarıyla bir kadınlar kalabalığı, itişip kakışıyordu. Aralarında yeniyetme çocuklar, sokak çocukları ve eski denizciler de vardı.

Macau demek, başıboş dolaşan köpekler ve çocuklar demekti. Macau demek, tuz, su kıtlığı, tuzla cüzamı ve yoksulluk demekti. Mâcau'da çaresizlik ve yoksulluk egemendi ve bunu hafifletecek hiçbir şey bulunamazdı. Kent yönetimi bile öylesine yoksuldu ki, elinden bir şey gelmiyordu.
Bir de Chicao'ya hep bir söylenceyi hatırlatan, Ser-tao'lu Soia, şifalı otlar satan o yaşlı kadın vardı. Çok es-
1 Sertao: Brezilya'nın kuzeydoğusunda kurak, yarı çöl bölge. (Çev.)

ki zaıC ' S°ia mda' gÜZeI' özelllkle de küstah bir b/ Va™15; GünVn birında sevgili kutsal anamız deniz ^r7OİC;Uİ1Uğa Ç'kmak ıstemi§- Denize bakıp, gelgit ol/. haber almavı dilemi§ ve sormuş: "Soia gel'de <WlZ' ^'de mı?" UtanmaZ balık, yan yan bakıp, kutsal mm,ızm burnundan konuşmasına öykünerek alay e/'§: S?ia' SfPde mıviz> gk'de mi?" Böyle alay edince, ^ °JSUn ,d^e' §özIeri olduğu gibi kalıp, ağzı da çar/m,1§- Kustah%nı bütün o eski güzelliğiyle ödeyip bu^nku zavalh' alımsız balık durumuna girmiş. şurada Chıcao'nun, sesini duyduğu Sertao'lu Soia
kadın ,,er derde deva §lfaİ1 otlar atıyordu. Başındaki kocan/ Sf etjen Sf^ kökler, yapraklar ve ağaç kabuklar) ?rka"dl- Beli bükülmüş, suratı bumburuşuk, değnek ac , ya§h Soıa'vl kentte tanımayan yoktu. Böyle/, ağlTrTfr T^ü başında taşıyabilmesi inanılacak şey def1" , ?Clk; 1§lk^an voksun gözlerini görenler dehşete ^aplhrdl' olüm dö§eğinde bir insanın sönmeye yüz tu/U§ S02161"1™ andırırlardı da ondan.
Bu/H§uk suratı, caja cevizine benzerdi; kirli, rengi uçmuş,?Çİarmı ensesinde küçücük bir topuz yapmıştı Sesi he/\tanımrdl> teranesı hep aynıydı da ondan ve dişsiz İ[bir aSlImfya görsün, kurumuş gırtlağından çıkan il 1F SeS' aydmllk, hem de aşırı aydınlık günü karşılan'
HjyaJuâ,Juca,
çi/tâuğu, Çam Fıstığı, Mutamba,
An(° Var' Meîek&dbdr, Karabiber, j .jı da var, Sodoro da.
CafUe*ro' Mameleiro, Cumam,
HaPU Mulüngu var, İmbira tohumu var,
Aja'dan verelim, Papaconha, Contra-e'rva,
Vefvar,
Mıâ
fnbe, Zencibaşları da var,

Amel için kökler var, Tipi catucâ, Koriander, hani ya...
Şarkı durdu ve Soia kadın çevresine bakındı. "Var mı sağlık otlarından isteyen?" Bütün dünyanın can attığı şeydi bu. Bir müşteri, Soia kadına yaklaşıp sordu: "Anacığım, amel kökü var mı sende?"
Şarkısına hemen yeniden başlayan Soia, gerekli yere gelince duruverdi birden:
"Var ya, elbette var."
Bir rastlantı sonucu ilahisinin ortasında durup da bir müşteri şarkısının başlarındaki bir otu ya da kökü istedi mi, önce ilahisini sonuna kadar okuyup bitirir, ancak ondan sonra dönüp başından başlardı yine. Yaşlı Soia kadın işte böyleydi. Hep aynı şifalı ota sıra geldiğinde ara verir, bunu müşterilerin dikkatini çekmek için yapar, hep aynı tempoyu kullanmaktan da geri kalmazdı; çünkü bu şarkı tümüyle onun özgün sarkışıydı. Bir bakıma, hayatının şarkısı.
Chicao, sabahın dayanılmaz çiğ beyaz ışığında dağı-lacakmış gibi görünen yaşlı kadının ardından baktı. Uzakta olup da tanıyabildiği biricik cisim, Soia'nın ga-ripsi siluetiydi: İki sıska bacak ve kafanın üzerinde koskocaman bir sepet. Soia'nın sesi artık pek duyulmuyordu, yolun sonunda yavaş yavaş sönmeye yüz tuttu:
...Sodoro
Catingueiro, Mame...lei.....ro, Cuma...r...u.
Sonra, Soia yitip gitti. Bir anlığına, Sertao ile ilgili anılar Chicao'yu etkiledi: Sodoro, Catingueiro, Velame, Angico, Cumaru... Sertao... Büyük kuraklık... Bu arada Anton Kaptan'ın seslendiğini de duydu:
"Durum nedir, Chicao? İşe başlanıyor mu?"

¦mii'Hiir<[ıını"wm "• ıifiiıion"[i| nıi'ii!*'rt

Chicao, gömleğini çıkarıyor, hemen o anda güneş geniş sırtında saklıyordu. Gemiciler balyaları, çuvalları sırtlayıp, gemiyi karaya bağlayan dar kalas üzerinden geçerek malı taşımaya başlıyorlar, gölgeleri Rio Açu'nun sularına yansıyordu: Güçlü bedenler, altmışar kiloluk çuvallara doğru eğilen bedenler, kasları kıpır kıpır dans eden, derilerinde terin, nehrin aydınlık sularına damlayan terin inciler halinde dizildiği insan biçiminde vinçler. Rio Açu'nun suları, bu adamlarla ilgili görüntüyü daha ötelere, tuzlalara taşıyor, orada, tuz tepeleri arasındaki tuz havuzlarına dökülüyordu. Orada yepyeni bir görüntü beliriyordu bu arada: Durumları sırtlarında yük taşıyan adamlara göre çok daha kötü olan, bembeyaz tuz tepeleri, dimdik tuz piramitleri arasındaki tuzla işçileri. Umutsuz insanların ıssız, avuntudan yoksun dünyası. Daha da ötede, nehrin suları değirmenler aracılığıyla tuzlalara pompalanıyor, orada, denizden küreklere doğru üflenen rüzgârın uluduğu şarkılar duyuluyordu.

4 BAYRAM

Margarida, didinmekten kıpkırmızı kesilmişti. Onu, yedi ölümcül günahın ve daha nice sefahat kaynağının barınağı olarak tanınmış 'Dörtyolağzı'mn Sara Marmarida'sı diye anarlardı. Büyük Santa Luçia bayramı, on üç aralık günü kapıya dayanacağı için Marmari-da sevinçliydi. Limana akın akın gemiler giriyor, erkekler akın akın geliyordu. İşte buna diyecek yoktu. Onun, Margarida'nın ve onun çocuklarının yararlanabileceği bir durum. Erkekler... Erkekler denizden bir döndüler mi, ceplerde paralar şıngırdamaya dururdu.

Her insanın bir öyküsü vardır. Margarida'nın öyküsü uzundu, çeşitli yolculukları dile getirirdi. Margarida bu öyküyü kuşkusuz küçük romantik süslerle çarpıtırdı, bu arada sesi duygusallıkla titrer, kocaman gözlerini de öylesine bir inandırıcılıkla döndürür ki, kirpiklerinin arasında yumurtanın sarısı gibi yüzerdi gözleri.

Margarida, Portekizliydi, Portekiz'in Trâs-os-Montes kesimindendi. Bir Brezilyalıyla evlenmişti - öyküsünün burasında öylesine suçlayıcı bir bakışla bakardı ki çevresindekilere, ah, ah, derdi sanki, şu Brezilyalılar yok mu! Masum Margarida'nın amansız bahtından, kötü yazgısından yalnızca onlar suçludur. İşte böyle, bir Brezilyalıyla evlenip onunla Brezilya'ya

gelmişti. Gel gelelim, kocası olacak adam, namusuyla çalışacak biri değildi ki! Şu güneşin altında yaşamış en büyük serseriydi o herif. Günün birinde polis, yakasına yapıştı. Ardından da soğuk bir kışla, rutubetli bir zindan, onun defterini dürmeye yetti. Burada, Margarida kısa bir ara verip, dinleyicilerin kulaklarına bas bas bağırırdı: "Zebaniler cehennemin dibinde kızartsınlar o serseri herifi!"

Onu, bu çaresiz dulu, yoksul koymuştu, hem de nasıl, metelik bile alamamıştı dulluk sigortasından. Çaresiz kaldığı için bir hastanede iş aramıştı. Üç yıl orada çalışmıştı; yani, çalışmak denirse işte. Brezilyalı kocası gibi tembelleşmiş, Portekiz yağlarından ötürü şişkolaş-mıştı. Tam üç yıl, kimseye çaktırmadan ortalıkta dolaşmış, takışmadığı insan kalmamıştı. Bir konuşmaya başlamasın, çağlayan sakınışıydı sanki, kimse baş edemezdi onun konuşmasıyla! Müthişti müthiş!

Sonra, yine sokakta ve tek başına kalmıştı; şu koca dünyada yapayalnız, korunmasız. Portekiz'e geri dönmek mi? Öyle utanç içinde mi? Asla! Ölürdü daha iyisi!

Öyleyse? Savaşacaktı elbette. Ne de olsa yaşlı değildi daha. Derken, tam bu sırada işte, bir başçavuş girdi hayatına. Sonra da... köşedeki manav... Hoş, neden kö-tülesindi başkalarını? Pek açıklama yapmıyordu burada. Daha yaşlanmadığının kanıtı ise, ardı ardına daha bir sıra erkekle tanışmış olmasıydı.

Ve hayatta hiçbir şey öğrenmemiş bütün işsiz yabancı kadınlar gibi, Margarida da, Dio'daki Mangue So-kağı'na demirledi sonunda. Burada, pezevenkliğe kadar varan bütün fahişelik mesleğinin basamaklarını tırmandı. Tam da onun için biçilmiş kaftandı bu iş. İşini iyi biliyordu! Hem pek zorlanmıyordu, hem de bol bol kazanıyordu. Burada da kavgaların sonu yoktu elbette. Bir bakıyordun, adamın biri, gözü morarmış, savaş alanında yatıp kalıyor; bir bakıyordun kimi kadınlar, yolun-

muş saçlarını bırakıyorlardı savaş alanında. Birisi küstahlık, terbiyesizlik mi etmiş, Margarida hemen ödetiyordu karşılığını; öcünü almayacağı dayağı yemiyordu.

Kuzeye göçmek, bir aralar Mangue Sokağı'nda moda olmuştu, bir tür şıklık sayılıyordu. Söylentiye bakılırsa, ora erkeleri çok daha ateşliydi, kadınlar için bol para yapmak işten değildi.

Bütün büyük buluşma evlerinin güneylilere ait olduğu, çok para yaptıkları söyleniyordu. Güneyli kadınların bu işte çok daha yetenekli ve becerikli olduğu da bilinen bir gerçekti. Günün birinde Margarida yola çıktı. Ötesini berisini doldurduğu iki çıkının arasında kendisi de üçüncü bir çıkın gibiydi. Eski Lloyd yolcu gemisinde üçüncü mevki yolculuğuna katlanarak, tozlu bir sabah Recife'de karaya çıktı.
Bütün söylentilere karşın, kentin kaldırabileceğinden çok daha fazla sayıda pezevenk kadın vardı burada. Ah ah, daha bir genç olsaydı!.. Ama işte önünde sonunda buradaydı ve ne yapıp edip yolunu bulması gerekiyordu. Natal'de işlerin daha bir yolunda olduğunu duyunca, oraya yöneldi. Ama orası da aynıydı. Uzun sözün kısası, Macau'ya yerleşti. Köklerini burada saldı, buradan ayrılmak istemedi artık.
Yıllar geçti gitti, dert sahibi olmadan yaşlanabileceği bir yeri olmalıydı. Demirlemek için limandan daha iyi bir yer olamazdı.
Sonunda, Macau'nun en iyi buluşma evine sahipti artık. Çok zorlu savaşım verdi bunun içir, kavga etti, dayak attırdı, güneş yanığı erkeklerle dalaştı. Ama şimdi, evindeki bütün kızları 'kızlarım' diye çağırıyor, topunu çelikten pençesiyle yönetiyordu. Kızları yola getirmek gerekti mi, sille tokat girişmekten geri kalmıyordu, sözlüğü de yakası açılmadık sövgülerle zenginlemiş-ti. Orospulardan biri, karşı koymaya görsün, orospuyu gırtlağından yakalıyor, aşağıdan almadı mı orospu, kıçına tekmeyi basıyordu.

Kadınların erkeksi bir havaya girdiği yaşlara gelince, birkaç kilo daha aldı. Üst dudağının çevresinde göze batan bıyıklar, oldukça büyümüş bir guatr ve tropikal güneşin etkisiyle beyaz Avrupalı teninin kara sarı bir renge dönüşmesi! Korku salan bu görünüşe karşın, iyi yürekli olduğu söyleniyordu. Ola ki biri kalkıp dümen yapmaya yeltensin ona, o zaman vahşi bir hayvandan, timsahtan bile daha tehlikeli oluyordu; iç göllerin birinden çıkagelmiş sarı guatrlı bir timsah!
Sürüyle iş güçten ötürü şimdi Sarı Margarida, kıpkırmızıydı. Roçado Limanı'ndaki 'Evrim Yıldızı' kulübünün kraliçesine Santa Luçia gününde taç giydirilecek-ti. Danslar edilecek, gürültü patırtı edilecekti. Kısacası, erkekler bekleniyordu.
Müşteriler sökün etmeden her şeyin hazır olması için eve çekidüzen verilmesi gerekiyordu. Daha sonra ne var ne yok her şeyi kendileri darmadağın etseler de, erkekler derli toplu bir evden hoşlanırlardı.
Sarı Margarida, kızları yanına çağırdı, hepsini tepeden tırnağa gözden geçirip en ufak ayrıntıyı bile inceledi.
"Sen saçını yukarı topla, Belinda! Erkeklerin kulaklarınla ensenden hoşlandıklarını biliyorsun!"
"Hey Marietta! Sen yatıp uyu biraz, gözlerindeki halkalar yok olsun diye de iyice bir pudralan!"
"Chininha, buraya gel! Bana iyi kulak ver, yirmi iki yaşındasın, böylesine gençken memelerin nerdeyse dizlerine değecek. Hele benim yaşıma .gel de, o zaman dolaşırsın inekler gibi. Ama yirmi iki yaşındasın! Yukarı çek onları! Erkekler dana değil!"
"Carlota! Evet, sende kusur yok!" : "Lili, ah zavallı Lili, kendini bu kadar yorma! Çok zayıfladın!"
Bu denetimden sonra Margarida işine döndü. Melek gibi kızlardı hepsi de. Pansiyon ücretlerini ödedıkle-

ıı gibi kazançlarının yüzde onunu da veriyorlar, diye dükündü Margarida, banyoyu hazırlarken. Bir kabak tanıyla küvete su doldurup bir el havlusuyla 'Sinema Yıldızı' marka bir de sabun aldı. Bugünkü kazanç için tasalanmaya hiç yer yoktu; erkekten geçilmeyecekti ortalık.
Margarida'nın buluşma evi, temizliğinden ve çalış-ıirdiği kızlardan ötürü Macau'nun en kibar evi diye ün yapmıştı. Her önüne gelen kızı işe almaz, seçimde çok ıiliz davranır, çok şey arardı. Bir kere karalan kabul efc~\ tıez, bacakları yaralı bereli kadınları da geri çevirirdi. ;> Sıskalarla kansızlık çekenler söz konusu bile olamazdı. Hu tiptekiler tümen tümen olsa, yüksek pay önerseler ile! Margarida her şeyin kusursuz olmasını istediği için, bunlar acımasızcasına geri çevrilirdi. Kusursuzdan da öte. Onun buluşma evi, Macau'nun en iyisi diye ün yaptığına göre, bu niteliğin onurunu korumak için elinden geleni yapmalıydı.
Margarida, küvetin içine oturur oturmaz su öylesine yükseldi ki, nerdeyse dışarı taşacaktı. Artık düşünceleri başka bir yöne çevrilmişti. Yarın, Santa Luçia günüydü. Margarida, kiliseye gitmeye, koruyucu azizlere uzun uzun dualar etmeye, gözlerini korusunlar diye özellikle büyük

bir mum yakmaya karar verdi. Zamanında Santa Luçia'ya dua etmeyi savsaklamış sayısız tuzla işçisi gibi kör olmak korkunç bir şeydi.
Bu akşam, çoğu Sertao'lu olup kuraklıktan kaçmış olan tuzla işçileri hava tahmini yaparlardı, çünkü Ma-cau'da yaşamakta da olsalar, özlemli düşünceleri yurtları Sertao'ya, Quixabeira ve Juazeiro ağaçlarının rengiyle ışıyan yeşil bir Sertao'ya yönelikti. Her ay için bir tane olmak üzere tam on iki tane aynı büyüklükte küçük tuz parçasını yanlarında getireceklerdi. Bu tuz parçalarını bir muz yaprağına ya da bir tabaka gazete kâğıdına koyup, Santa Luçia gecesinde çiy altına bırakacaklardı. Bütün bu adamların yürekleri güvenle ve büyük bir öz-
35
ıpi'PP'Pt'iırfi"
lemle doluydu. Ertesi sabah tuz parçalarını gözden geçireceklerdi. Çiy altında erimeye yüz tutmuş her tuz parçası iyi geçecek bir ay anlamına geliyordu - her zaman doğru çıkan bir tahmin.
Sertao'yu acımasızcasına boyunduruk altına alan o müthiş kuraklık yıllarında Santa Luçia gecesinde yapılan tahminler doğru çıkmıştı: tek bir tuz parçası bile erimemişti o gece. Ve erkekler, tuzla tutsakları, memleketlerindeki özgür hayattan uzakta, hâlâ o kadir bilmez toprakların ürünüyle geçinmek zorunda olanları anarak ağlamışlardı.
Margarida banyodan çıktı. Kurulanıp giyinmeye durdu. Sonra, bir gençlik şampuanının yüzü suyu hürmetine hemen hemen siyah kalmış olan saçlarını tarayıp fırçaladı. Sonunda, kurbağa yeşili bir giysi seçip giyindi; böylelikle Brezilya yurtseverliğini de kanıtlamış olarak salona geçip kızlara seslendi:
"Çocuklar, üstünüze başınıza dikkat edin! Kendinizi güzelleştirin! Bugün büyük bir gündür!"
"Şıklığınıza diyecek yok, Nhd Margarida!"
"Hele hele durun bakalım, ben hep öyleyimdir kızlar!"
"Ama bugün her zamankinden daha çok."
Gülüp, kızlarına sevgiyle baktı.
"Çarşıya çıkıp bira ısmarlayacağım. Biraz da dolaşıp bakayım, bir iki çağrı yapayım. Hoşça kalın, çocuklar!"
Dışarıda acımasız bir aydınlık vardı. Ortalık güneş ışığına batmıştı. İnsanın yüreğine işleyen bir güneş. İşkenceye uğramış gözler, kaşların altına saklanıyor, suratlar kırışıyor, büzülüyordu. Yukarıdaki güneşe gelince, o erimiş kurşun gibi günün ve insanların içine akıyordu.
'Nhd: Bayan.
.36
Maçgarida aşağılara, Santa Luçia bayramına gelmiş denizcilerin buluştuğu Rocado Limanı çarşısına indi. Alan, insanla kaynıyordu. Yaşlı Soia kadın, başındaki sepetiyle gelip yükünü beyaz kumların üzerine indirdi, yanındaki bir parça yelken bezini yere yaydı, şifalı otlarını bezin üzerine dizmeye koyuldu. Şifalı otlarını satmak için iyi bir yer seçmişti. Bedeninde kırıklık duyanlar, ilaç almak ve çabuk iyileşmek için ona başvuruyordu. Zaman zaman başını kaldıran Soia, önünden geçip giden kalabalığa bakıyordu.
"Günaydın teyzeciğim!"
Selamlara karşılık veriyor, kocakarı şarkısını tutturuyordu yine:
Hani ya Jud, Jucâ,
Çin kabuğu, Çam Fıstığı Mutamba... Şarkısı bütün pazaryerinde yankılanıyor, güneşin göz kamaştıran ışığıyla özdeşleşiyordu.
Dört bir yanda tezgâhlar kurulmuştu. Topraktan yapılma çeşitli kapkacakla yüklü eşekler, sürücüleri tarafından çekilip götürülüyor, çığırtkan renkleriyle ucuz pamuklular rüzgârda sallanıyordu. Eski giysilerle eski ev eşyasının bin bir çeşidi buraya getirilmişti. Adriano, eski demirden üretip ayaklarını koyu yeşile boyadığı küçük fenerlerini burada satışa sunuyordu. Sesler vızıldıyor, insanlar birbirine giriyordu.
"Hani ya bakla var, kuru bakla! Litresi üç Cruza-do\"x
"Nişasta var, bayancığım, bedava fiyatına!"
"İyi Hint irmiği var, tapyoka var, tapyoka!"
"Palmiye lifinden hamaklarım var, Ceara'dan getirttim, Ceara'dan getirttim! ikizlere takke var, ikizlere takke var! Güzel bayan, bu sutyeni takan gelin, kutsal resimlere benzer, bir bakın!"
Cruzado: Para birimi.
37

Ve genç kız, zarif eliyle sutyeni alıyor, güneşe tutup incelik derecesini ölçüyordu. Bu arada tuzla işçisinin eli de kuru bakla çuvalına dalıp kurt arıyordu.
Çuvallar açılıyor, boşalıyor, bükülmüş kenarları yaraların çevresini andırıyordu.
"Hani ya papağan isteyen!"
"Hanımlar fal açayım, fal açayım!"
"Kar gibi yatak çarşaflarım var!"
"Kabak var kabak! Kabağa bakın kabağa! Kabağı sütle yiyin!"
"Yalnızca üç Cruzado'ya. bayan! Bedava bunlar bedava! Bir tane alana bir de hediye yelpaze veriyorum!"
Köylü kadınlar birbirini iterek ilerliyordu. Örülmüş saçlarından, kokulandırılmış ve şimdi kızgın güneşte eriyen Jud yağı damlacıkları süzülüyordu. ! Bir de talih oyunları tezgâhı kurulmuştu.
"Gelin gelin, siz de oynayın, oyunlar burada!"
Korku duymanıza gerek yok.
Kertenkele ardındadır yılanın
Yüzü gülmez çocukların,
Oyuna katılmayıp dışarıdan izlerse...
"Altıya iki yüz koyuyorum!"
"İkiye bir Cruzado!"
"TamaamL Geliyooor... Üç! Kimse kazanamadı!"
Kalabalık itişip kakışırken, san üniformalı polisler, iş kavgaya dönüşür de birini enseleyebilirler midiye heyecanla bekliyorlardı.
Margarida, eğlence kulübelerinden birinin önünden geçiyordu.
"Uğurlar ola, San Margarida bu yahu!"
Margarida durdu, çevresine bakındı, tam söveceği sırada Chicao'yu gördü.
"Hele hele, sendin demek, şeytanın gör dediği."
"Hadi gel, cadı karı, birer tek atalım."

Margarida'yı kendine doğru çekip omzuna vurdu. "Hıigün güzelliğin üzerinde! Yemeli seni, yemeli! Ona ilecek bir şey ver, Gabriel!"
Margarida içkiyi yuvarlayıp dilini şaplattı. Gözleri parlıyordu.
"Bir yudum daha?"
"Senin işine öylesi gelir değil mi, sefahat kumkuması? Chicao, ulan hergele, benim eve bir daha ne zaman geleceksin?"
Chicao güldü. "Dün akşamki yetmedi sana galiba, ha?"
"Ah zavallı domuzcuk, seninki iyi benzetti ya seni!"
Margarida, Joaninha'nın gösterisini çok güzel canlandırıyordu.
Chicao'nun güçlü, kaslı kollarına bakarken gençlik günlerini nerdeyse özlemle anımsadı.
"Önce iyi bir ütüledi beni ama, ardından öyle bir ödedim ki ona borcumu, onun istediği de buydu zaten."
"Elbette ya! Kadın kısmı sevdiği adama kafa tuttu mu, çok geçmez, dayak yemişten beter olur."
"Bu duruma giren kız ne istiyor hemen anlıyorsun, ondan sonra tedavisi kolay."
Margarida'nın gözleri birdenbire taşlaştı sanki, bu arada yüzü de kötü bir anlamla buruştu.
Chicao, kadının bakışlarını izleyince onu böylesine tedirgin eden şeyin ne olduğunu gördü.
Chicao soluğunu tuttu.
Şöyle dört beş adım kadar ötede Fabiano, kollarını kavuşturmuş, duruyordu. Evet, Fabiano, kol güreşi kralı, kuzeydoğu liman kentlerinin en güçlü adamı. Bağa saplı bıçağını hâlâ cakayla üzerinde taşıyordu. Bu bıçak hanidir, bir kol güreşi şampiyonundan ötekine geçerek, elden ele dolaşıyordu. Beş yıldır da Fabiano'nun belin-deydi. Uzun süredir kol güreşinde Fabiano'ya meydan okuyabilen çıkmamıştı, çünkü bunu göze alabilen, Fa-

biano'nun öne sürdüğü koşullan da kabul etmek zorundaydı. Bu gerçeği bilen, bir yanılgıya düşüp hayatının geri kalan bölümü boyunca bir yanık izi taşımak istemiyordu.
Sol elini sağ elinin üzerinden geçiren Chicao, yıllar önce elini oyan yanık izini gözden geçirdi.
Yenilgiden, kol güreşi şampiyonuna meydan okuyup da yenik düşmekten daha fazla can

yakmamış olan o sızıyı yeniden duyuyormuş gibi oldu. O günden beri, Fabiano'nun sözlerini, içine oturmuş olan acıyı unutamamıştı:
"Ee, delikanlı, bir erkeğe kafa tutmanın, terbiyesizlik etmenin yanlış olduğunu anladın mı şimdi?"
O kızgın ateş, etini dağlarken yemin etmişti: Günün birinde öcünü alacak, şampiyonluğu ele geçirecek, bağa saplı bıçağı kemerinde taşıyacaktı. Gözleri yaşarmıştı o gün, ama duyduğu acıdan değil, duyduğu öfkeden ve şimdi yanı başında duran Sarı Margarida, iltihaplanmayı önlemek için yarasına taze sığır gübresi koymuştu.
"Böyle neden bakıp durduğunu biliyorum, Margarida," dedi Chicao. "Ne düşündüğünü de biliyorum. Ne yapacağım sanıyorsun? Etimi yeniden dağlatacağımı mı sanıyorsun?" Elinin üzerindeki kapkara yara izini gösterdi. "Bu sefil herife ödettireceğim bunu."
Fabiano'nun üzerine doğru yürüdü, gözlerinde bir şimşek parıltısı vardı. Margarida, gerilim içinde kalakaldı; fırtına patladı patlayacaktı, tam da erkekçe bir işti bu.
Ghicao, Fabiano'nun tam önünde durdu, elini rakibinin burnuna doğru uzatıp meydan okuyarak sordu:
"Bunu hatırlıyor musun, alçak herif?"
Chicao'nun bakışlarına pabuç bırakmayan Fabi-ano, tepeden tırnağa bir süzdü onu; çiğnediği tütünden bir parçasını kumlu toprağa tükürdü, elinin tersiyle ağzını sildi, sordu:
40
"Ya sen oğlum, hâlâ öğrenemedin mi? Gerçek bir MİieğE küstahlık edilemeyeceğini anlamadın mı hâlâ?"
"Hayır, Fabiano! Bugün sende sıra. Hem de nasıl, Hrtırecksin! Bıçağı alacağım senden, hem de şimdi!"
Meraklılar çevrelerine doluşmuştu bile. Chicao, kemline yer açtı, üzerinde zar atılan bir masaya yaklaştı, luç izin istemeksizin, masa örtüsünü üzerindeki zar-l.ıi" ve fişlerle birlikte çekip yere savurdu. Sonra masayı omu/layıp götürdü Fabiano'nun önüne, kumlu toprakın ortasına bastırdı. Gömleğini çıkardı. Herkes, gerilimden kabaran, üzerindeki deriyi çatlatacakmış gibi gö-ıiıiıen güçlü kaslarıyla bu çıplak, güçlü, güneş yanığı C.övdeye bakakaldı. Chicao buydu işte. Elinde taşıdığı yanıktan ötürü öfkeye kapılmış genç ve kanı fokurda-yaıı bir boğa! Chicao'nun boyun kasları seğiriyordu, içinde gerçek bir cehennem ateşinin uyandığı kesindi.
Fabiano, sakin duruyordu. Hiç heyecanlanmadan ve rahat konuştu: "Evine git, delikanlı! Korkudan titriyorsun. Sözünü geri alman için sana bir dakika izin."
"Çıkar gömleğini Fabiano! Korkan biri varsa o da sensin! Beni kandıramazsın!"
Hemen aynı anda, çevredekiler bağrıştı:
"Korkuyor musun Fabiano? Şuna dersini versene!"
Fabiano, kendi ekseni çevresinde bir döndü. "Peki."
Sonra, gömleğinin düğmelerini çözmeye koyuldu. Dört bir yanda sesler, konuşmalar arttı, bütün pazaryeri buraya toplanmıştı sanki. Satıcıların, işportacıların bağrışmaları kesildi. Herkes, kol güreşini izlemek istiyordu. Malların sergilendiği satış kulübeleri, tezgâhlar, kendi haline bırakıldı. Böyle bir karşılaşmayı kaçırmaya gelmezdi.
Pazaryeri kalabalığı sıklaştıkça sıklaştı, ilerlerdi, herkes, dirsek vurup, kendine yol açtı, ön sırada yer alabilmek, karşılaşmayı iyi görebilmek için.
41
"Chicao'ya on koyuyorum!"
"Fabiano'ya benden yirmi!"
"Fabiano'ya yirmi daha!"
"Benden de!"
"Chicao'ya on daha!"
"Fabiano'ya yirmi!"
Yağmur gibi yağan bir bahis yarı§ı. Herkes doğru seçim yaptığı kanısındaydı. Chicao'yu aynı yerde bir kez daha yenmiş ve şampiyon olmuş Fabiano'yu tutanlar, kazanacaklarına güveniyorlardı.
Fabiano'nun gömleği kumun üzerine düştü. Kıllı göğsü ortaya çıktı. Güç bakımından bir canavardı. Güçlü kolları her sıradan insana korku salabilirdi, boynu da öyle, devcil boyutlara ulaşmış bir boyundu. Gövdesinin yere vuran gölgesini görenlerin korkuya kapılmamalan olanaksızdı. Eliyle göğsünü ovarken, şunu demek istiyordu sanki: 'Henüz vakit varken, iyisi mi sen şu işten vazgeç delikanlı.' Kuzeydoğu'da adam diye, en azından iki cinsel hastalık atlatmış,

göğsünde böyle kıllar büyütmüş olana derler. Bunun içindir ki, Fabiano, rakibini hareketleriyle ürküttüğü, ona son seferki yenilgisini hatırlatarak felce uğrattığı kanısındaydı.
Bahse girmeler sürüp gidiyordu.
"Hakem kim?"
Mârgarida elini göğsüne dokundurup kalabalığa bağırdı:
"Hakem benim!"
"Yaşasın! San Mârgarida bu! Yaşasın!"
Bu kez en ufak bir küfür bile çıkmadı Margari-da'nın ağzından.
Yarışmacılar rahatça tutuşabilsinler diye bir sınır halatı çekildi.
"Geçen sefer elimi dağlamıştın," dedi Chicao, "bu kez daha hoşuna gidecek bir şey öneriyorum. Dağlamak yeterince iyi değil. Bıçak ucuna ne dersin?"
42
"Bıçak ucu olsun, bıçak ucu olsun!" diye bağırdı halk.
Margarida, iki izleyici adamdan bıçaklarıyla karşılama yerijıe gelmelerim istedi.
Fabiano, masadaki yerini almıştı bile. Chicao da kendi yerine geçti. İkisi de kollarını masaya koydular. ()rtalık bir anda suspus oldu. Kolları ölçen Margarida, kolları yavaş yavaş yukarı kaldırdı, iki yarışmacının dirseklerini dayayacakları yeri bir kömür parçasıyla işaretledi. Dirseği işaretli yerden kayan, güreşi yitirmiş sayılacaktı.
İki rakip el ele tutuştu. İki demirden yumruk birbirini kavradı.
İki adam da bıçaklarıyla masanın öbür iki yanında yerlerini aldılar. Bıçakların ucu yukarıya dönüktü, bıçaklardan biri az sonra iki elden birini oyacaktı.
Margarida, boynundaki eşarbı çıkarıp salladı, seslendi:
"Dikkat!"
Çevredekiler büyülenmiş gibi bakakaldılar bu sahneye, soluklarını kestiler. "Bir... iki... üç!"
Güç denemesi başladı. İki adam, makineymişler, vinçmişler gibisine çalışıyordu. Kasları, gerilmiş çelik yaylara dönüştü. Kollarda hafif seğirmeler görülüyordu. Boyunlarından, alınlarından ter fışkırdı. Bu amansız zorlamanın baskısı altında, sırt kasları taş gibi sertleşti.
Çekişme yalnızca bir dakika sürdü. Bir dakika, bir sonsuzluk.
Fabiano'nun kolu şöyle bir sarsıldı. Kalabalık düş kırıklığı içinde homurdanıyor, sanki tek bir ağız olmuş inliyordu. Şampiyonu mahmuzladı bu. Son bir çabayla kolunu yeniden dengeledi, kaslar daha bir kasıldı. Eller titriyordu. İzleyenler titriyordu. Masa titriyordu. Ama çok kısa bir an için. Aniden bir çatırtı duyuldu. Tahta parçaları çevreye saçıldı. Masa hiç umulmadık bir bi-
43
çimde ortadan ikiye ayrıldı, iki erkek kumların içine yuvarlandı. Herkes korkuyla haykırdı:
"Başka bir masa getirin, başka bir masa!"
Neden sonra masa geldi. Kimse yer açmaya yanaşmadığı için masa karşılaşma yerine gelinceye dek, dinsel törenlerde taşınan mihraplar gibi havadan, elden ele geçirilerek getirildi, işaretler yeniden çizildi, kollar yerlerini almaya hazırlandı. Bıçaklar da. Eşarp havalandı:
"Bir... iki... üç!"
Kaslar yeniden gerildi. Sonsuzluk yeniden tek bir dakikaya sığdırıldı. Boyunlar titreşti. Masa kıpırdadı. İzleyenler kıpırdadı. Bıçak uçları kıpırdadı. Yalnız gökyüzündeki ateşten güneş kıpırtısız kaldı.
Fabiano'nun eli güvenini yitirdiğinde bütün millet hep bir ağızdan, ama tek bir ağızdanmışçasına yuhalamaya başladı. Üstün bir zorlamayla, çıkış yerine geri dönmeyi başardı Fabiano yeniden. Chicao bunu beklemişti. Bütün gücünü, kaslarının olanca gücünü tek bir kolunda topladı...
Fabiano'nun eli titreyip birdenbire bıçağın ucu üzerine düştü. Bıçak keskinlemesine etten içeri daldı, gücünün son direncini kırıp, fışkıran kanın içinden, elinin ayasından dışarı çıktı. Uluyan kalabalığın sesi Fabiano'nun iniltisini bastırdı.
Chicao elini çekti. Bayılacak gibi olurken kumların içine oturdu. Ama kısa bir süre sonra yine ayaktaydı. Yabanıl ve gerilimli bir tavırla Fabiano'nun üzerine yürüyüp tek bir hamlede rakibinin göğsünden bir tutam kıl kopardı. Sonra gülerek olayı izleyenlere döndü:
"İşte," dedi, "bunlar ancak bir tekeye yaraşır, erkek geçinenlere değil."
Halk, olduğu yerde tepiniyordu. Bütün pazaryerin-den adı yükseliyordu:
"Chicao, Chicao! Kol güreşçilerinin yeni kralı! Chicao, Chicao!"
44
Fabiano'yu eczaneye götürdüler, eli sarıldı.

Yerden gömleğini alan Chicao, gülüyordu. Sonra Margarida'dan yana dönüp, göz kırptı. Margarida, onun nasıl uzaklaştığını arkasından bakıp izledi. Koca herif, görkemli erkek simgesi Chicao; kudretli bir gölge kimliğinde güneşe doğru ilerleyen Chicao; deniz adamlarının yalpalı yürüyüşüyle uzaklaşan Chicao.
Akşam olup da güneş batarken Chicao, teknenin dümen dairesi üzerinde oturuyordu. Teknede tek başınaydı. Uzakta tuzlaların ışıltısı, çok yakında da su tayınlarını bekleyen yoksul insanların kuyruğu.
Teknede uzatılmış tahta geçidin üzerinde ayak sesleri duyunca yanına dönüp baktı ve birden Fabiano'yu, artık 'eski şampiyon' diye anılacak, 'kol güreşinin eski kralı' diye anılacak Fabiano'yu gördü.
Chicao aşağıya, güverteye atladı.
Fabiano, duyduğu heyecandan konuşamıyordu. Günün ölmek üzere olan son ışığı artık aşağıdan alan bakışlarında, gözlerinde pırıldıyordu. Kemerlerine el atıp, sapı işlemeli bıçağı çekip çıkardı. Kana bulanmış sargılı eliyle tuttuğu o güzel bıçağı Chicao'ya uzattı. Zorlanarak konuştu:
"Bu bıçak senin... Ona sahip olacak... gücüm kalmadı... Yaşlandım artık!.."
Geriye dönüp, başı önünde, sallanan tahta iskelede yürüyerek karaya çıktı.

5 DANS
Neden sonra Santa Luçia günü gelip çattı. Büyük kuraklık sırasında Sertao'dan Macau'ya göçmüş erkekler sevinç içindeydi: On üç Aralık sabahı tuz parçalarına göz attıklarında, geceden kalma çiyin, ilk üç ayı, Ocak, Şubat ve Mart aylarını tümden eritmiş olduğunu gördüler. Acıması engin Santa Luçia, bu yıl kuraklık çekilmeyeceğini haber veriyordu. Rio Grande do Nor-te'de, Sertao'da çok yağmur yağacaktı. Bütün erkekler neşe saçıyordu, ülkenin iç kesimlerindeki kardeşleriyle birlik duygusu içindeydiler.
Margarida da mutlu ve sevinçliydi; geçen gün, Chi-cao'nun kol güreşini kazandığı karşılaşmada hakemlik yapmıştı da ondan. Delikanlıya hayranlık duyuyordu. Öncelikle çok güçlü olduğu için; ikincisi, gençliğinden; üçüncüsü de, gözü pek girişiminden dolayı. Aynı zamanda, tuz parçaları Sertao için hayırlı haberler verdiği için de mutluydu. Üstelik bugün, çok kazanç sağlayacak bir gündü: Bayramdı. Özellikle Margarida için, çünkü bayramlar rahat, güvenceli yaşlılık günleri için bir sigorta gibidir.
Roçado Limanı'nda bayram hazırlıkları daha sabah erkenden başlamıştı. Altı dansözün şarkılı çoban oyununu sergileyecekleri tribünlerin donanımı nerdeyse

bitmek üzereydi. Rulet ve barbut masaları işe hazırdı-l;ır. Piyango kulübelerine son çiviler çakılıyor, süs olarak da bayraklar, palmiye yaprakları asılıyordu. Sonra da sıra, armağanların tezgâha dizilmesine gelmişti: testiler, bebekler, atkılar, toplar, tepsiler...
Her yerde dondurma satılıyor, bütün köşe bucaktan tezgâhlar yükseliyordu. Ortalık kararmaya durup da karpit lambaları yandığında, bu tezgâhlarda şekerkamışı, hindistancevizli bonbonlar, kızarmış balıklar, tatlı patates haşlamaları sunulacaktı. Müşterilerin burunlarından hiç eksik olmayan karpit kokusu yoksullar bayramının simgesiydi.
Henrique Foxtrott, koca bir kalıp buz getirmişti; akşama içinde gerçek buz parçaları yüzen içkiler satacaktı: Groselba, limonata ya da Maracujd... Müşteriler içkilerini buz gibi soğuk içebilmeliydiler... Daha sonra, kalabalığın hayhuyu sönmeye yüz tuttuğunda, Henri-que üstünü değiştirecek, bembeyaz, kolalı bir üniforma giyecek, saçlarını kokulu yağla fırçalayacak, siyah şeritten boyunbağını takacak, 'Evrim Yıldızı' kulübünün dans salonuna doğru yola koyulacaktı. Daha orkestra bir fokstrotla dansı açar açmaz, müthiş bir canlılıkla bayanlara yönelecek, başını neredeyse dizlerine kadar eğip sağ elini göğsüne bastırarak en seçkin sözlerle dansa çağrıyı açıklayacaktı:
"Pek sayın matmazel, bu fokstrotu benimle yapmak şerefini bana bağışlarlar mı acaba?"
Dans festivali olsun da Senhor Henrique Foxtrott orada boy göstermesin, olacak şey değildi. Hem zevk sahibi olmasından, hem de böylesine kültürlü olup kibar konuşmasını çok iyi bilmesinden... Şu sırada evlerinde tuvaletleriyle uğraşmakta olan kızlar, bu baloyu bütün balolardan daha çok sever, daha bir özlemle beklerlerdi. Bu akşam 'Evrim Yıldızı'nın kraliçesi seçilecekti. Bütün kızlar kendilerini kraliçeliğe aday görüyor, ta-

cı şimdiden başlarında hissediyorlardı; yalnızca bir geceliğine bir egemenlik için de olsa...
Kulübün yöneticileri, sanatın bütün incelikleriyle süsledikleri salonda son düzeltmeleri yapıyorlardı. Daha sonra polisler de gelip yerlerini alacaklardı, eh işte, kuzeyin liman kentlerinde yoksulların bayramı demek, her şeyden önce kavga, dayak demekti. Denizcilerin bulunduğu yerde bıçak da olurdu, kadın da elbet. Ve kadının bulunduğu yerde de kavga eksik olmazdı. Kanın akacağı yerde polis hazır bulunmalıydı. Geçmiş yıllarda şöyle barış içinde ve olaysız geçen tek bir Santa Luçia bayramı görülmemişti.
Neden sonra akşam oldu, artık bayram başlayabilirdi. Bütün halk aynı yere aktı, toplandı. Kızlar söyleşerek kulübeler arasında dolaşıyorlar, delikanlıların laf atmasına kulak kabartıyorlardı. Küçük çocuklar piyango çekilişine katılıyor, büyük ödülü özlemle gözden geçiriyorlardı: Çok çekici olan ama asla kazanamayacakları bir lastik toptu bu. Ama içlerinden birinin şansı tutup da ödül olarak topu seçmedi mi, o zaman, bu da amma zevksizmiş, diye düşünüyorlardı.
Bu arada, kilise azizleri adına sesini yükselten açık artırma görevlisinin sesi de duyuluyordu. Evet, kilise azizleri adına! Gel gelelim gelirin yüzde yetmişini kendi kesesine indiriyordu. Eh işte, geriye kalan da azizlerin oluyordu ya! Öyle güdüyordu ki bu ses, hemen bütün alanı kapsıyordu.
Ötede biri, bir top parçacığı kaçtığı için gözünü ovuşturuyor, dört bir yandan öğütler yağmur gibi boşalıyordu: Bugün Santa Luçia günü! Ve söz konusu kişi, tekerlemeyi ancak dile getiriyordu ki:
Santa Luçia atına atlamıştı, atı da otları yoluyordu bir yandan hele üç kez şöyle bir tüküreyim bak gözüm nasıl iyi görür o zaman.

Sanki bir mucize gerçekleşiyor, toz parçacığı yok nlıi|) gidiyordu. Bu arada o dini bütün kişi de üç kez tülün m üş oluyordu yerlere.
Ortalık karardıkça kalabalık da arttı. Uzaklardan, hana Sertao'dan bile bayrama koşan akın akın insanlar. Köylü kadınlar, kabak rengi giysi yeriyle ortaya çıkmak için bu fırsattan yararlanıyorlardı. Çok uzaklardan bile tanınıyorlardı, hem de yalnız giydiklerinin renginden değil, mavi kurdeleli sarkık saç örgülerinden, parlak deri ayakkabılarından ve tıpkı güvercin sürüleri gibi hep bir arada dolaşmalarından. İçlerindeki ileri görüşlüler ise, kabak rengi giysilerden bıkmış olacaklar ki, pembe ve papağan yeşili giysiler giyinmişlerdi. Karpit lambalarının ışığı altında ayrımına varılan deri giysili yaşlı bir sığırtmaç, bir köşeye çekilmiş, tütün çiğniyordu. Küçücük gözleriyle karşısındaki hayhuyu izlerken fısıldayıp duruyordu:
"Vay canına, bu ne gürültü yahu! Bu ne insan kalabalığı böyle! İsraftır bu! Şu kulübelerde neler var, neler! Bu kadarı da usandırır insanı!"
Denizcinin biri kalabalıkta arkadaşına rastlayıp takılıyordu: "Hey bana bak, bütün budalalığın üstünde yine."
Öbürü sırıtıyor, yüksek sesle yanıtlıyordu: "Ağır ol, alay ettirtmem ben kendimle; ne sen, ne de bir başkası; kimse gırgır geçemez benimle."
Binlerce şeyin gevezeliği yapılıyordu. Burada biri açık saçık bir nükteye kahkahalarla gülerken, ötede bir başkası yakışıksız sözler söylüyor, derken bir ötedeki yaptığı yiğitliklerle övünüyordu.
"... Herifin suratına patlatmama az kalmıştı, ama tuttum kendimi, kavga istemiyordum..."
Çok daha ötede dişsiz, yaşlı bir kadın, benzeri bir başka kadına hasta kocasından dem vuruyor, eşinin çektiğini sarılık olmasına bağlıyordu.

Piyango çarkının yanındaki adamın böğürtüsü de hep bir örnek uzayıp gidiyordu:
Yüzü gülmez çocukların,
Oyuna katılmayıp dışarıdan izlerse...
Adamın dört bir yanında cepleri boş, gözleri kocaman çocuklar itişip kakışıyordu. Oyuna katıiabilseler ne sevineceklerdi!
Bir başkası, gitarını tıngırdatıp eşliğinde şarkı söylüyordu:
Mussambe tohumları, . Mucuna çekirdeği, Dışa rıdaki palm iyede Guriata kuşudur şakıyan...
Bu arada yaşlı kadınlar, tepsilerde şekerlemeler, bonbonlar, Manyoka ezmesi, mısır unu pastası, ballı kek satıyorlardı. Ve bütün bu hayhuyun üzerinde hep aynı tiz sesler:
"Şekerkamışı, hani ya şekerkamışı!" "Haydi haydi, şansını denemek isteyen 'Yıldız'a gelsin! Bende kaybetmek yok!"

"Buzlu içkilerim, hani ya buzJu içkilerim!" "Yok mu limonatadan içen, limonatadan içen!" "Mısır çöreği var, mısır çöreği, alın, alın, alın!" "Cearâ'dan şurup getirdim, var mı tatmak isteyen?" "Bayanlar, baylar, aradığınız burda, manyoka ezmesi var, nefis manyoka ezmesi var!" Benzeri görülmemiş bir ses karmaşası. İnsanlar gelip gidiyor, birbirini dürtüyor, birbirini okşuyor, en yeni dedikodulara kulak veriyor, gülüyor, yakmıyorlar, yabanıl bir güçle akıp giden bir nehir içinde bir araya geliyorlardı.

Bu patırtıya öfkelenen yaşlı sığırtmaç haksız mıydı yani?

Bayram dağdağası yavaş yavaş dindi, balonun açılışı yaklaştı. Pek çoğu güzelleşmek üzere evlerinin yolunu tuttu.

Chicao eve geldiğinde Cristina Teyze çoktan giyinmişti. Üzerinde yepyeni, gösterişli bir giysi vardı: Bol işlemeli bir bluzla çiçek desenli pamuklu bir eteklik.

"Aman bu ne şıklık, Cristina Teyze!"

"Sen odaya gir hele, kimin şık olduğunu görürsün!"

Chicao, kapıyı açtı. Joaninha henüz giyiniyordu. Chicao'ya bakıp gülümsedi. Chicao, Joaninha'yı kollarının arasına aldı.

Genç kadın biraz öfkeli Chicao'yu itti.

"Dikkat! Üstümdekileri buruşturacaksın. Git hadi, git de ben de işimi bitireyim."

Chicao kendini yatağın üzerine atıp sevgilisinin nasıl da gururlanarak süslendiğini izledi. Çok çekici bir hali vardı Joaninha'nın. Bir kemer, beyaz giysiyi daracık kuşatıyor, yukarıda da, Cristina Teyzenin mandalinalar dediği yusyuvarlak göğüsler duruyordu. Teninin altın sarısı ve esmer rengi, kumaşın beyazıyla çelişki içindeydi. Düzgün omuzlarına kadar inen saçlarını açmış, doğal akışına bırakmıştı.

Genç kadını gözleriyle yutan Chicao, iyisi mi bütün şu harika görünümü bozup dağıtsaydım diye düşündü.

Joaninha dönüp, "Gidiyor muyuz?" diye sordu.

"Ah ah, burada seninle kalsam çok daha iyi olurdu..."

"Saçmalama hadi! Yürü gidelim!"

Chicao ayağa kalktı, pantolonunun ütüsünü düzeltti, parmaklarını saçlarından geçirdi, kolunu Joaninha'ya uzattı. Dışarıda yıldızlar pırıl pırıldı. Chicao ile Joanin-

ha, 'Yıldız' piyango kulübesiyle hâlâ oyunların sürdüğü barbut masalarının yanından yürüyüp bayram yerinden geçtiler. Mavi ve et rengi giysiler içindeki altı esmer kızın üç saattir dans edip kuzeydoğu halk türküleri söylediği tribün boşalmıştı. 'Evrim Yıldızı' Kulübü, Joanin-ha'nın güzelliğine hayran kalan insanlarla doluydu. Giriş kapısının önünde ipekli kâğıttan kocaman bir yıldız asılıydı, yıldızın ardında da büyük bir mum ya da belki bir gaz lambası yanıyordu. Eşi görülmemiş bir ışıltı! Sözcüğün tam anlamıyla olağanüstü! Salondan müzik sesi yükseliyor, çiftler dönüp duruyordu. Güzel giysiler içindeki kızların büyüleyen bir havası vardı. Henrique Foxtrott, her zamanki gibi kusursuz bir kibarlık içinde, kolunu ardı ardına bayanların bellerine doluyor, tek bir dansı bile kaçırmıyordu.

Durmadan insanlar geliyordu, akın akın. Bir kenarda içkiler, sandviçler, mis gibi kokan uçanbalık kızartması vardı.

Chicao, salonun olağanüstü süslenmiş tavanını şaşkınlıkla gözden geçirdi: yeşil, sarı, mavi ve beyaz küçücük bayraklar hep bir arada, bütün yüzeyi kaplayan kocaman bir Brezilya bayrağı oluşturmuştu. Gerçek bir sanat yapıtıydı bu!

Saat birde Senhor Henrique, bir sandalyeye çıkıp el çırptı, susulmasını diledi. Müzik hemen durdu, herkes kulak kesildi. Neye sıra geldiğini aslında herkes biliyordu. Seçici kurul, kararını vermişti. 'Evrim Yıldızı'mn kraliçeliğine seçilen kızın adı açıklanacaktı. Kızlar heyecandan soluklarını tuttular. İçlerinden hangisi seçilmişti acaba? Bayramın en güzeli kimdi? Kim seçilmişse, kucağında koca bir çiçek buketi, başında gösterişli bir taçla resmini çekeceklerdi. Kraliçenin sağında ve solunda, ikinci ve üçüncü ödülleri kazanan kızlar, nedimeler duracaktı. Ertesi gün resim, gazetede, "Toplum Haberleri" sütununda şu tantanalı yazıyla çıkacaktı: "Ateşli ve çe-

kijjineli bir yarışmadan sonra, Senhorita Falanca 'Evrim Yıldızı' Kulübünün kraliçesi olarak taç giymiştir. İster rvli bir kadın ya da dul olsun, ister masum bir kız ya da hoppa olsun, kraliçenin adının önündeki sözcük hep Senhorita. sözcüğüydü. Önemli olan, genç olmasıydı ve o zaman

da matmazel sayılıyordu hep. Ama gazetede kraliçelerle ilgili başka haber olmazdı. "Kraliçe, ikinci ve üçüncülüğü kazanan Senhorita X ile Senhorita Y'yi geride bırakarak zafere ulaşmıştır." Bu haberi bütün Macau heyecanla okuyacak, her yerde şu sözler duyulacaktı: "Şu falanca ne kadar güzel! Gerçekten hak etti doğrusu!"
Senhor Henrique Foxtrott, kalabalığa tafralı bir bakışla baktı, öksürdü ve söze başladı:
"Her yıl bu çerçeve içinde bayram eğlenceleriyle ilgili olarak, seçiciler kurulu, törenle taç giydireceğimiz en güzel seçmiştir... 'Evrim Yıldız' Kulübünün kraliçesi hakseverlik ruhuyla ve bu kurulun ulaştığı kararı almasında izlediği adalet düşüncesine uygun olarak seçilmiştir..."
Henrique Foxtrott, konuşmayı burada kesip, merakla bekleyen kızların yüzlerini ilgiyle gözden geçirdi. Gerilimin dozunu artırabilmek için her yıl böyle yapardı. Sonra, sözü sürdürdü:
"... Senhorita..."
Herkes soluğunu tuttu.
"Joana de Jules da Silva!"
Coşkun alkışlar, yaşa sesleri. Joaninha titriyordu.
Chicao, gözlerini açıp, şaşkın şaşkın,
"Ama Joaninha," dedi, "sensin bu!"
Gerçekten de, yarışmayı Joaninha kazanmıştı.
Senhorita: Genç kız, genç bayan. (Çev.)

Senhor Henrique, yeniden susulmasını diledi. Şimdi de sıra nedimelerdeydi.
"Seçiciler kurulunun kararına göre ikincilik ödülü Senhorita Belinha Braga'nındır."
Yeniden alkışlar, yaşa sesleri.
Neden sonra Senhor Henrique ödül konuşmasını noktaladı.
"Kurulun kararına göre, Senhorita Lilica des Senhor Leocâdio da ödüllendirilmiştir."
Yeniden alkışlar.
"Dikkat! Dikkat! Kraliçe ile nedimelerin taç giyme törenini saptayacak fotoğrafçı gelsin!"
Küçücük gazete parçalarının yağmuru altında Jo-aninha, salonun ortasına götürüldü. Üç sandalye getirildi, Joaninha iki nedimenin ortasındaki yerini aldı.
Her bayanın kucağında bir çiçek buketi vardı, ama demetlerden hiçbiri Joaninha'nın göğsüne bastırdığı koca buketle karşılaştırılamazdı. Yaldızlı çikolata kâğıdından tacı Joaninha'nın başına koydular. Son bir kez daha alkışlar. Kraliçelik tahtı yeniden dışarı taşındı ve şef Porfirio, orkestraya işareti verdi.
Önce bancosuyla Leontino girdi müziğe. Onun ardından Pacheco'nun gitarı, Milano'nun klarneti ve her üçüne de davuluyla Lolo eşlik etmeye başladı.
Bayram eğlencesi doruk noktasına tırmanıyordu. Kalabalık arttıkça artmıştı, dans edenlerin yukarısında alkolle terlemiş bedenlerin buharı bulut gibiydi.
Ve birdenbire olanlar oldu:
Bir kızla dans eden, bu arada sarhoş bir fare gibi sallanan Dorcelino, biraz ötedeki Pocks'a doğru baktı ve kendi partnerinin, kalçalarını dalgalandırıp durduğunu şaşkınlık içinde sezinledi. Gözlerinin belki de aşırı içkiden bulanmış olabileceğini kararsızlıkla düşünen Dorcelino, sonunda, bir denemeye girişmiş olmak için parmaklarını partnerine doğru uzattı. Ama ne çare, aşırı

«rti'hoşluğu kıza yalnızca şöyle bir dokunmasına engeldi. Öyle yapacağına, kızın yanağını parmaklarının arasına kıstırıp sıktı, herkes de gördü bu hareketini. Hiç kimse görmemiş de olsa, kızın attığı çığlık bütün salonun dikkatini çekti. Pocks ile Dorcelino'nun dört bir yanma doluşanlar, alkolün de etkisiyle birbirlerine girdiler. Çoğu, neden kavgaya tutuştuğunu bilmiyordu bile, ama vuruşan vuruşanaydı, hem de yabaniler gibi. Yumruklar savruluyor, sandalyeler uçuşuyor, tokatlar saklıyordu.
Hani şu sesi çirkin herif nasıl okuyup durmuştu pa-zaryerinde:
Ele geçir o çocuğu, kaçıp uzaklaşmadan! Yakalarsan hiç durma, yapıştır var gücünle! Kavgaya can atanlar yerde yuvarlanıyor: Baba, anne, teyzeler, bütün hısım akraba tekme tokat girişmiş, bana da sıra gelmiş...
Ne kavga, ne kavga! Hem de neden? Bir esmer güzeli kalçalarını şöyle biraz sallayıvermiş de ondan.
Polis düdükleri tiz seslerle ötüyordu. Durum tehlikeliydi artık. Chicao, Joaninha'yı kolundan yakaladığı gibi genç kadınla birlikte kavgacıların girdabından sıyrıldı. Joaninha'nın o güzelim

tacı yırtılmış, omzuna sarkmıştı. Çiçeklerin yapraklan yolunmuş gitmiş, elinde kala kala buketin çıplak dallan kalmıştı.
"Şunu at be canım!" diyerek güldü Chicao.
55
İ
Joaninha, öfkeyle baktı. Şu Chicao, kalpsizin biriydi anlaşılan. Delikanlıyı itip ondan önce eve doğru yola koyuldu.
Ertesi gün yerel gazete taç töreniyle ilgili doğru bir haber verdi. Haberin sonunda şöyle deniyordu:
"Ne yazık ki önemsiz bir olay eğlencenin parlaklığına gölge düşürmüştür."
Önemsiz bir olay! Yırtılan giysiler şöyle dursun, kimi kafalarda delikler açılmasına, gözlerin morarmasına, burunların şişmesine neden olmuş önemsiz bir olay! Üstelik eğlenceye katılan kimi konuklar -pek hoş olmasa da- demir parmaklıkların ardında uyanmışlardı. Ama hep böyleydi işte! Santa Luçia bayramı dediğin, gözler morarmadan, gürültü patırtı çıkmadan keyfine varıla-; cak bir bayram olamazdı! Bayram törenlerinde denizcilerin bir ihtiyacıdır bu. Bereket, erkeklerin üstü başı salona girerlerken arandığı için bıçaklar konuşmamıştı. 'Evrim Yıldızı' yöneticilerine onur kazandıran bir önlem.
Tek bir kez arkasına dönüp bakan Joaninha, kâğıt yıldızın kapının üzerinde hâlâ sallanmakta olduğunu gördü. Ama ışık sönmüştü. Chicao da ardından geliyordu. Eve ulaştıklarında Cristina Teyze, dinlenmeye çekilmişti bile. Yatak odasına girdiler, Chicao, Joanin-ha'nın yatağına oturup çizmelerini çıkardı. Genç kadına şöyle bir bakıp kolunu tuttu.
"Beni dinle Joaninha, sana bir şey söyleyeceğim..."
"Sabaha kadar bekleyiver."
Joaninha soyunmaya koyuldu. Buruşmuş beyaz kraliçe giysisi yere düştü. Lambayı söndüren genç kadın, Chicao'nun yanına yaklaştığını hissetti. Chicao nasırlı eliyle Joaninha'nın yüzünü okşadı. Genç kadının yüzü ıslaktı.
"Neden ağlıyorsun?"
56
Joaninha'nın bedeni hıçkırıklarla sarsılmaya başladı.
"Eğlence... ne kadar güzeldi... sanki... gerçekten... kraliçeymişim gibi... Sonu böyle mi bitmeliydi..."
"Ah Joaninha, ne çıkar bundan canım!"
"Elbette öyle söylersin, tacı giyen sen değilsin ki..."
Chicao'nun kafasında bir ışık yandı. Şu Joaninha'nın henüz haberi yoktu herhalde. Kendi yüzünden kraliçe seçildiğini bilmiyordu anlaşılan. Güzel olduğu, kraliçeliği hak ettiği elbette doğruydu. Ama kendisi dün kol güreşini kazanmamış, saniyenin içinde kahramanlığa yükselmemiş olsaydı - bahse girerdi ki Joaninha kraliçe seçilmezdi... Acıyordu ona.
"Dert etme Joaninha! Eğlencenin çabuk sona ermesi bir bakıma iyi oldu. Seni öyle özlemiştim ki..."
Genç kadını kollarının arasına aldı.
"Sana söylemeye vakit bulamadım, teknemiz yarın sabah erkenden sefere çıkıyor."
Joaninha gerçekle karşılaştı yeniden. Sevgilisi yine denize açılacaktı demek. Chicao'nun bedenine kenetlendi, onun ellerini, gövdesini hissederken, bir özlem duygusuna yakalandı; Chicao'nun, saçları sarıya boyanmış orospuları içmeye davet edeceği, o kadınların budalaca zevzekliklerine kulak vereceği günleri ve geceleri düşünerek korkuya kapıldı. O kadınların elleri nasıl da küstah ve etkin oluyordu, görmemiş miydi? Erkeklerin bu kadınlara, evde kalmış eşlerini özledikleri için gittiklerini ve eşlerinin, seferden dönen kocalarını, hiç soru sormaksızın ve bağışlamaya hazır, açılmış kolları ve istekli bedenleriyle karşıladıklarını bilmiyor muydu? Bu yeni ayrılığın aylarca süreceğini bilen Joaninha, kendini bütün sevecenliğiyle Chicao'nun kollarına bıraktı.
"Ne zaman döneceksin?"
"Bilmiyorum. Ama gelecek sefer için Damasceno Kaptan'dan iyi bir öneri aldım."
57
"Tanrının Parmağı için mi?"
"Hayır Cabedelo için."

İşte hep böyleydi. Ne olup biteceği önceden biline-miyordu. Ama ayrılık gününe gelince, işte o iyi bilinen bir şeydi. Bundan ötesi, Tanrının ellerindeydi, rüzgâra, denizcileri koruyan Kutsal Anaya ve Aziz Peter'e bağlıydı.
Joaninha, elini Chicao'nun başına koydu, Mutam-ba yağı kokan saçlarını okşadı. Onu hep daha içten ok-şarken, yavaşçacık sağa sola gidip gelen bir hamak kayışı gibi hafif hafif iç geçiriyordu.

6 İHTİYAR MALACHIAS

Chicao, sokak sokak dolaşıyor, kol güreşindeki zaferiyle ilgili kutlamaları kabul ediyordu. Duyduğu gururla kasılıp duruyordu; öyle ya, artık ünü bütün kıyı kentlerine yayılacak, her yerde acı kuvvetinden ötürü pohpohlanacaktı. Artık ondan, Chicao'dan daha güçlü bir denizci yoktu. Bugünü nasıl da özlemle beklemişti. Neden sonra bıçağı o taşıyordu işte. Eliyle bıçağın yanık işlemeli bağa sapını kavrayabilirdi artık. Tam beş yıl bu bıçak Fabiano Seabra'nın olmuştu. Şimdi deniz adamları, Fabiano artık yaşlandı, diyecekler, Chicao'yu kol güreşinin yeni kralı olarak karşılayacaklardı. Teknesi onu nereye götürürse götürsün, ona terslik etmeyi kimse göze alamayacak, kol güreşinde hiç kimse ona meydan okuyamayacaktı.
Chicao, üzerinde yanık izi olan sağ eline baktı, elinin nasıl yanmış olduğunu hatırladı, ama daha da çok Fabiano'nun sözlerini...
"Eeh delikanlı, işte anladın artık, bir erkeğe küstahlık edilemeyeceğini öğrendin!"
"Merhaba Chicao, kol güreşi şampiyonu!"
Chicao, bir kulübeden gelen sesi tanıdı. Başını çevirince, sopasına dayanmış, buruşuk suratıyla kendisine gülümseyen ihtiyar Malachias'ı gördü.

"Günaydın, Malachias Amca! Nasılsın, iyi misin?"
"Chicao! Macau'nun en güçlü erkeği! İçeri gir de Macau'nun en yaşlı yaşlısıyla konuş biraz!"
Gerçekten de, Malachias Amca, kentin en yaşlısıy-dı. Birçoklarına göre, eski günlerde neler olup bittiğini çok iyi bilir, çoktan toprağın altına göçmüş sürüyle insanı hatırlardı. Kimilerine bakılırsa, büyü yapmayı, deniz kumunda geleceği okumayı da bilirdi.
Chicao, ihtiyarı gözden geçirdi. Nasıl da yaşlının yaşlısı bir adamdı! Belki de yüz yaşını geride bırakmıştı. Suratı, içlerinde hep daha ince kırışıkların, daha küçük buruşuklukların yer aldığı derin kırışıklarla kaplı buruşturulmuş parşömen kâğıdı gibiydi. Sürekli tütün çiğnemekten sapsarı kesilmiş dişleri, renksiz, biçimsiz dudaklarının arasından dışarı fırlamıştı. İhtiyar Malachias, güldü:
"Chicao! Kıyının en güçlü, en yapılı erkeği!"
Sözler, çok uzak bir yoldan geliyormuşçasına yalpalayarak çıkıyordu ağzından. Ama hiç eksiksiz.
"Kol güreşçilerinin kralı... İçeri gir Chicao, bir zamanlar genç, hem de uzun yıllar önce kol güreşi şampiyonu olmuş şu ihtiyarla konuş biraz!"
Chicao, ihtiyarın gösterdiği sıraya oturdu.
"Benden korkmuyorsun değil mi Chicao?"
"Neden korkacakmışım, amca? Macau'nun en yaşlı erkeğisin diye senden korkmam mı gerekir?"
"Ah ah, bu ihtiyardan korkmayan yok ama. Doğru söylüyorum. Hele bir yaklaşmaya görsün, sokaktaki bütün çocuklar kaçışıyor, köpekler bile... Ve geçtiği her yerde, kızlar haç çıkarıyor. Kaçmayan tek kişi, pek sayın Honorio. Zaten o da yaşlı artık."
"Ama benim korktuğum falan yok, Malachias Amca."
"Seninle hanidir görüşmek istiyordum, Chicao. Benim ihtiyar bir iblis olduğumu sanıyorlar, ama doğru

değil. Sana söylemek istediğim bir şey var. Çünkü ben her şeyi görebiliyorum, insanların yazgısını da. Ama şeytanla ilişkim yok." Kötülükleri kovmak için dudakları üzerinde haç çıkardı.
"Santa Luçia'nın yüzü gözü hürmetine, hayır... Chicao, sana bir şey söyleyeceğim. Ama sen gelmedin bana, ben seni çağırdım..."
"Olsun, sen söyle yine."
Titreyerek ayağa kalkan ihtiyar, gözlerini Chi-cao'nun gözlerine dikti.
"Chicao! Yeryüzü kurumamış, yeryüzü ölmemiş-ür."

Chiao, ürperdiğini hissetti. İhtiyar, birden yabancı bir kimliğe bürünmüştü. Sanki konuşan o değilmiş, bedeni yok olmaya yüz tutmuş şu bunak ihtiyar değilmiş gibi, ses tonu bambaşka bir havaya girmişti.
"Evet Chicao, kol güreşi kralı, yeryüzü ölmemiştir! Sular geri gelecek. Yaprak yeniden yeşerecek. Göller dolacaktır! Ölmüş olan, sensin! Bundan üç yıl önce kurudu yüreğin. Oraya asla dönemeyeceksin. Yüreğin ölmüştür!"
Chicao, alnında biriken soğuk teri sildi.
"Nereden biliyorsun, sana kim söyledi?"
"Gördüm/ Chicao. Deniz kumu bana insanların yazgısını gösterir. Öğrendiklerim kasvetli şeyler. Burada bütün olan biteni biliyorum, gelecekte olacakları görüyorum. Sana gelince, Chicao..."
"Evet, bana gelince Malachias Amca?.."
"Seni neyin beklediğini gerçekten bilmek istiyor musun, Chicao?"
"Evet, her şeyi bilmek istiyorum."
"Öyleyse kıyıdan bir avuç kum getir bana!"
Kıyıya koşan Chicao, bembeyaz kumları avuçlayıp geri döndü.
Kulübeden içeri girdiğinde ihtiyar Malachias yırtık pırtık bir hasırın üzerinde oturuyordu.
61
"Kumu şuraya bırakıp yanıma otur."
Kemikleri çıkmış, kurumuş ellerini, pırıltılı kumun altına sokup yukarıya kaldırdı, sonra, bir kum saatinde-ki gibi, kumu parmaklarının arasından akıtmaya başladı.
"Sen ki kol güreşlerinin kralısın, seni gençliğinden, gücünden ötürü kıskanmayan yok. Ama uzun sürmeyecek..."
"Ne demek oluyor, amca? Bağa saplı bıçağı uzun süre taşıyamayacak mıyım?"
"Bıçak hep sende kalacak diyor kum."
"Öyleyse daha önce söylediğin ne demeye geliyor?"
"Kum bitti, Chicao. Bir avuç daha alayım."
Ellerini yeniden kumun altına soktu, kaldırdı. Kuru, kemikleri çıkmış parmakları yeniden kum saatine dönüştü.
"Şimdi apaçık görüyorum, Chicao, yeryüzü ölme-miştir, ama senin yüreğin, işte o kurumuş. Kuraklık çeken topraktan kaçtın, ama kuraklık çeken toprakta öleceksin."
Chicao, ateşli bir heyecana yakalandı. Kor gibi bir kerpeten gırtlağını sıkıyordu sanki. Ağzı birden bire kuruyuvermişti. Bir an, ne gücü kaldı ne de dermanı.
"Evet, Chicao. Aradan üç yıl geçti, ama yeryüzü yine de ölmüş değil. Büyük kuraklık geçip gitti, Sertao yeniden yeşerecek. Yağmurlar Serido Vadisi'ni berekete boğacak, Apodi, suyla dolacak. Yağmurun serinlettiği güneş, gücünden çok şey yitirdi. Artık insanlar geri dönüyor. Yollar boyunca yol kenarlarında kıpkırmızı toz toprağa bulanmış, kıvrılıp kalmış olanların hepsi yuvalarına dönüyorlar. Yeni bir hayat canlanıyor. Çok geçmez, Sertao'nun ışıklı yeşili denizin yeşilini bastırır... Yeryüzü ölemezdi, Chicao. Ama senin yüreğin kurudu."
62
Konuşmayı kesen Malachias, gözlerini delikanlıya dikti. Chicao'nun güneş yanığı yüzü kül gibiydi, gözlerinde müthiş bir huzursuzluk vardı.
"Gerisini de anlatayım mı sana?"
''Evet."
İhtiyar, yeniden bir avuç kum aldı, kumun dökülüşünü izledi. Şu anda gördükleri canlıymış gibi, suratın-daki yüzlerce kırışık titreşmeye koyuldu.
"Chicao, Chicao! Kendini koru! Manuel Gonçalves adasından... Ada! Lanetlenmişsin sen. Geleceğinde felaket görünüyor. Manuel Gonçalves adası nedir biliyor musun? Biliyor musun?"
"Hayır, amca. Hiçbir şey bildiğim yok."
"Öyleyse dinle: Bu adanın seninle bir zoru var. Ma-cau'nun geçmişinden bir parçadır o ada. Denizden yeniden yükseldiğini görecek olan, sensin."
Ellerini beyaz saçlı başını götürüp, yakınır gibi sürdürdü konuşmasını:
"Şu kocamış başım, hiçbir şeyi unutmaz. Çok önce, çok eskiden geçenleri bile unutmaz. 1825 yılmdaydı. Babamın bana anlattığına göre, Macau kenti o zamanlar burada değildi, büyük Manuel Gonçalves adası üzerinde uzanıyordu, insanlar sürüyle ev yapmışlardı orada, bir liman kurmuşlar, bir de güzel kilise yapmışlardı. Bütün öteki insanlar gibi yaşıyorlardı. Balığa çıkıyorlar, dalaşıyorlar, ölüyorlardı. Ama Tanrının, bu adayı lanetlediğine, bu adayı hayrından yoksun bıraktığına inanıyorlardı.

"İşte tam o sıralarda garip bir şey oldu. Suların her gelgit olayından sonra daha bir yukarıda kaldığını, adayı yavaş yavaş kapladığını gördüler. Önceleri, bunun bir anlamı olmadığını, büyüyen aydan ötürü bpyle olduğunu düşündüler. Ama ay yeniden küçülürken, sular hep yükseldikçe yükseldi. Suçlu olan gelgit olayı değildi. Ada batıyordu.
63
"Tanrının laneti buydu işte. İnsanlar, korkuya, şaşkınlığa kapıldılar. Çok dua ettiler. Gel gelelim, adanın sulara gömülmesine engel olamadılar. Tek bir çözüm vardı. Macau'yu kara kesimine taşımak! Yaptıkları da bu oldu. Ne var ki, her şeyi taşıyabilecek kadar zamanlan olmadı. Sular yükseldikçe yükseldi, ada hep daha da hızlanarak batmayı sürdürdü. Ellerinde çok az tekne vardı, kentte oturanları güvenceye almak için çok az zamanları kalmıştı. Hepsi birden kara tarafına geçtiler. Deniz yükseldikçe yükseldi, hemen hemen bütün ada dev gibi dalgaların altında kalmış, sular evlere yürümüş, pencerelere ulaşmış, damlan örtmüştü.
"Kara tarafında yaptıkları kulübe ve barınaklarda kadınlar dualar edip gözyaşı döktüler. Yok olup giden bir kent için ağladılar. 'Mane Gonçalver' adası battı. Boğularak öldü. İnsanların ter içinde kalarak yaptıkları her şey onunla birlikte yok olup gitti. Savaşımlar ve çabalar, düşler ve bozuşmalar, ölüler, bütün bir geçmiş, denizin derinliklerine battı gitti. Ve insanlar son dakikaya kadar adanın sessizce batışını, bu ölümü, denizin ıslak mezarına yavaş yavaş gömülüşünü, karşı kıyıdan izlediler.
"Kiliseden ala ala ancak kuledeki haçı alıp götüre-bildiler..."
Kısa bir ara veren ihtiyar Malachias, sözü sürdürdü:
"Bana inanmıyorsan Chicao, kiliseye gidip kendi gözlerinle gör haçı. İnsanlar şimdi de yeni Macau'yıı kurdular, yeniden balıkçıların yaşadığı, çok kavga edilen, çok ölü gömülen bir kent. Ta başlangıca dönüp savaşıma başladılar. Ben doğduğumda Macau çoktan büyümüştü. Ondan sonra olanları birlikte yaşadım. Çok şey bilmemin nedeni bu. Herkesi tanırım. Yine de benim büyücü olduğumu, büyü ve afsunla, şer ile uğraştığımı öne sürerler..."
64
"Peki ama, adanın benimle bir zoru olduğunu söylememiş miydin amca?"
"Evet, söyledim. Ada yeniden gelecek de ondan. Yükselip, yeniden dirilecek. Ne yazık ki onu gören de sen olacaksın. Onu ilk gören sen olacaksın, belki son gören de. Ama sana söylediklerime inanmıyorsan, o zaman git sayın Honorio'ya, onunla konuş. Ona sor bakalım, ada var mıymış yok muymuş. Kilisedeki haça da bak. Altındaki tarih 1825'tir. Benim şu kocamış başım hiçbir şeyi unutmaz."
Parmakları, yırtık pırtık hasırın üzerinde birikmiş olan kumların arasında kararsız dolaşıyordu. Suskun kum, deniz kumu, yine bize neler anlatacaktı?
İhtiyarın suratı artık durulmuş gibiydi, kırışıklar artık titreşmiyordu. Yeniden, oldukça bunak bakışlı bir ihtiyara dönüşmüştü. Chicao, ne diyeceğini bilemiyordu, düşünceli gözlerle baktı. İhtiyar Malachias'ın anlattığı öykü içine sıkıntı vermişti.
"İstersen gidebilirsin Chicao, kol güreşçilerinin kralı, kıyının en gösterişli erkeği!"
Chicao, ayağa kalkıp ihtiyarın sıraya oturmasına yardım etti.
"Nen var Chicao, titriyorsun?"
"Bir şey yok, amca."
Kapıya yöneldi.
"Artık gidiyorum. Hoşça kal, amca!"
İhtiyar Malachias'ın seslendiğini duyduğunda ancak birkaç adım uzaklaşmıştı. Döndü.
"Hey Chicao, kendini kedilerden koru! Tek bir kedi bile başına çok dert açabilir!'"'
İhtiyarın anlattığı öyküden adamakıllı etkilenmiş olan Chicao, uzaklaştı. Ama bütün bu anlattıkları ille de gerçekleşecek demek değildi ya. Yüz yaşma basmış bir ihtiyar yarı deli olamaz mıydı? Evet, beyni bile kireçlenmiş olmalıydı. Bir ada varmış, batmışmış da şimdi

yeniden sulardan yükselecekmiş. Böyle şey olur muydu? Üstelik tam da kendisi, Chicao, bu olaya tanık olacaktı. Saçma! Kumun ne haberi olabilirdi onun geleceğinden? Halk elbette korkardı bu ihtiyardan, kızlar elbette haç çıkarırlardı onunla karşılaştıkça. Deliydi de ondan. Ama kendisi Chicao, kol güreşçilerinin kralı, böyle safsatalardan korkuya kapılacak erkek değildi.
Chicao, Roçado Limanı'nı geride bırakıp canlı sokaklara yürüdü. Pazaryerindeki haPe gelince, tanıdıkları görmek üzere içeri girdi. Hemen aynı anda gözler ona çevrildi. Eh, onun kollan gibi

kol kimde vardı ki! Malachias'ın da dediği gibi, herkes kıskanacaktı onu artık. Ah ah, şu ihtiyar Malachias yok muydu! Deli herif, tutup ne biçim öyküler sıralamıştı ona.
Birden, kiliseye gidebileceğini, pek sayın Hono-rio'yu bulup, adayla ilgili öykünün doğru olup olmadığını ondan sorabileceğini düşündü.
Kiliseye ulaştığında akşam olmuştu bile. Bir saat sonra bütün ışıklar yanacaktı. İçeri girip bakındı.
Denizcilerin, sevgilisi Kutsal Anaya adadıkları tekne oradaydı. Her yıl, gemiciler hevenklerle süsledikleri bu tekneyi dinsel törende güçlü kolları üzerinde taşır, bir yanda da güzel şarkılar söylerlerdi. Her seferinde öylesine çok istekli olmuştu ki tekneyi taşımak için, ama Chicao'ya sıra gelmemişti. Ama şimdi öyle miydi ya? Şimdi o, kol güreşçilerinin kralıydı; artık bir dahaki törende ona da bir yer ayırırlardı herhalde.
Saçları tuz piramitleri gibi bembeyaz ışıyan ve kara cüppesiyle tam bir çelişki ortaya koyan sayın Hono-rio'yu kilisede buldu. Chicao, rahibe doğru yürüyüp elini öptü.
"Ee Chicao, günün kahramanı olduğunu artık bilmeyen kalmadı. Hiçbir şey senin gücün kadar ilgi çekmiyor. Ne diyeceksin bakalım?"

Chicao, başını eğip güldü. Sevincine diyecek yoktu! Halk, onun güçlü kaslarını diline dolamıştı demek, hem de sayın Honorio bile.
"Anılmaya değmez, sayın peder. Sizden sormak istediğim bir şey var, onun için geldim."
"Elbette, elbette. Günah mı çıkartmak istiyordun?"
"Hayır, öylesi değil. Man e" Gonçalves adında bir ada biliyor musunuz?"
"Manuel Gonçalves mi? Manuel Gonçalves adası mı? O adadan kim söz açtı sana Chicao?"
"Demek gerçekten vardı böyle bir ada?"
"Evet, elbette oğlum. Manuel Gonçalves adası diye bir ada vardı, ama uzun zaman önce battı. Evet, bu bir gerçek. Ada batınca, Macau kentini burada yeniden kurdular. Daha önce adadaydı kent. Ada batmaya başlayınca kenti buraya taşıdılar. Ne zamandı bakayım? Bekle! Evet, 1825'te."
"Hangi yıl, sayın peder?"
"1825."
1825... Chicao, sapsarı kesildi. Öyleyse ihtiyar Ma-lachias, saçmalamış falan değildi. Tıpkı onun dediği gibi, böyle bir ada varolmuş, 1825 yılında da batmıştı. Chicao, sırtından aşağı terin nasıl indiğini hissetti.
"Ama senin nen var Chicao? Bütün bunları neden öğrenmek istiyorsun?"
"İhtiyar Malachias bazı şeyler söyledi de bana... ya-
nir Sey-"
ı "İstersen eski Macau kilisesinin haçını görebilirsin, Chicao. Burada, girişin hemen sağında. İşte şurada Chicao, koyu renkli tahtadan büyük bir haç."
Chicao, haçın berisindeki koruyucu parmaklığa dayandı.
Gerçekten de buradaydı işte. Altındaki okunaklı sayıları okudu: 1-8-2-5-.
"Nen var oğlum, fenalaşıyor musun?"

"1825..."
"Evet. Bin sekiz yüz yirmi beş. Bir tarih. Bundan yüz yıl öncesi. Bu haçın yanından bir yüzyıl ile birkaç yıl daha geçmiş. Dünyamızın yaşadığı yüzyıllara göre bir hiç, oğlum."
"1825. Ada buradaydı ve battı..."
"Peki ama senin nen var, Chicao? Bunu herkes bilir, ama kafasını yormaz bununla. Bugün için hiç önemi yok ki. İhtiyar Malachias neler anlattı sana bakalım?"
"Ada buradaydı, dedi. Ve yemden yükselecek. Ben göreceğim yeniden gelişini. Kum hiç yalan söylemez. Kuraklık çeken yerlerden kaçtım, susuzluk çeken yerlerde öleceğim. Yüreğim kurumuştur."
"Bunlar saçma şeyler, oğlum. Ciddi söylemiş olamaz bunları. Kafası yerinde değildi ki artık. İhtiyarlık..."
"Evet, belki de öyledir. Neyse, sağ olun sayın peder..."
Rahibin elini öpüp uzaklaştı. Kıyıya indi, kıyıda bir yerde oturup rıhtımı gözden geçirdi. Rio Açu'ya demirlemiş tekneler, sakin duruyorlardı, hem de çok sakin. Açık denizdekine göre çok başka bir görünüm. Sımsıkı sarılmış yelkenler, direklerin omuzları üzerinde uykudaydılar.

Kuzeydoğunun en güzel kıyı teknesi Ri-cardo Barreto da buradaydı; onu aynı büyüklükteki bütün öbür teknelerden ayıran, borda çizgisiyle...
Rıhtımda pek bir hareketlilik yoktu. Chicao, şu güzel tekneyle bir sefer daha yapmaya, ama ondan sonra Damasceno Kaptan'm Cabedelo'suna geçmeye karar verdi.
Ortalık nerdeyse kararmıştı. Yalnız tenekeleriyle su ardında olanların oluşturduğu kuyruk görülüyordu. Su, diye düşündü Chicao, su burada para ile aynı değerde. Su, ah, sen yok musun!
68
"Chicao, su Sertao'ya geri dönecek. Serido Vadisi, Apodi, hepsi yeniden yeşerecek... Ama senin yüreğin kupkuru..." Bakışlarını çevirip, son gün ışığı altında parıldayan sivri, beyaz tuz dağlarını gözden geçirdi. Gözleri nemlenmişti. İnsan hayatını çökerten, insanların ayaklarında yarıklar açan tuzlalar... Kuraklık, Sertao'ya yüklenince, toprağın ayakları da yarılıyordu. Önünde sonunda insanlar bu yaralara alışıyordu, ama toprak öyle değildi. Her yeni kuraklık ona acı veriyordu. Şimdi Sertao, yağmura kavuşmuştu. Üç uzun yıldan sonra Tanrı insanlara acımıştı.
Chicao'nun yüreğini Sertao toprağı yoğurmuştu, günün birinde yüreği ona baş kaldırmış, şöyle haykırmıştı ona:
"Bu lanetlenmiş toprak ölü artık!"
"Ey Sertao, gücümü kuvvetimi borçlu olduğum, gözüm gibi sevdiğim ve her zaman seveceğim, her zaman..."
Chicao'nun gözleri şimdi de yurduna çevrilmişti. Dışarıdaki karanlık denize bakarken, Sertao'yu, eskiden görmüş olduğu gibi, hayata gözlerini açtığında görmüş olduğu gibi görüyordu...
69
7 ÇOCUKLUK
Bir cumartesi akşamıydı - Chicao birdenbire çıka-geldiğinde, ısı Rio Grande do Norte'deki Sertao'nun toprağını çatlatmıştı. Chicao büyük kapının gölgesine sığınıp çömelmiş, bekliyordu. Gelecek olan nedir diye bekliyordu. Bu, ölüm olabilirdi. O sırada iki ya da üç yaşlarında bir çocuktu. Neco Baba, kıpırdamadan duran, bakışları pamuk tarlalarının üzerinden uzaklara çevrilmiş çocuğu buldu; eğildi.
"Burada oturmuş ne bekliyorsun küçük? İstediğin bir şey mi var?"
Kirli, yarı açık gömleği kemiklerine dek zayıflamış bedenini ortaya koyan çocuk, ona küt bir bakışla baktı, iki elini yan yana koyup bir kâse gibi yukarıya uzattı, zor duyulur bir sesle yalvardı:
"Su!"
"Hadi bizim eve gidelim, sana su vereyim."
Çocuk, kapıya sarılıp kalkmayı denediyse de gücü buna yetmedi. Baş dönmesi gözlerinden ötürüymüş gibi ellerini yüzüne kapayıp yeniden yere çöktü.
"Vah zavallı! Susuzluktan yere yıkılan sığırdan farkın yok. Ayağa kalkmalarına yardım edilmedi mi oldukları yerde ölür giderler."
70
Neco Baba, çocuğu kollarına aldı. Çocuğun hiç ağırlığı yoktu, bir avuç kemikti sanki. Onu bulmasay-dım, diye düşündü Neco Baba, kuraklık yarın bir kurban daha kazanırdı, akbabalar da öyle.
"Senin adın ne küçük?"
"Chicao," dedi oğlan, zayıf bir sesle.
"Nereden geliyorsun? Baban kim?"
"Çingenedir. Beni bırakıp gitti."
Ya, çingeneler demek. Burada sürüyle vardı onlardan. Onlar da herhalde birçokları gibi, amansız güneşten kaçmış, iyi kalpli diye tanınmış olan sahibi nasıl olsa çocuğu bulup ona bakar diye küçüğü çiftliğin önüne bırakmış olacaklardı, insanlar genellikle çocuklara büyüklerden daha çok acırlar.
İşte Sertao böylece Chicao'nun yurdu olmuştu, Chicao da böylece bir ömür boyu çingene kalacaktı, bir çingene ve kurak toprağa ait bir yaratık.
Neco Baba kulübesine bir hamak daha astı ve vüç çocuk sahibi Nhâ Rosa, yeniden ana oldu, ama bu kez doğum sancısız. Chicao, yeşillik fışkırdı mı Sertao'nun gücüyle beslendi ve o öldürücü güneş de, egemenliğiyle yüreğini serinleştirdi.

Sao Tome toprakları olağanüstü verimliydi. Chicao'nun 'amca' dediği iyilik örneği insan Pedro Azeve-do, geçen zaman içinde evini dokuz çocukla doldurmuştu. Karısı Donana, verimli toprağın bir eşiydi sanki, hem de iyi bir ev kadını, iyi bir anaydı. Chico, onların çocuklarıyla büyüdü, onlarla oynadı, özellikle de ikide birde kedisiyle dalaştığı halde en büyük oğulları Libera-to ile arkadaşlık kurdu. Kabına sığmayan bir çocuktu Chico ve bütün yaramazlıkların önderiydi. On iki yaşına bastığında egemen karakteri apaçık ortaya çıktı. Damarlarındaki çingene kanı kendini gösterdi, ateşli atılganlığı gittikçe ürkütür oldu. Özgürlüğe susamış, genç bir teke gibi de azgındı. Dağları taradı gitti, görmediği

yer, yol kalmadı. Çoğunlukla günlerini göl kıyısında geçiriyor, yüzüyor, dalıyordu. Ondaki özgürlük tutkusu, gem vurulacak gibi değildi.
Pedro Azevedo, bu yabanıl çocuktan özelliği olan bir kişilik gerçekleştirmek istiyordu ama, sonunda vazgeçti. Chico'yu Barcelona'daki köy okuluna gönderdi ama Chico okulu sık sık asıyor, kitapları, defterleri yırtıyor, öğretmen bayana sövüp sayıyor, kürsüleri deviriyor, kızların saçlarını çekiyordu, eteklerini kaldırmadığı zamanlar... Onu okulda istememeleri elbette bir mucize değildi, yalvarsa bile istemeyeceklerini bildirdiler. Belki de bu çocuğun içine şeytan girmişti, kimbilirl
NataPde okula giden Liberato, tatilde eve döndüğünde Chicao'ya sordu:
"Neden hiçbir şey öğrenmek istemiyorsun, Chico? Bunu yapman gerek. Hiç değilse okumayı öğrensem"
"Ama istemiyorum ki, sevmiyorum."
"Peki ama neden? Bütün çocuklar öğrenmeli..."
"Ben yalnız sayıları öğrenmek istiyorum. Sayabil-mem için. Bana öğretir misin?"
"Neden ille de sayıları? Okumayı öğrenmeden sayılar öğrenilrnez."
"Ama ben öyle istiyorum."
"Saymayı bilmenin yararı ne?"
"Para nasıl sayılır bileyim diye."
Yapılacak bir şey yoktu. Ne de olsa çingeneydi işte. Ne diye öğrensindi? Zaman kaybından başka nedir ki? Günde üç saat sert tahta sırada kıçının üstünde oturup kalacaksın. Don Maria da Penha'nın, kulakları çınlatan tiz sesini dinleyeceksin. Ne anlamı vardı bunun? Dışarıda ışıyan, güneş değil miydi? Göl ağzına kadar suyla, su da ördeklerle dolu değil miydi? Öğle olup da güvercinler sürüler halinde dağlardan göle su içmeye gelirken okula mı gidecekti o? Yapacağı şey sapanıyla çalıların ardına gizlenip, bütün sürü ininceye dek beklemekti.

Vınnn! diye bir ses işitilirdi o zaman ve bakardın en azından iki güvercin yerde titreşiyor. Kimi zaman, Li-berato'nun hava tüfeğini çalabildikçe, eve kırktan çok güvercinle dönüyordu. Ve akşama yaşlı aşçı kadın Mari-ana, koca bir kap içinde kızarmış kuşlar ve manyoka pü-resiyle masaya yaklaşıyordu. Pedro Azevedo dört bir yanına bakınıp sorardı o zaman:
"Kimdi bu? Bugün ava çıkan hanginizdi?"
Her akşam büyük yemek salonunda yerini alan Chico'ya bakardı.
"Sendin, değil mi?"
Chico'nun yüzünde her zamanki gibi hoşnutluğunu simgeleyen bir gülümseme belirir, çabucak yanıtlardı:
"Evet amca, bendim."
"Demek yine okuldan kaçtın." Başını sallayan Pedro Azevedo, üzgün konuşurdu: "Peki, sen hiç akıllanmayacak mısın? Chico? Neco Baba artık yorgun olduğunu, seni dövemeyeceğini, zaten dövse de para etmediğini söylüyor."
"Beni isteyerek dövmüyor ki zaten."
Pedro Azevedo gülmemek için kendini zor tutar, yeniden, kızarmış güvercin tabağına eğilirdi. Okul mu? Ama neden? diye düşünüyordu Chicao. Eşekler de yaşıyordu, inekler de, keçiler de, koyunlar da. Onlar da pekâlâ büyüyüp gelişiyordu, hem de şu harflerden eziyet çekmeksizin. Herkes çingene olduğunu söylüyordu. Eh işte, çingeneler kendisi gibi yaşıyorlarsa, varsın öyle olsundu. Özgür olmak duygusunu tadabilmeliydi. Öğrenmeye gelince, Sertao'nun ona öğrettikleri vardı ya, yeterdi o. İlerde, kurtçukları irinli yaralar açan şu böcek sokmalarından sığır nasıl kurtarılabilir, onun üstesinden gelmeyi çok isterdi. Neco Baba bu işten oldukça anlıyordu. Bir sığırtmaçtı o ve hayvanlarını dualarla iyileştirebili-

yordu. Hasta sığırın ardından iz sürüyor ve birden, güm diye yere çömeliyor, birkaç sözcük mırıldanıp hayvanın kumdaki izlerini siliyordu. Bir de bakıyordun hayvan o tehlikeli böceklerden kurtulmuş. Akşama sığır avluya geri döndüğünde yara da temizlenmiş oluyordu. Bir keresinde Chicao, bütün bir gün, Neco Baha'nın, Princesa adlı ineğin izini nasıl okuyup üflediğini gözlemlemişti. Önce Princesa, çok büyük bir acı duyuyor-muşçasına uzun uzun böğürmüş, derken, yarasından sürüyle kurtçuk çıkmıştı sürüne sürüne. Ardından müthiş bir kan gelmiş, yaranın ağzını kaplamış, toprağa damla-mıştı. Ama yara tertemiz olmuştu, tertemiz. Hele bir büyüsündü, Neco'nun bunu nasıl başardığını anlayacaktı. O zaman ülkenin en büyük sığır hekimi olacaktı.
Okul mu? Hayır! Yaşadığı sürece özgür bir erkek olarak kalmak istiyordu, şimdi çocukken nasıl özgürse öyle. Çok yukarılardaki sıradağların kayalıklı yamaçlarına yetişen ve hep yeşil kalan, ne yağmurun ne de güneşin bozabildiği kayalık kaktüsleri gibi bağımsız.
Okula mı gitmek? Ne kadar saçma! Dikenli çalılık-larıyla, eğrilmiş dikenleriyle, kaçan sığırların ardına düşen sığırtmaçların derilerini açan şu Sertao'ya aitti o! Mor Jurema ağaçlarının oluşturduğu orman ne güzeldi. Barcelona kilisesindeki İsa efendimizin haç yolunda giymiş olduğu giysinin rengindeydiler.
Buydu onun dünyası. Bütün şu sınırsız Sertao. Sıcağın sürdüğü hayvanların serinlemek için nasıl suya indiklerini görmek istiyordu.
Avludaki folluktan kaçıp çalılıklar içine yumurtlayan şu tavukların yuvalarını arayan kertenkeleyi görmek istiyordu. Kumun üzerine bir bıçak ucuyla çizilmiş gibi görünen şu incecik kertenkele izlerini sürmek ne eğlenceliydi. O hayvanı çok dikkatle izlemek gerekirdi, müthiş keskindi gözleri de ondan. Ama kendisini izleyeni göremezse işte o zaman yakayı ele verdi de-

mekti, bütün Sertao'da araşan, kulakları daha ağır işiten bir hayvan bulamazdın. Ya dağ fareleri? Kapanları taşların altına gizler, akşama ölü hayvanları kolayca toplardın. Etine doyum olmazdı!
Hele bir büyüsün, beyaz bir dağ faresi yakalayacaktı. Beyaz Moco'rmn aslında ölmüş birinin ruhu olduğunu ve salt avcıları alaya almak için göründüğünü söyle-meyen yoktu. Bu söylentiyi çıkaran Balbino Devku-lak'ın öyküsü hep dillerdeydi. Balbino, günün birinde Moco avına çıkar. Sıradağların ortasında, bir kayanın üzerinde beyaz bir Moco görür. Tüfeğini dikkatle doğrultur, ama daha ateş edemeden hayvancık sırra kadem basar. Öfkelenen Balbino, hayvanı izlemeye başlar, ellerini de ayak gibi kullanarak yavaş yavaş yürür, bir yandan da Moco'rmn ıslık sesine öykünür. Birden ıslığına yanıt gelir ve Balbino başını kaldırır bakar ki, beyaz hayvancık ta yukarılarda. Tam tüfeğe el atacağı sırada Moco yeniden yok olur. Böyle akşama kadar sürer bu oyun. Beyaz Moco bir tepesinde görünür, bir yanından süzülüp yamaçtan iner, derken, Balbino bakar hayvan yine yukarılarda. Balbino bozuk bir keyifle evine döner. Boyunduruğa koşulmuş öküz gibi terlemiştir, ölesiye de yorgundur. Kemerinde bomboş avcı çantası. Hiçbir şey vuramamıştır. O günden sonra, bütün yörenin en büyük avcısı sayılan Balbino Devkulak, şuna inanır: Avda başarılı olmak isteyen, beyaz dağ faresini görmezden gelmelidir. Çünkü öbür dağ farelerini korumak isteyen bu hayvan, ne yapıp eder, avcıyı yanlış yola yöneltir. Sihirbazlığın dikalası, Beyaz Moco'nun güzelliğine, büyüklüğüne kapılan avcılar, büyülenmiş gibidirler, boşuna vakit yitirirler; hem, zavallı bir ruha ateş etmeyi kim kendine yedirir ki?
Yine de bir beyaz Moco'yu haklamış biri vardı. Hiçbir yere ait olmayan, nerde sabah orda akşam yaşayarak, zaman zaman Barcelona sokaklarında ortaya çıkan

Kızılderili bir çocuktu bu. Yersiz yurtsuz olmaktan hiç gocunmayan, böcekler, kurtçuklar, solucanlarla beslenen bir Kızılderili. Herkes, onun deli olduğunu söylerdi. Ama kesin olan bir şey vardı: gerçekten beyaz bir Moco'yu haklamıştı. O günden beri daha da delirmiş olduğunu söyleyenler az değildi. Zavallı bir ruhu öldürmeye nasıl eli varırdı insanın?
Ne olursa olsun, günün birinde Chicao da beyaz bir Moco haklayacaktı...
Günün birinde Chico büyüdü. Artık herkesin ağzında Chico değil Chicao'ydu. 'Karşıdan gelene bakın,' deniyordu artık Sertao'da. 'Görüyor musunuz? Chicao bu gelen.'
Gösterişli bir delikanlıydı, geniş omuzlu, teni güneş yanığı, Mutamba yağıyla yatırdığı saçları ise parlak karaydı. Beyaz bir ata biniyor, gömlek giymiyor, şarkı söylüyordu. Evet şarkı söylüyordu. Söylüyordu, çünkü kendini çocukluğundaki gibi özgür hissediyordu da ondan.

Ay, dolunay bu gece Birazdan yok olup gidecek Kutsal Anamız yukarılarda Oğlunu Aziz Peter'e verecek isa'dır dünyaya gelen Tanrı sayımdandır diye Zangoç durmadan çan çalıyor Ve taht yükseliyor güneşe doğru...
Heey, Chicao! Ey sen aydınlık, özgür Sertao! Bilgiyle ezilmemiş, sağlıklı Sertao! Peder Cicero'nun mucizelerine, böcek sokmalarının okunup üflenebileceğine inanan, binlerce cin peri masalıyla özdeşleşmiş Sertao!

"Chicao, iblisin oğlu herif, zavallı ruhların başı için sus artık!" diye bağıran Nhâ Rosa, içerde haç çıkarıyordu.
Chicao, kulübenin önünde durmuş, akşam alacasında eşekler gibi anırıyordu. Bu bağırmalar ruhları çekeceği için korku içindeydi Nhâ Rosa. Böyle eşekler gibi haykırdıkları için, ruhları bedenlerinden çıkıp gitmişçe-sine tam üç gün aklını yitiren insanlar olmuştu. Neco Baba, yemin billah ediyor, gece daha inmeden Ser-tao'daki ruhların çoğu zaman sığır iskeletlerinin içine süzüldüğünü söylüyordu. Bu olayı yaşadığı sırada, korkudan yere yuvarlanmamak için çiftlik kapısına yaslanmak zorunda kalmıştı. İstavroz, imdada yetiş! Kahrol! Kahrol iblis! Tam karşısında bir inek iskeleti belirip de böğürünce, bacakları göl kıyısındaki sazlar gibi titremişti. Hayalet birdenbire sesini kesmiş, ardından insan sesiyle, "Sütümü sağ Tanrı aşkına!" demişti, "sütümü sağ Tanrı aşkına!" Ama bir iskeletin sütünü nasıl sağabilir-di? Neco Baba, kendini toparlayıp sevgili anamız bu lanetlenmiş ruhun yolunu bulması için, üç kez Ave Maria duasını okumuştu. Ardından üç kez de tükürmüş, tükürüğü piposunun tütünüyle karışmıştı... Ve hayalet yok oluvermişti o zaman.
Hoş Sertao'nun başka gizemleri de vardı.
Akşam saat altı sulan, işkence çekmiş ruhların saatiydi. Boyunların inek çıngıraklarıyla tam o saatlerde ortaya çıkarlar, göl kıyısına çamaşıra gidip sevgilileriyle ilgili gevezeliklerden ötürü geciken genç kızları korkuturlardı.
Kimilerine göre, su kenarlarında sessiz, sakin duran Soco kuşu, hiç kimseden yardım görmeksizin nöbet ateşleri içinde titreyerek ölüp giden bir malarya hastasının ruhuydu. Susuzluktan ölenlerin solgun ruhları mı yoksa aynı zamanda? Onlar, çok uzaklardan gelip büyük çaresizlik

içinde teneke bardaklarım kaldırarak yalvaranlardı: "Su!.. Bir yudum su!.. Bir yudum su!.."
Chicao, atının üzerinde gülerek geliyordu. Özgür olduğu için, şarkı söyleyerek. Cinlere perilere inandığı falan yoktu. Bir çingenenin ruhuna sahip olduğu için, şu kurak toprağın çocuğu olduğu için inanmıyordu böyle şeylere. Nhâ Rosa'nın kulübesine kadar atla gelir, bahçe kapısını açar, içeriye girerdi. Odada gaz lambası yanıyordur bu sırada. Çocuklar hep birden akın eder, tek bir ağız olup haykırırlardı:
"Chicao geldi! Chicao geldi!"
Onlar için bayramdı bu. Chicao, atının eyerini çıkarır, suyunu verirdi. Sonra hayvanın ağzına mısır dolu yem torbasını takar, en sonunda da, evi kirletmesin diye sandallarını çıkarıp silkelerdi.
"İyi akşamlar, Nhâ Rosa! İyi akşamlar, Neco Baba!"
İhtiyarın yanına oturur, dostça sorardı:
"Böbreklerin daha iyi, değil mi, Neco Baba?"
Elini şöyle sırtından geçiren Neco Baba, yakınırdı:
"Ah oğlum, ah! Yaşlanıyorum artık. Ama Nhâ Ro-sa'ya her yıl bir çocuk verebilirim, yani çok da yaşlı değilim demek ki!"
"Danayı bulamadım. Kayıplara karışmış. Dolaşmadığım yer kalmadı. Bak görürsün, bir yerde sonu gelmiştir garanti, akbabalar başına üşüşmüştür bile. Yarın sabah öyle buluruz. Yarın sabah dere bayır dolaşıp bulacağım onu."
Ayağa kalkıp mutfağa gitti. Nhâ Rosa, yemek yapıyordu. Toprak çömlekler ocaktaydı. Nhâ Rosa çömel-miş ateşi üflüyordu. Chicao, yaşlı kadının omzuna dokundu.
"Nasılsın analık? İyi bir manyoka püren var mı? Müthiş acıktım."

Kadın güldü. "Hazır sayılır, çingene seni! Birazdan azır olur. Sen git yüzün yıka, yemek de hazır olur o sı-ada."
"Atı gölde yıkayım. Bir dakika sonra buradayım." Pedro Azevedo'nun evi önünden geçerken, Azeve-o'nun kapıdaki sütuna yaslanmış dikildiğini gördü. "İyi akşamlar, Pedro Amca!" "Ah

Chicao, hayvanı bulabildin mi?" "Henüz bulamadım. Ama yarın yeniden arayaca-ım. Hoşça kal, amca! Atı yıkayıp yemek yiyeceğim."
Pedro Azevedo, göl yönüde yitip giden gölgenin arından baktı. Şu çingene gencinin hoş bir hali vardı, eğişikti. Bağımsızdı. Evcilleştirilemiyordu. Bu yıl Re-ife'de hukuk öğrenimini bitiren, şimdi dinlenmek için iftliğe gelmesini beklediği büyük oğlu Liberato'yu dü-ündü. Onunla gurur duyacaktı Pedro Azevedo. Herkes onu 'Doktor Liberato' diye anacaktı. Su sesiyle birlikte Chicao'nun gölden gelen kahkahalarını duyuyordu şimdi. Anlaşılan atıyla birlikte yıkanıyordu. Çıplak, güneş yanığı bedenini gölün ılık sularına daldırıyor olmalıydı. Doktor değildi Chicao. Okumayı bile öğrenmek istememişti. Ama buna karşılık, Pedro Azevedo'nun hayranlık duyduğu bir özelliğe sahipti: Sertao'nun bütün köşe kucağını biliyor, içgüdüsel bir yetenekle onun yaşama temposuna uyum sağlayabiliyordu. Pedro Azevedo, Chicao'nun o çok değişik hayatını düşündü.
Pedro Azevedo'nun bir süre önce ziyaret ettiği Bar-celona'daki kilisenin şimdiki piskoposu Peder Adelino, şöyle demişti:
"Chicao'nun durumu nedir biliyor musun? Bu delikanlıda müthiş bir canlılık var, nerede olursa olsun, ruhundan fışkıran bir canlılık. Hamuru çok iyi, ama ne işe yarayacağını bilemiyor."
Peder bunu söylerken elbette haklıydı.
79
Chicao, kavgaya düşkün, güçlü, korkusuz bir delikanlı olup çıkmıştı. Bir gün Pedro Azevedo onu bir kenara çekmiş, sıkı bir dayaktan geçirmişti. Çünkü Chi-ca'o'nun çiftlikte saydığı tek insan Azevedo'ydu. Bedenine inen darbeleri, susarak, dişlerini kenetleyerek karşılamış, ama sonra, duyduğu üzüntüden dört gün dağlarda kalmıştı. Dağlara çekilmiş, bir daha geri dönmek istememişti. Sonunda Pedro Azevedo, onu alıp getirmek zorunda kalmıştı. Oğlan bir jaguar gibi olduğu yere çökmüş, Azevedo ile konuşmak istememişti. Bakışlarında suçlayıcı bir anlatım vardı, kapıldığı öfkeyle taşları yumrukladığı için de elleri kanıyordu.
"Aklını başına topla Chicao, hadi gel, eve dönelim."
"Beni dövdün amca. Hem de bütün çiftliktekilerin gözleri önünde..."
"Ama artık sana kızgın değilim. Geçti, Chicao. Benimle gel artık!"
Çocuğu yola getirmek için az güçlük çekmemişti. Neden sonra Chicao eve döndüğünde sorun yine çözülememişti, durmadan yeni güçlükler baş gösteriyor, Pedro Azevedo bunları bir melek sabrıyla sineye çekiyordu. Chicao da, onun gibi, şu Sertao toprağına sımsıkı bağlıydı, üstelik çok da çalışkandı. Evet, çalışkandı. Ne iş olsa yapıyordu. Yalnız, bir işe bağlı kalmak mı, işte onu yapamıyordu. Zaman zaman pamuk balyalama işinde çalışıyor, yorgunluktan yerlere serilene dek didiniyordu. Pedro Azevedo'nun, Chicao neden sonra kendine uygun işi buldu, diye umutlandığında, beriki başka bir iş arıyor oluyordu çoktan. Koyun sürüsüyle uğraşma konusunda hiç kimse Chicao kadar başarılı olamıyor, hiç kimse hayvanlara onun kadar candan bakamıyor, onun kadar dikkatli olamıyordu. Ama işte en çok bir hafta, bilemedin bir ay süreyle. Bir de bakıyordun Chicao, balta sallamanın çekiciliğine yakalanmış. Gün
80
Idoğup gece inene kadar belden yukarısı çıplak, çeltik (makinesi için odun yarıyordu. Daha henüz yatışmış-jken, bakıyordun sığır sürüsünü Neco Baha'yla birlikte [otlağa sürmüş, derken o işten de bıkıyor, bu kez de bü-Itün gün eve su taşıyor ya da pamuk hasadına yardım gediyordu. Neye el atsa başarıyordu. Pamuk toplayan löbür işçilerin her birinden daha çok pamuk topluyor, w ama beyaz yumruları toplarken, bir yandan da ağaç dikmek ne güzeldir kimbilir, diye düşünüyordu. Hiçbir şeye uzun süre bağlanamıyordu. Garip bir delikanlıydı. Chicao, bu toprağı seviyordu. Sevecen bakışları bütün çiftliği kuşatıyor, dalları, çitleri, taşlan okşuyordu. Ve hep yeni baştan dağlara çıkıyordu. Boş gezen değildi, çünkü üzerine aldığı her işi önemle benimsiyor, bütün gün yorulana dek işin başında kalıyordu. Bu arada dudaklarında şarkı da eksik olmuyordu. Ama her Tanrının günü aynı işi yapmak mı?
Bir keresinde Pedro Azevedo, nerdeyse çözüme ulaşıldığına inanacak gibi oldu. Chicao'yu kamyonunda yanına alıp Natal'e götürmüştü.
"Bak işte, bunu yapabilirsin Chicao. Lula'ya malı boşaltmada yardım edersin. Daha sonra da direksiyon öğrenirsin, ikinci bir kamyon aldığımda, birini Apolo-nio kullanır, ötekini de sen sürersin."
Chicao'nun gözleri parlamıştı. Gömleğini sırtından sıyırıp attığı gibi pamuk balyalarının üzerine uzanmış, bir de şarkı tutturmuştu. O sırada kamyon, sonsuz yolları arkada bırakarak Natal'e yaklaşıyordu.

Ah Natal, ah! Ne güzel kentti Natal! Bir dakika özgür mü kaldı Chicao, soluğu doğruca rıhtımda alıyor, araba vapurlarını gözden geçiriyor, gerilmiş yelkenle-riyle kıyı teknelerine, iri başlı erkek kollarının kullandığı uzun sırıklarla, buraya sularını akıtan Rio Poten-gi'den yukarı yürütülen teknelere bakmaya doyamıyor-du. Rio Potengi'nin suları, Pedro Azevedo'nun çiftliği-

nin bulunduğu topraklarda, o yukarı kesimde kimi zaman kurur, o zaman öküz arabasıyla nehir yatağından yukarı çıkılabilirdi. O yolda Liberato ile az mı bahse tutuşmuştu?

Daha da ötede, büyük gemilerin yanaştığı liman rıhtımı vardı. Şapkalı, eldivenli, şık insanların gemi merdiveninden indikleri, aşağıda bekleyen otolara bindikleri, kenti dolaşmaya çıktıkları görülürdü. Buradaki hayat, Sertao'daki hayattan çok değişikti.

Dönüş yolunda bir pazardan öbür pazara uğruyorlar, sonra yeniden satacakları pamuk ürününden satın alıyorlardı.

Chicao, altı ay dolaşıp da, Pedro Azevedo, oğlan bu gezici işten çok hoşlandı diye umutlanmaya başladığında, bu iş de bütün çekiciliğini yitirmişti. Sonsuza dek aynı yollarda gidip gelmek, aynı tozu yutmak, tekerleklerin kumlu toprak üzerindeki tekdüze cızırtısını dinlemek... Hayır, bütün bunlar çok sıkıcıydı artık. Natal'i yeterince tanımıştı. Gerçi kentin güzelliğine hâlâ vurgundu; ama Sertao'yu daha çok seviyordu. Ve böylece, bu gezginci işi de bıraktı sonunda. Gerçi zaman zaman Natal'e gidip geldiği oluyordu ama, yalnız kendi keyfi için. Çünkü orada, Sertao'da olmayan olanaklar vardı. Sokaklar kadınla dolup taşıyordu, erkeklere sesleniyordu bu kadınlar: "Ne dersin, küçük bey?" insana çok çekici görünen kısacık giysiler giyiyorlardı. Hayır, Sertao'da böylesi yoktu. Yersiz düşüncelere kapılmasınlar diye ölesiye çalışan Venancio Amcanın kızları bunu bir görecek olsalardı! Tövbe tövbe!

Chicao'nun atıyla göl banyosundan dönmesini bekleyen Pedro Azevedo, Chicao'yu güvenilir bir kamyon sürücüsü yapmak umudunu nasıl yitirdiğini düşünerek içini çekti.

Hemen o anda Chicao, karanlığın içinden çıkagel-di.

"Daha burada mısın amca?"

"Evet Chicao. Çok şey düşünmem gerekiyor."

"Bugün 'öküz dansı' var. İzlemeye gelmeyecek misin?"

"Hayır Chicao, yorgunum."

"Ben gideceğim."

"Peki ya o yiten dana?"

"Sabah erkenden o işe bakacağım. İyi geceler amca."

Pedro Azevedo, yaslanmış olduğu yerde kaldı. Şu delikanlıdaki güce şaşıp kaldı bir kez daha. Bütün gün ölesiye çalışmıştı, şimdi de gösteriye koşuyordu. Ne denir, gençlik işte! Üstelik sabah erkenden yine eyerin üzerinde olacak, yiten hayvanı aramak üzere Jurema ormanlarını aşıp, dağdaki keçiyollarında dolaşacaktı. Ve ne yapıp edip yiten hayvanı bulacaktı. Çünkü Sertao'yu cebinin içi gibi biliyordu. Bu konuda tek bir benzeri vardı, o da kendisiydi, Pedro Azevedo...

'Öküz dansı'nın sunulacağı yer, Barcelona'nm yoksullar kesiminde, yalnızca tek bir yanı yapılmış ve bir tepenin eteğinde son bulan bir çıkmaz sokaktaydı. Sokağın, yapımına girişilmemiş yanında dikenli telden bir çit yükseliyor, onun ardında da bir tarla ve Sertao'nun karanlık toprakları görülüyordu.

Daha şimdiden izleyicilerle dolmuştu ortalık. Çocuklar tam bir şamata içindeydiler. Zaman zaman patlayan bir tokat ya da sunturlu bir küfür duyuluyor, ama bundan hiç kimse rahatsız olmuyordu. Onur konukları için oturulacak sıralar hazırlanmıştı. Doktor Quirino Maia, şimdiye dek sayısız öküz dansı izlemişti. Barcelona'nm birçok varlıklı ailesi gibi Pedro Azevedo ailesi de sık sık görünürdü bu eğlencede. İşte bu iyiydi, çünkü dansörlerle şarkıcılar, şöyle bir altmış Milreis'i doğrult-

1' Milreis: Para birimi. (Çev.)

madıkça parmaklarını bile kıpırdatmazlar, tek bir ses bile vermezlerdi. Sıralarda oturanlar adam basma üç Milreis ödemek zorundaydılar. Eh işte, bütün bildiklerini, yılın ancak son üç ayında sergileyen, geri kalan zaman içinde boş gezen dansörlerin geçimi de bundandı. Ama 'öküz' için uygun zaman eşikte görünmeye görsün, işte o zaman kentten kente, pazaryerinden pazar-yerine, alandan alana göçer, yabanıl ama eğlendirici sanatlarını sunmak üzere bir araya gelirlerdi. Babalarından oğullara geçen bu danslarla şarkılar zamanla değişikliğe uğramış,

çarpıtılmıştı. Gel gelelim şu nerde sabah orda akşam gezginciliği yok mu, işte o, kuşaklar boyunca hiç değişmemişti.
Bugün Zeferino'nun dükkânı önündeki boş alanda dans edeceklerdi. İzleyenler bir dörtgen biçiminde dizilmişler, daha şimdiden sabırsızca bağırmaya başlamışlardı:
"Birico nerede? Birico nerede kaldı?"
Birico'nun hemen ortaya çıkacağını ummayan birçok insan, bu ünlü dansörün bir adımda alana fırladığını görünce, korkuyla irkildi. Ayıp yerini eliyle kavrayan Birico, yüksek sesle haykırdı:
"İşte burada! İşte Birico burada!"
Birico 'öküz dansı'nın her zaman için en neşeli tipi olduğundan, halk kahkahadan kırılıyordu. Birico, sığırtmaç giyimiyle ortada duruyordu şimdi. Üzerindeki giysi kirli, pırtık paçavralardan oluşmuştu; suratında da garip, kirli bir kumaş maske vardı. Burnundan fırlamış teke sakalı hemen hemen göğsüne kadar iniyordu. Başında da, sığırtmaçların kullandığı deri şapkalardan vardı. Hiç aralıksız dans ediyor, olduğu yerde daireler çiziyor, hayran kalınacak bir beceriyle taklalar atıyordu; kendini yerlere atıyor, kumları fırlatıyor, tükürmek için maskesini kaldırıyor, açık saçık sözler sıralıyor, hemen biraz önce tükürdüğü yere, pisliğin içine suratını

daldırıyordu... Yeniden ayaklanan Birico, dansı izleyenlere doğru koşuyor, küçükleri okşuyor, çocukları korkutuyor, hiç kimsenin göremediği, ama genç kızların hissettikleri bir beceriyle esmer Sertao'lu kızların göğüslerini okşuyordu. Erkeklerin başından aşağı edepsiz sözler yağdırdıktan sonra yeniden dans etmeye başladı. Halk gülmekten kırılıyordu. Oyunu çok eğlenceli bulan Chicao, Birico'nun hiçbir sıçrayışını, davranışını, sözünü kaçırmıyordu.
Şimdi de, yine bir sığırtmaç kılığında, hemen hemen Birico gibi giyinmiş sağdıç Mateo oyuna katılmıştı. Birico'dan çok daha bön bir tip olan Mateo, dans süresince tıpkı Birico gibi edepsiz davranışlar yapıyordu, ama üstü başı daha bir temizceydi. Birlikte dans ediyor, dalaşıyorlardı. Biri öbürünü kırbaçlıyor, birlikte ayıp işaretler yapıyorlardı. Dansın etkisiyle ne kadar coşuyorlarsa, şakaları da o kadar yabanıllaşıyordu. Neden sonra kendini yere atan Mateo, ölmüş gibi yaptı. Birico yanma yaklaşıp ağlayarak dövündü:
"Mateo, ah Mateo!.. Sen ölmemelisin sağdıcım!" Derken, Mateo'nun üzerine eğilip kıçma parmak attı. Bunu bekleyen izleyiciler, az kalsın attıkları kahkahalardan oturdukları sıralardan yuvarlanıyorlardı.
Bu sahneyi birkaç kez yeniden oynamak zorunda kaldılar. Oyunun sonuna doğru meşaleler dikildi, arkalarına da bir tür perde gerildi. Bu göstermelik derme çatma sahneye 'öküz dansı'nın öteki oyuncuları çıktılar. Müzikçiler için tabureler getirildi. Bir gitarla bir de kemandan, yani iki çalgıdan oluşan orkestra, sonu gelmez tekdüze bir hava tutturup yarı geceyi iniltileriyle doldurdu.
Derken perde kenara itildi, canlı alkışlarla karşılanan altı kişi ardı ardına ortaya çıktılar. Bu garip tipleri Sertao'lular pek hoş buldular. Üzerlerinde giysi yoktu, ama gömlekleri üst üste renkli şeritlerle sarılıydı. Başla-

nndaki miğferi andıran kenarsız, dört köşeli kocaman şapkalar, cam parçacıklanyJa bezenmişti; dans alanını aydınlatan meşalelerin ışıkları bu cam parçacıklarında yanıp sönüyor, görünüşlerine değişik, alışılmamış bir parıltı katıyordu. Bu şapkalardan da renkli şeritler sarkıyordu. Kimilerine göre, bu şapkalar taç anlamına geliyordu. Ne olursa olsun, şapkaları taşıyanlar dansları açısından hiç de taç sahipleri gibi görünmüyorlar, aksine, her türlü sorumluluğa açık ve çevreleri için en ufak bir önemden yoksun görünüyorlardı. Bellerine kemer yerine renkli ipekli eşarplar sarmışlardı.
Ortaya çıkınca, Birico ile Mateo, onları saygıyla selamladılar. Müzik başladı, tempoya girip dans etmeye, şarkı söylemeye başladılar. Adımları müzikle uyum içindeydi. Gel gelelim, izleyenlerin gözleri, içlerinden yalnızca birine çevrilmişti; bütün dansa egemen olan oydu. Dış görünüşü bakımından ötekilerden hiç de farklı değildi, ama iş dans etmeye geldi mi, davranışlarıyla öylesine özdeşleşmişti ki, bütün bakışları üzerinde topluyordu. Bu olsa olsa Rivaldo olabilirdi, Sertao'nun en büyük dansörü! Ünü bütün ağızlardaydı, pazaryerin-de, küçük yerleşim merkezlerinde, kentin yoksullar kesiminde de konuşulan hep oydu. Gençliğini gerilerde bırakmıştı, ama dansındaki hafiflik, incelik ve güven, herkesi büyülüyordu. Bir tüy kadar hafif, dönüp duruyordu ortalıkta. Elleri, kolları, bir yılan gibi yumuşak ve esnekti; kıvrılıp duruyordu. Ellerini kalçalarının üzerinden kaydırmayı onun kadar ustalıkla becerebilen biri daha yoktu. Zaman zaman, şuradan buradan yükselen dokundurmalar duyulurdu: "Hiç kuşku yok, delikanlı

o biçim..." Ama bütün izleyicilerin, onun dansına kapıldığı bir gerçekti. Büyük bir duygusallıkla dans ederken, 'öküz dansı' figürlerinin tümüne, en ince ayrıntılarına kadar egemendi.
86
Oyuncuların söylediği dörtlüklerde şu dizeler hep yineleniyordu:
Ek bir limon çekirdeği, ama, Bende filiz verip çiçeklenir diye Boşuna bekleme, bunca zamandır, inan çoktan çürüyüp gitmiştir o.
Dik bir şekerkamışı
O limonun yerine
Serpilip büyüdükçe göreceksin
Nasıl da ölüyor kalbim her geçen günle.
Sertao'dan dizelerdi bunlar, zamanla anlamlan aşınmış, anlaşılmaz olmuştu. Ağızdan ağıza dolaşarak bugüne gelmiş bu dizeler, günün birinde unutulana dek söylenecekti. Sahnedekiler şarkıyı bitirince, dev ortaya çıkıp türlü şaklabanlıklar yaptı. Birico ile Mateo'yu korkutup alkış topladıktan sonra da çekildi.
Aslında anlamsız ve tekdüzelik bakımından daha öncekinden hiç de aşağı kalmayan bir ezgi başladı. Küçük keman, karnı ağrıyormuşçasma inledi. Yeniden doruğa tırmanıldı. Gerçekte, sıska bacaklarının üzerine eteklik geçirmiş, başlarında da aynı ışıltılı miğferlerden taşıyan küçük çocuklardan oluşan kadınlar topluluğu ortaya çıktı. Adamlarla, çok hoş görünen bir dansa başladılar. Ayrıca, tiz sesleriyle de hiç anlamı olmayan bir şarkı tutturdular.
Sonunda sıra öküze geldi, öküz ortaya çıktı. Birico ile Mateo'nun görevleri öküzleri evcilleştirmekti. İzleyicilerin kahkahaları arasında kumda taklalar atarak, küfürler ederek bu işe giriştiler. Öküz, bu yarı insan yarı sığır garip yaratık, zaman zaman izleyenlerin üzerine saldırdıkça, halk fırlıyor, kaçışıyordu.
87
Durmadan yinelenen dans, sona erecek gibi görünmüyordu. Yeni olan tek bir şey vardı: Dansçılar, her seferinde, dansın sonunda, izleyenlere, üzerlerindeki renkli şeritlerden fırlatıyorlardı. Şerit kime rastlarsa, iki ucuna birer madeni para takmak zorundaydı, bahşiş olarak.
Artık iyice geç olmuştu ama, halk hâlâ kahkahadan kırılıyordu.
Chicao, öküze baktı, sonra bakışları birdenbire gökyüzüne takılınca, inen gece karşısında, dansın ^hanidir sürüp gitmekte olduğunu düşündü. Sabah erkenden danayı aramaya çıkmak için söz verdiğini hatırladı. Hem de et ve kandan oluşan gerçek bir dana. Kalabalığın arasından zar zor yol açıp eve yollandı. Sokağın ucuna gelince yeniden dönüp baktı, meşalelerin ışığında döne döne yükselen toz bulutlarını gördü, kemanın uzaktan gelen sesini duydu.
Güzel bir eğlenceydi, diye düşündü. Hem de çok güzeldi. Yazık ki yalnızca Noel'e özgüydü. Dansçıları her akşam görebilse ne iyi olurdu.
Çiftliğin yolunu tuttu. Soğuk bir rüzgâr esiyordu ve yüreğinde bir sızı vardı. Müzik sesi artık çok zayıflamıştı, yine de kulak kabartıp dinledi, ıslıkla ezgiyi yineledi. Gözlerini kapadığında dans edenleri hâlâ olduğu gibi görüyordu; yüksek şapkalarıyla sıçramalarını, renkli şeritleri kıvançla dalgalanırken dönüp durmalarını...
88
8 SUSUZLUK
Chicao, Sertao'yu en çok kışın seviyordu. Kış geldi i Rio Potengi'nin suları yükselir, kıyılara taşardı. Nehir derinleşip de çağlamaya başladı mı Chicao yüzmeye bayılırdı; hem de çocukluğundan beri. Yağmurlar Ocak ayında başlar, bütün Şubat ve Mart boyunca sürerdi. Gökyüzünden boşalan sağanaklar, yeri yöreyi yıkayıp temizler, kupkuru ayların güneş yanığı çalılıklarından ve ağaçlarından, sanki büyüleyip taptaze yeşillikler fışkırtır, kıyıları su kuşlarının çığlıklarıyla dolan gölün sularını yükseltirdi. Dağlara kadar uzanan ormanlar, kocaman, yeşil bir bayrağa dönüşürdü. Çok geçmeden bütün ülke Juazeiro ağaçlarının yeşiline bürünürdü.
Yağmurlar kesilir kesilmez Sertao canlanırdı. Pamuk çiçek açmaya başlar, hasat kapıya dayanırdı. Çiftlikte çalışan ne kadar insan varsa, aileleriyle birlikte yardıma gelirlerdi. Erkekler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar bile işe katılırdı. Bitki, gözleri kamaştıran bembeyaz bir posta dönüşürdü; kırkılma zamanı gelmiş bir post. insanlar mutluydu. İhtiyar Faustino derdi ki, tarlanın saçlarına ak düştü. Ve insanlar bu yaşlanmış başı, pamuk ürününü kutsardı.
Venancio'nun kızları, hasat zamanı her zamankinden daha verimli çalışmalıydılar. Venancio, "Kızlar! Bu-
89

gün size iş var!" diye kükrerdi korku salan sesiyle. Yuvarlak kollan, diri göğüsleri, geniş kalçaları ve sağlıklı beyaz dişleriyle zaten güçlü kuvvetli olan kızlardan Ve-nancio çok iş isterdi. Toprağı çapalamak, pamuk toplamak, çamaşır yıkamak, mutfakta annelerine yardım etmek, alışverişe çıkmak ve kendi giysilerini dikmek... Ancak bütün bunların üstesinden gelindikten sonradır ki, ihtiyar, hoşnut kalırdı. Kızlarından biri boşta kalıp da kuruntulara daldı mı, işte buna dayanamazdı. Bir keresinde Pedro Azevedo, ona,
"Bana kalırsa," demişti, "kızların çok çalışıyor, Ve-nancio. Biraz da boş zaman bırak onlara canım."
"Olmaz, olmaz, Senhor Pedro; böylesi çok daha iyi. Sıkı çalıştılar mı, gece de iyi uyurlar. Budalaca şeyler düşünmezler..."
Zavallı ihtiyar Venancio! Gülmeyi çok seven kızlarının akılsızca işlere kalkışacaklarından çok korkuyordu; özellikle de, dini bütün insanların Arara dağlarına çıkıp, bir zamanlar ihtiyar Fabiao'nun kaçık oğlu tarafından mum dikilmiş olan yere mum diktikleri Gündö-nümü Bayramı gecesinde.
Hasat zamanı geçti mi, Pedro Azevedo, her zamanki gibi yine Apolonio'nun sürdüğü kamyonuna tırmanır, pazardan pazara uğrayıp daha çok pamuk satın alırdı. Sonra bu pamuklar çekirdeklerinden ayrılıp balyalanır; yıl boyunca Natal'de satılırdı. Pedro Azevedo, Ser-tao'daki bütün pazarları bilirdi; isterse yağmurdan yumuşamış ya da kuraklıktan toza batmış olsun, günlerce, haftalarca yollan aşar, taşlı kesimlerde sert ve engebeli, kûmun yataklık ettiği yerlerdeyse uysal olan bu yollarda bir gider bir gelirdi. Suyun bollaştığı günler, Chi-cao'nun mutlu olduğu günlerdi. Aslında bu bölgeyi yıldıran o seyrek kuraklık döneminden nefret ediyordu; çünkü toprak çatladı mı kendini de çatlamış hissediyordu. Gözleri yanıyor, göğsüne de o korkunç baskı yer-

leşmiyor mu, boğulacağını sanıyordu. Büyük gölün tümden kuruması, her zaman görülen bir olaydı, ama Pedro Azevedo bu olaya karşı önlem almıştı. Dağların öte yanında bir su deposu vardı ve oradaki otlaklar güneşe çabuk kurban olmuyordu. Yemlik kaktüs de yetiştiriyor, sığırlarına pamuk çekirdeği veriyordu. Gerçi hayvanlar sıskalaşıyordu ama, kuraklık böylece atlatılmış oluyor ve Azevedo öbür çiftlik sahiplerinin uğradığı zarara uğramıyordu.
Chicao, henüz dertsiz ve doyumluydu. Ekim sonuna kadar rahat soluk alabilir, şarkısını söyleyebilirdi:
Ay, dolunay bu gece Birazdan yok olup gidecek Kutsal Anamız yukarılarda Oğlunu Aziz Peter'e verecek isa'dır dünyaya gelen Tanrı soyundandır diye Zangoç, durmadan çan çalıyor Ve taht yükseliyor güneşe doğru...
Ekim ayı birden çıkageldi. Yağmurların gelip gelmeyeceği şimdi anlaşılacaktı. Korku günleri başladı. Her şey, geçmiş yıllardaki gibi yolunda gidebilirdi, ama bir yıl, iki yıl, üç yıl sürebilecek uzun bir kuraklık dönemi de hazırlık yapıyor olabilirdi; o zaman Rio Gran-de do Norte'deki Sertao'da bir karış toprak bile beladan kurtulamazdı.
Böylesi yıllarda yoksulluk korkunç görünümlere bürünürdü. Çünkü Sertao, yavaş ve dehşet verici bir ölümle ölür, bu topraklarda doğmuş olan insanlar kaçarlardı buradan. İskelet haline gelmiş bir deri bir kemik erkekler, şiş karınlı, sapsarı derili kadınlar ve çocuklar, çekirge sürüleri gibi kentlere üşüşür, sadaka için değil, hayatta kalabilmeleri için el açarlardı; kentlerin

daha bir mutlu olan sakinleri ise duydukları tiksintiyi saklamazlardı. Böylesine dehşet veren bir çaresizlik görüntüsü bile, kentlilerin yüreklerini yumuşatmaz, ama gözlerini rahatsız ederdi ve yoksulların paçavralaşmış giysilerinden yayılan pis koku, içlerinde yalnızca tiksinti doğururdu. İncil okurlardı ama, açlık çeken bu hayaletlerin, kendi erkek ve kız kardeşleri olduklarını düşünmek bile istemezler, onları görmekten kaçınırlardı. Hayır, gerçekten de insan denemezdi bu gelenlere. Geldikleri ve bağlı oldukları toprağın bir parçasıydı onlar, kurumuş Sertao'nun bir parçası. Yanık toprak. Kurumuş balçık. Toz.
Chicao, acı çekmeye başlamıştı. Buram buram sıcağın zarar vermediği, üstelik çıplak taş üzerinde bile bü-yüyebilen kaya kaktüsleri gibi değildi ki o! Hep yeniden yeşeren Juazeiro'hr, Quixabeira'\a.r gibi de değildi. Günün birinde, artık dayanamaz olunca, pamuk hasadı için Sertao'ya gelen, sonra da tuzlalara giden şu evsiz barksız işçiler gibi çekip gidecekti buradan. Tuzlalar, deniz kıyısındaydı, bu da Chicao için çekici bir şeydi. Deniz hep yeşildir. Orada suyun eksikliği yoktur. Yeterince balık vardır, oradaki insanlar zenginleşmeseler de açlık çekmezler.

Denizde balık kalmadığı duyulmuş şey miydi? Orada, diye düşündü Chicao, insanlar açlık ve susuzluk çekmezler.
Natal'de pamuk yükleme sırasında bir aralık paydosta görmüş olduğu gemileri, karşılaştığı denizcileri düşündü Chicao. İşte yaşamak diye ona denirdif Denize açılan gemicilerin susuz kalmak diye bir korkii.su yoktu.
Yıldan yıla her Ekim ayında Nhâ Rosa'nın bedeni biçimsizce şişmeye başlar, yeni bir can, ışığa kavuşurdu. Yakın geleceğin ne getireceğini bilmeden nasıl çocuk yapılabilirdi? Chicao, bunu anlayamıyordu. Nhâ Rosa şimdi dokuzuncu kez gebeydi. Bir çocuk daha. Tam da
92
Sertao kurumaya başlarken bu kadın neden verimli oluyordu? Çocuğun yazgısı ne olacaktı? Bok yemek, güvercin avlamak, Pedro Azevedo'nun pamuk balyaları başında ya da çiftliğin herhangi bir yerinde didinmek mi?
Nhâ Rosa'nın bedeni öylesine taşmıştı ki çevresine, öbür çocuklarına bakabilmek için eğilemiyordu bile. İlerdeki günlerden birinde Neco Baba'yı otlaktan çağıracaklardı:
"Hey, Neco Baba! Nhâ Rosa doğuruyor!"
Derken, Neco Baba, yaşlı bacakları daha hızlı yürütmediği, ayrıca, nerdeyse olağan, sıradan bir olay olduğu için, ama oğlu mu yoksa kızı mı olacak diye merak da ederek, yavaş yavaş ve sakin çıkıp gelecekti. Kulübeye ulaştığında ebe Dona Catarina, ellerini çoktan yıkamaya başlamış olacaktı. Bu eller, bu kesimdeki hemen bütün yoksul kadınların gizli yerlerine dokunmuş, kirli, nasırlı ellerdi. Bok yemeyi, pamuk toplamayı öğrenmiş sürüyle çocuğun, kirli hayatlarını borçlu oldukları eller. Çok geçmeden ebe, ellerini kareli etekliğinde kurutacak, candan bir gülümsemeyle Neco Baba'ya, her şeyin yine çok yolunda gittiğini ve gideceğini muştula-yacaktı. Ay sonu gelip de ödeme günü para dağıtıldığında, Neco Baba, yaşlı Catarina'ya yirmilik bir banknot getirecekti. Her zamanki gibi, Pedro Azevedo çocuğun doğumunu öğrenir öğrenmez, Nhâ Rosa'yı yoklamaya gelecek, ona iyi akşamlar dileyip bebeğin gösterilmesini isteyecekti. Bebeğin çok güzel olduğunu, sığırtmacını görmek istediğini söyleyecekti. Neco Baba, gözlerini yere dikip duracaktı, ama utandığından değil, çünkü Pedro Azevedo halden anlardı; Sertao'nun, sığırın ve onun da, Neco'nun da halinden...
Evet, işte her şey böyle gelişecek, diye düşünen Chicao, bir an umutsuzluğa kapıldı. Hayatın anlamı bu muydu yoksa?
93
Pedro Azevedo, kapıdaki sütuna yaslanıp ufka baktı, başını anlamlı anlamlı salladı. Geriye döndü, taraçaya çıktı, yanında durduğu rüzgâr, kanatları güçlükle kıpırdatabiliyordu. Gözlerini batıya çevirdi. Her yıl, doğum günü olan on dokuz Ekim'de havanın ne durumda olduğunu kestirmeye çalışırdı. Gökyüzünü gözden geçirdi. Güneş çekilip gitmişti, ama bulutları yer yer mor bir renge bulayan kan gibi bir kırmızıyla dolduruyordu. İyi haber değildi bu. Yaklaşmakta olan felaketin ilk uyarı işaretini incelerken gözleri doldu. Gördükleri hiç aldat-mazdı onu, bu konuda hiç yanılmazdı. Alevler içinde batan güneş, gökyüzünden bir ateş gibi yeryüzüne düşecek, ne var ne yok her şey yanıp kavrulacak, susuzluğa hüküm giyecekti. Pedro Azevedo, kendi için ağlamıyordu, kendi toprakları az çok iyi durumda sayılırdı; neleri var neleri yok yitirecek olan bahtsızlar için ağlıyordu. Çıkınlarını toplayacaklar, hedefsiz amaçsız, yollara dökülecekleri; suyu olan herhangi bir yere doğru... Kalın toz tabakaları derilerini kaplayıp kurutacaktı. Bedenleri sıskalaşacak, ama onlar yine yürüyecek, yürüyeceklerdi. Ölüme dek uzanan bir yürüyüş. İçlerinden birçoğu, buralara da gelecek, boşuna bir sığınak arayacaklardı. Onları, biraz kuru et ve iki ölçek de un verdikten sonra, yaşlı gözleriyle uğurlamak zorunda kalacaktı, çünkü toprak çatlayıp da göl bir çamur tabakasına dönüşünce, kendi topraklan da çaresiz kalacaktı. İnsanların bu geçidini öbür çiftlik sahipleri de üzgün bakışlarla izliyorlardı; bu insanlar onlardandı, topraklarının bir parçası olmuşlardı, şimdi yok olup gidecekler, yoksulluğun kara gölgeleri halinde batının ateş güneşine doğru yürüyecek, yürüyecekler, uzayıp giden yolların korkunçluğuna peşkeş çekileceklerdi: yaprağı dökülmüş ağaçlar altında uyumaya, ağızdan çıkan her soluğu boğan susuzluğa, açlığa, adam öldürmekten bile çekinmeyen tutkuya...
94
Pedro Azevedo, yolda karısıyla çocukları ölen, acıklı hayaleti kapısının eşiğine kadar sürüklenmiş olan bir adamı hatırladı. Adamın gözleri incecik, karanlık bir çizgi gibiydi ve kurumuş gırtlağından kısık bir hırıltı gelmişti. Yaklaşmakta olan ölüm karşısında son bir çabayla, pençeleşmiş ellerini aman dileyerek uzatmış, yavaşçacık "su!" diye yalvarmıştı. Sonra

suyu yavaş yavaş içmiş, gözleri ışımaya başlamış, parlamış, Pedro Azevedo' ya, onu kutsamak istercesine bakmıştı. Kekeleyerek peltek peltek konuşmuştu sonra: "Şey için geldim... Senhor Pedro... çalmak... istiyordum... gücüm yetmedi... istiyordum... sizi de öldürecektim... özür dilerim."
Düştüğü umutsuzluk içinde onu öldürmek isteyen adam, büyük afetin sürüyle kurbanlarından biri olarak, daha önce öldürmek, çalmak gibi bir kötülüğü hiç düşünmemiş olan kurbanlardan biri olarak, kollarının arasında can vermişti. Bu adamın eskiden dürüst bir insan olduğu, elinde çapası toprağı çapaladığı kesindi, Sertao yeşil ve sulak olduğu sürece öldürmeyi de düşünmemişti. Ama sonra kuraklık gelip dayanmış, onu küçük toprağından kovmuş ve bütün oburluğuyla, iki eliyle çalışıp çabalayıp yarattığı her şeyi yutup yok etmişti. Çocukları yollarda ölmüşler, bir Quixabeira ağacının yeşil gölgesi de eşinin son dinlendiği yer olmuştu. Ardı ardına mezarlar küremesi gerekmişti. Kendini zorlaması da gerekmemişti, çünkü çatlamış toprağın içinde bir yarık açıp onu yürütmek yeterliydi. Sonra, ölüyü, biraz tozla örtüp diken dalından bir haçı da mezarın üzerine dikmek yetiyordu.
Büyük direnme gücü ya da şansı olanlar, kentlere ulaşabiliyordu. Pedro Azevedo, Natal'deki pazaryerin-de Sertao'dan gelmiş insanlar görmüştü, insanlar! Suyu özlemle içlerine akıtıp dilenmek üzere yola koyulan bu yaratıkların insan oldukları söylenebilir miydi? Kentli-

ler, onları, Rio Potengi'nin kara nehir yatağından yükselen kokuya bulaşmış, bataklıkların çamurları içinden sürünerek çıkıp gelen yengeçlere benzetiyorlardı. Kıskançlık ve tutkuyla parıldayan gözleri vardı; öldürmek, yağmalamak, soymak isteğiyle, öç almak isteğiyle kıvıl-cımlanan gözleri vardı. Töreydi yasaydı, hiçbir şey tanımayan kuraklık kentlere hiç dokunmuyor, ama onların ellerinde ne varsa her şeyi aldığı oluyordu. Artık çalan vahşi hayvanlardı onlar. Kuraklık, bütün umutlarını yerle bir edip susuz Sertao'nun tozlarına gömdüğü için cinayet işliyorlardı.
Pedro Azevedo, bu bahtsızların, dul kadın Barre-to'nun kentin ortasındaki evini bastıkları günü hatırladı. Aile yukarı kata sığınıp oradan, bu gezginci ve iğrenç karınca sürüsünün ne var ne yoksa her şeyi nasıl yağmaladığını izlemişti. Mango ağaçlarını, Sapoti'leri, Caju'lzn, midelerinin kabul edebileceği her şeyi söküp parçalayıp talan ediyorlardı. Yiyorlar, soluk dudaklarını yalıyorlardı, bahçenin çimenleri üzerine uzanıyorlar, fıskiyenin, belki de tifo mikroplu, ama onlara cennet iksiri gibi gelen çamurlu sıcak suyuna kanamıyorlardı.
Pedro Azevedo, kanatlan hafif Ekim rüzgârında dönen rüzgâr çarkına baktı. Felaket kendini belli etmişti, yaklaşıyordu. Bir yıl, belki de yıllarca sürecek bir felaket. Bugün on dokuz Ekimdi, doğum günüydü. Acıyla ağlamaya başladı. Hayatın ne anlama geldiğini bilemediği için, hem gözleri hem de yüreği kuruduğu için, ağladı.
Chicao, avluya girince, elleriyle gözlerini silen, güneşin batışını izleyen Pedro Azevedo'ya baktı. Hemen o anda her şeyi anladı. Su durumunu görebilmek için yabaniler gibi göle koştu. Bulanık suya bakınca, daha üç aylık su bulunduğunu tahmin etti.

İkindi, vakti göle inen yaban ördekleri suya hızla daldılar, ama Teteu'hr, bir insanın varlığını sezince, avaz avaz haykırıp kanatlandılar.
Chicao, ellerini yüzüne kapadı. Sonra, gölü çevreleyen setin üzerinden geçip yokuş aşağı indi, dağlara doğru dimdik yükselen yola vurdu. Zaman zaman duruyor, soluğunu tazeliyordu. Pamuk tarlaları dağlara kadar uzanıyordu, ürünü toplayanların ellerinden nasılsa kurtulmuş tek tük ve beyaz topaklar göze çarpıyordu.
Doruğa ulaşınca taşocağının oraya yöneldi ve çocukluğundan beri kendi malı bellediği Moco kayasına tırmandı. Aşağıda derinlerdeki göl alacakaranlıkta çelik gibi parlıyordu. Akşam alacası uzaktaki dağ sırtlarının mavisini gittikçe daha koyulaştırıyordu. Dağların sırtları göğe karşı tehdit edercesine yükselmişti. Teteu'hr, hâlâ göl kıyısında bağrışıp duruyorlardı. Oralarda, ürünü alınmış tarlalar uzanıyordu. Juâzeiro ve Quixabeira ağaçlarının yeşil tepeleri artık kara bir renge bürünmüştü. Şu ötede de işte kulübe görünüyordu. Pamuğu işleyen makinelerin bulunduğu yerden duman yükselmekteydi. Pedro Azevedo'nun evi de işte oradaydı. Yaşlı kadın Catarina, titrek bacakları üzerinde yol boyunca ilerliyor, Venancio'nun kızları da tarladan, işten dönüyorlardı. Tırpanları omuzlarında, tek bir sıra halinde yürüyorlardı. Gecikmiş birkaç kadın da su başında çamaşır yıkıyordu. Telaş içindeydiler, çünkü karanlık bir çöktü mü; zavallı ruhlar ortalıkta dolaşmaya başlayacaktı. İhtiyar Neco, atıyla otlaktan dönüyordu. Sığır sürüsünü

önüne katmış götürüyor, ta uzaklardan bile duyulan haykırmaları dağlardan binlerce yankıyla geri dönüyordu.
"Hey BrabuletaL Malhada!.. Ooha, Sucuri... Pşşt, Bai-i-i!"
Chicao'nun, çok geçmeden acılara uğrayacak Ser-tao'su işte buydu. Kollarım iki yanma sarkıtan Chicao,
Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz 97/7
güneşin sıcaklığını henüz yitirmemiş bir kayanın üzerine çöktü.
Dört ay geçip gitti. Ocak ayı, sona erdi ve yağmur görünmedi. İlk kara haberler sökün etmeye başlamıştı:
"Serido Vadisi'nde suyun damlası kalmadı!"
"Ya Apodi? Çölde kalmış yumurtadan farkı yok!"
Hep gizli gizli konuşuluyordu bunlar. Felaketi açığa vurmaktan çekiniliyordu.
"İki ay daha yağmur yağmazsa, dünyanın görüp görebileceği en amansız kuraklığı yaşayacağız."
Ve o iki ay da geçti, ama yağmur görünmedi. Yağmur, bulutların içinde uyumuş kalmış, ateş güneşi ne var ne yok her şeyi kemirirken, bütün o insanları unutmuştu. Yollara düşen insanların sayısı arttıkça arttı ve yağmur yağmadıkça insanlar da daha bir huzursuz oldular. Ne yapacaklardı? Kalmalı mıydılar? Gitmeli iniydiler? Son bir su kalıntısı için umut beslenen yerlere mi göçmeliydiler? Ama birkaç gün daha bekleşseler belki de yağmur gelirdi. Etmedikleri dua, katılmadıkları ayin kalmamıştı. Tanrıdan umut kesilmezdi ki, yardım ederdi belki de... Ama günler geldi geçti ve artık yağmur için en küçük bir umut bile beslenemez oldu. Nisan geldi çattı, toz arttıkça arttı. Ufukta yoğunlaşan kırmızımsı bir toz bulutu gittikçe daha da yıldırıcı bir görünüm aldı. Birçokları yola çıkmaya karar verdi. Yeniden, kurumuş tarlalara, çoraklaşmış toprağa, bugüne dek bir yuva olarak tasarladıkları her şeyi kendileriyle birlikte barındırmış olan çıplak kulübe duvarlarına baktılar, çitin ardındaki tozlar içinde böğürüp duran, çiftlik sahibinin sıskalaşmış sığırlarını, göldeki, gün geçtikçe daha da azalan suyu gözden geçirdiler. Sonra, yola koyuldular.
Bütün yönlere, bütün yörelere, her yerlere doğru yola çıkan bu sefalet sürüsü, bütün bu göçmenler, bir umut patikası üzerinde ilerledikleri inanandaydılar. Oldukça gecikmişlerdi yola çıkmakta. Hem de çok gecik-
98
mislerdi. Son saat gelip çatmıştı. Uzun süre bocalamışlardı, şimdi acele etmeleri gerekiyordu, yoksa... Ser-tao'nun bütün köşe bucağından gelenler onlardı, kesinlikle ulaşacaklarına inandıkları düşsel bir hedefe doğru, sert, nasırlı tabanlarıyla bütün yollarda yürüyerek ilerliyorlardı. Kesin olan tek bir şey vardı: Yağmurun şarkısını duyamayacaklardı...
Olay, dağların bozumsu bir renge bürünmesiyle başladı ve Chicaö şöyle tarlalara doğru bakınca, her şeyin nasıl kurumaya başlamış olduğunu apaçık gördü. Neco Baha'nın kulübesindeki en küçük çocuk dört aylık olduğunda bütün topraklar kırmızımsı bir renk almıştı. Gökyüzü bütün gün cehennem ateşini andırıyor, geceleri de erimiş kurşuna dönüşüyordu. Sıcağa karşı Sertao'nun öbür kesimlerinden daha dayanıklı olan Pedro Azevedo'nun yurdunda da susuzluğun ilk izleri belirmeye başlamıştı. Pamuk fidanları kırmızımsı bir renk almışlar, tarlalar yangın yerine benzemişlerdi. Toprakta beliren çatlaklar insanların yüreğinden geçiyordu. Çok sürmez, birkaç güne kadar sığır sürüleri yavaş yavaş dağlardan aşırılıp öteki sulaklara götürülürdü.
Koyunlar evin gölgesine uzanmış, kederli gözlerle bakınıp meliyorlardı. Avluda tavuklar gıdaklıyordu. Her zamanki gibi limon ağacının altında kendilerine bir sığınak arıyorlardı. Ne var ki çıplak dalların gölgesi, tozların içinde ölü yatan bir ahtapotu andırıyordu. Sığırlar, kocaman, suçlayıcı gözleriyle çitin üzerinden uzaklara bakıyor, gözleri, ölmekte olan toprakları yansıtıyordu.
Rüzgâr tümden kesilmişti. Rüzgâr çarkı kıpırtısız duruyordu. Yerdeki tozlar duman gibi yükseliyor, şöyle çok hafiften bir esinti kendini hissettirdi mi, tozun içinden kırmızı toz bulutları havalanıyordu. Göl kuruyordu. Chicao, bundan başka bir şey düşünemez olmuştu. Sertao kuruyordu. Ama deniz hâlâ yeşildir ve dalga-
99
lar yosunlarla kaplı kıyıları dövüyordur. Burada et kavurması tükenirken, canlı hayvanlar gözlerimizin önünde yararlanılmaz hale girerken, denizin suları içinde milyonlarca balık kaynaşıyordu.

Eliyle terlemiş boynunu silip parmaklarını başına bastırdı, gıcırdayan kapıdan çıkıp dibinde yalnızca birkaç çamur deliği görülen göl seti üzerinde yürüdü. Te-teVlar, nöbetçiler gibi, gölün ölüm döşeğinin başucunda sıralanmış kadınlar gibiydiler. Chicao'yu görünce havalandılar. Haykırmaları eskisinden çok daha zayıftı. Uzaklaşmaları, su bulabilecekleri bir yere doğru uçmaları artık çok gecikmezdi. Onlar da tıpkı insanlar gibi, son dakikaya kadar kalıyorlardı. Başka bir göle ya da kurtarıcı bir su birikintisine ulaşamadan susuzluktan öldükleri çok görülmüştü. Kışları burada, kıyıda toplanmaya alışkın olan güvercinler, dağ yamaçlarındaki ağaçlar öleli beri başka bir yerin ardına düşmüşlerdi. Küçük su birikintilerinin yanında bumburuşuk derileriyle kurbağaların ölüme adanmış kalıntıları görülüyordu. Yalnızca kaktüsler etkilenmemiş gibi görünüyordu.
Aşağıya inen Chicao, çatlak toprağın üzerine diz çöktü. Şurada az mı yıkanmıştı? Kara, kurumuş topraktan bir parça alıp parmaklarıyla ufaladı öfkeyle. Nedendi bütün bunlar? Neden? Çekip gidecekti. Yollara düşmüş binlerce dilenci, yazgı yoldaşı gibi, o da gidecekti. Burada kalıp acılarının çarmıhına gerilerek, bütün sevdiği şeylerin felakete kurban olmasını görmek niyetinde değildi.
Yeniden setin üzerine çıktı. Fedego çalılıklarının yapraksız kalmış dallarıyla su haznesi birden koca bir çömlek gibi göründü gözüne, hem de kötü kötü alay eden, toprağın manyoka peltesi içinden yükselmiş kocaman bir balık kılçığını andıran bir görünümle. Chicao, gülmeye başladı. Kahkahalar, bir nöbet ateşi gibi bütün bedenini titretiyor, gözlerinden yaşlar geliyordu. Bir Teteu, korkuyla havalanıp yakınmak bir haykırışla akşamın karanlığına karıştı.

9 YOL
Ekim'in on dokuzu gelip çattığında Pedro Azeve-do, doğum günü olduğunu düşünmedi bile. Akşama doğru, güneşin batınımı beklemek üzere rüzgâr çarkının oraya gitti. Topraklarını şöyle bir gözden geçirdi. Yağmursuz geçen bir yıl! Başını dertli dertli salladı. Hayır, görünürde yağmur yoktu. Yağmur toprağı yapayalnız bırakıp gitmişti. Üstelik, şöyle yalnızca iki gün yağ-sa yeterdi! İki gün sürecek bir yağmur ve bütün Sertao soluk alabilirdi. Pedro Azevedo, başını eğdi. Şu toprak uğruna boğuşmakla geçen çileli hayatını düşündü. Şu bir parçacık toprak uğruna!
Gençliğini burada geçirmiş, bu kesime makineyi ilk getiren kendisi olmuştu; önce, komşularının yabancı bir bakışla izledikleri traktörü! Tarımda gelişmenin, dikim işlerinde geleceğin, insan gücünü koruyan makinelerde olduğuna komşularını inandırabilmek için az uğraşmamış, az sabretmemişti. Bol yağmurlu iki yılın sonunda pamuk iyi gelir sağlayınca, bütün borçlarını ödeyebilmişti. Birkaç yıl sonra da, tam üç yıl süren bir kuraklık dönemi baş göstermişti. Toprağa ilenmemeyi o zaman öğrenmiş, sabretmiş, güçlü kalmayı başarmıştı. Şimdi de sövmeyecekti ikinci anasına. Bütün hayatı boyunca savaştığı gibi şimdi de savaşacaktı; bunun için henüz yaşlı

sayılmazdı. Bütün belalı günleri nasıl atlattıysa bu kuraklığı da öyle atlatacaktı. Tanrı yardım edecekti. Çocukları güvence içindeydi. Liberato, öğrenimini bitirmiş, evlenmeyi düşünüyordu... Derken, gece iniverdi. Pedro Azevedo evine girdi. Çiftlikte kala kala yalnızca Donana kalmıştı. Çocuklar, Natal'deki evindeydiler. Onlardan yoksun kaldı mı, kendini yalnız hissediyordu. Ama hiç değilse çocuklar çile çekmemeliydiler. Yıkanabilecekleri suları olmalı, Sertao'nun büyük çaresizliğini görmemeliydiler. Dona-na'ya gelince, o bir tutam iyi toprak gibiydi onun için. Güçlü toprak. Son nefesine dek Sertao'ya adanmış. Ona acı veren dertleri, onun dualarını, onun çabalarını, onun yılgınlıklarını, onunla her şeyi paylaşan Donana. Başka bir kadın olsa, Natal'e, çocukların yanına sığınırdı. Ama Donana öyle değildi. Onun yeri burasıydı. Pedro Azevedo'nun yanı başıydı. Donana, yalnızca eşi değildi; bütün sıkıntılara dayanmasını sağlayan bir destekti de.
Oturma odasındaki lamba yanıyordu. Masa kurulmuştu. Tam yemeğe oturacakları sırada Chicao içeri girdi, selam verdi.
"Bizimle yer misin Chicao?"
"Sağol amca, yemeyim daha iyi."
"Yeni bir haber mi var?"
Pedro Azevedo bunu korkuyla sordu. Bir şey olmuştu herhalde.
"Hayır amca, yalnız... şey işte... şey..."
Chicao'nun gırtlağı düğümlenmişti sanki.

"Ben..."
Pedro Azevedo, çoktan anlamıştı.
"Gitmek istiyorsun, değil mi Chicao? Kuraklığa daha fazla dayanamayacaksın. Haklı mıyım?"
Chicao, gözlerini yerden kaldırmadan başım salladı.
102
"Demek Chicao da bırakıp gidiyor bizi..."
Pedro Azevedo, bunu öfkesiz söyledi. Delikanlıyı suçlayamazdı. Evet, Chicao'nun doğru düşündüğünü biliyordu. Onu burada tutacak hiçbir şeyi yoktu ki; ne evi vardı, ne bir sorumluluğu, ne de önemli bir görevi! Hiçbir şeyi yoktu. Ama yine de, delikanlıyı yitireceği için acı duyuyordu. Bulunmaz bir işçiydi Chicao; onun eksikliğini duyacaklardı.
"Öyleyse git oğlum, Tanrı seni korusun!"
"Söylemek istediğim bir şey daha var, amca. Evet gitmeyi istiyorum. Ama kesin olan bir şey var: Bir ay daha bekleyeceğim. O süre içinde yağmur yağarsa kalacağım. Yağmazsa, o zaman... Burada kalıp yok olmak istemiyorum. Ölümden korkum yok. Ama ölüm böylesine olmamalı... Sizin yerinizde başkası olsaydı bir gün bile kalmazdım burada..."
Yatışabilmek için biraz ara verdi.
"Biliyorum, adamlarınız azaldı, sizin için gerekliyim. Neco Baba yaşlandı. Biliyorum."
Pedro Azevedo ile Donana'ya baktı.
"Bir ay daha kalıp size yardım edeceğim."
Dönüp gitti.
"Ne iyi çocuk bu," dedi Donana, "ne iyi çocuk... biraz ters olmasına ters. Yönetilmeye hiç gelmiyor. Ama yine de kusursuz sayılabilir."
"Günün birinde çekip gideceğini biliyordum. Aslında bunca zaman kalabilmesi şaşırtıyordu beni. Elimden gelseydi onu bırakmazdım. Ama buna hakkım yok. Günün birinde bu topraklara sahip olacak çocuklarımdan bile istemedim bunu. Bırakacağız, gitsin... Tanrı yardımcısı olsun..."
Bir ay geçti, ama yağmur görünmedi. Ufuk, yine kırmızı tüller ardında duruyordu öylece.
103
Bir akşam Neco Baba, Pedro Azevedo'nun hanidir korkuyla beklediği bir haberle çıkageldi.
"Sığırı bölmemiz gerek, Senyor Pedro. Yoksa su yeri kuruyacak."
Su yeri bile kurumaya yüz tuttu mu böyle, kuraklık eskisinden daha büyük boyutlara ulaştı demekti. Pedro Azevedo, alnında biriken soğuk teri sildi.
"Yarın sabah sürüyü böleriz. Kim yardım edebilir bize?"
"Chicao ile Castorina'mn iki oğlu var."
"Peki dostum, sabah erkenden işe koyulalım."
Daha sabah gün ağarırken Pedro Azevedo hazırdı. Neco'nun kulübesine gidince atının eyerlenmiş olduğunu gördü. Penceredeki Nhâ Rosa'ya selam verdi.
"Chicao nerede?"
"Çoktan çıktı."
Yola koyuldular. Hava ılıman ve boğucuydu, gökyüzünde ateş güneşinin öncüleri, kırmızı bir ışığın ilk çizgileri belirmişti. Atları yan yana sürüyor, hiç konuşmuyorlardı. Neyi konuşacaklardı ki? Ve neden? Onları bekleyen olayı mı anlatacaklardı? Sürüyü bölmek zorundaydılar. Sığırın en değerli bölümü su başında kalacaktı. Geriye kalan hayvanlar ancak iki günde bir suya götürülecekti. Bu sürüyü çok çileli bir dönem bekliyordu. Ancak çok dayanıklı olan hayvanlar atlatabilecekti bu vartayı, olsa olsa birkaç yüz tanesi.
Sonunda adamlar birden hedefe ulaşıp işe koyuldular. Hayvanların gözleri, trajediyi bütün boyutlarıyla' kavramışçasına üzgündü. Chicao, hayvanları coşkulu seslerle su yerinden ayırıp kupkuru sabahın içine sürüyordu.
"Rebolo!.. Hey, Sucuri!.. Çekil oradan Baronesa!.. Hey,Boi-i-ı!"
Sürünün kaldırdığı toz bulutu yeniden cansız topraklar üzerine çöktü.
104
Yitikleri bildirmek üzere Chicao her akşam çiftlik evine geliyordu. Bir ay süresince her bir hayat için didindi durdu, bütün gün o kızgın otlaklarda kaldı, yere çöken sığırların ayağa kalkmalarına yardım etti ve düşüp öldüklerini gördükçe de umutsuzluğa kapıldı. Onlar doğalı beri yanlarında olmuş, onları kendi elleriyle büyütmüştü. Adlarını vermek nasıl da hoşuna gitmişti!
Atından inip yere çökmüş bir sığırın yanına gitti. Güçlü kollarıyla hayvanın boynuna sarıldı, kurumuş gırtlağının derinliklerinden yükselen sevgi dolu sözlerle hayvanın doğrulmasına yardımcı oldu. Boşuna bir çabaydı. Sığır birkaç saat ayakta kalabildiyse de bacakları yeniden

titredi, bakışları, çiğ ışık altında buram buram titreşen topraklara çevrili, son bir kez çabaladı ve bütün gövdesiyle kırmızımsı toprağa uzandı. Chicao, yeniden hayvanın başına koştu. Matarasını açıp hayvanın çatlamış, kavrulmuş dudaklarını ıslattı. Yeniden boynuna sarılıp tatlı sözlerle yerden kaldırmak istedi.
Hayvanlar gittikçe zayıf düşüyor, su gittikçe azalıyor, tayın gittikçe küçülüyordu. Ve güneş yakıyor, kavuruyor, öldürüyor, yok ediyordu.
Toprakların üzerinde akbabalar aralıksız uçuyor, otlaklar sığırların kafataslan ve kemikleriyle örtülüyordu. Çıplak kafataslan, sipsivri boynuzları suçlarcasma göğe yükseltiyordu.
Çürümüş etten çıkan iğrenç bir koku havaya karışıyor, boğucu tozla birleşiyor, bütün yöreye çöküyordu. Böyle bir ay daha geçti ve yağmur gelmedi.
Chicao, dizlerinin üzerine çöktü. Şu toprağa dişlerini geçirmemek için zor tutuyordu kendini. Onun yüreğini dişlemeli, şu korkunç ölüm kalım savaşına bir son vermeliydi.
Şu yanık, kavruk topraktan nasıl da iğreniyordu! Güçlü ellerini yumruk yapıp yerleri yumrukladı, elleri kan içinde kalana dek deli gibi yumrukladı toprağı, son-
105
ra sıfırı tüketip olduğu yere çöktü. Yavaş yavaş kendine geldi. Yüzünü kanlı elleriyle saklayıp ağladı. Deliler gibi ağlayıp inledi, ağzından akan salyası duygudan yoksun, ölü toprağa damladı...
Chicao ne yapacağını bilemiyordu. Natal'e mi gitmeliydi? Limanda mı çalışmalıydı? Pamuk mu yükle-meliydi? Orada garanti su vardı. Orada, tekneleri, mavnaları, gemileri ve küçük, büyük yelkenlileriyle nehir vardı. Ama hayır. Natal'de Pedro Azevedo'nun çocuklarıyla karşılaşırdı, Natal, ona, sonsuza dek unutmak istediği Sertao'yu yeniden hatırlatırdı.
Derken, Macau'daki tuzlalar üzerine duydukları geldi aklına. İnsanların orada açlık çekmedikleri. Anlatıldığına göre, oradan tuz sağlamak için elde kazma kürek, deniz suyunun içinde çalışılıyordu. Ne kadar tuzlu olsa da suyun eksikliği çekilmiyordu.
Ve işte böylece, Macau'ya gitmeye karar verdi. Bu yolculuğun onun için bir ölüm kalım sorunu olduğunu biliyordu. Yürüyerek Macau'ya bir ayda ancak ulaşabilirdi. Bunu başarabileceğini umuyordu. Daha önceki yolculuklardan, yolları iyi tanıyordu. Serido Vadisi'ni enlemesine aşmalı, daha da iyisi, Baixa Verde'nin balta girmemiş ormanlarını geçip Epitocia trenine binmeliy-di. Oradan sonrası artık uzak sayılmazdı.
İşte böyle, sevdiği her şeyi geride bırakarak yola çıktı: Pedro Azevedo'nun çiftliğini, Neco Baba'nm kulübesini, her yıl bir çocuk bekleyen Rosa'yı, amansız sıcağa karşın yersiz düşüncelere kapılmamak için boyuna çalışmak zorunda kalan Senhor Venancio'nun kızlarını...
Ama yoksulluk, sanki gölgesiymiş gibi topuklarına yapışmış, onunla birlikte Sertao'yu aşıyordu. İlerledikçe, felaket daha da korkunçlaşıyordu. Chicao, ancak şimdi kavrayabiliyordu felaketin boyutlarını.
Yolların sağı solu, uzayıp giden kızgın bir çölle çevriliydi. Ağaçlar kapkara iskeletleri andırıyordu. Tepe-
106
ler, fundalıklar ve yollar, hepsi griydi.'Çiftlikler, öksüz kalmış, ölmüş gibiydiler. Otlaklarda sığır artıkları çürü-mekteydi. Kulübelerde oturan falan kalmamıştı, ama Chicao yine de bir damlacık su bulabileceğini umuyordu, içeriye giriyor, gözlerini ovuşturuyor, ama ölüm sessizliği hiç bozulmuyordu. Ne de olsa sıcaktan biraz korunmuş oluyordu, gölge vardı da ondan. Kim kalkıp da kulübelere geri dönecekti? Günün birinde geri dönebilecek biri var mıydı?
Günler geçiyordu. Chicao'nun bütün bedeni ter içindeydi. Zaman zaman karşılaştığı insanlar oluyordu. Ufukta kara biçimler, koyu renkli gölgeler beliriyor, sonra bunlar yavaş yavaş yaklaşıyordu. Derken, suratlarını görüyordu, kirli, yanakları çökük, bir deri bir kemik suratlarını; paçavralar içinde, pis, tozdan terden kokuşmuş, sırtlarında hâlâ heybeler, hamaklar, sandıklar taşıyan, insan demeye bin tanık isteyen birtakım yaratıklar, sürüklenip giden ölüler. Chicao'ya öyle bir bakışla bakıyorlardı ki, sanki bu bakışlarla onun yoksulluğunu ölçüp biçiyor, kendi yoksulluklarıyla karşılaştırıyorlardı. Sonra, ondan bir yardım gelmeyeceğini anlayınca üzgün gülümsüyor, yürümeyi sürdürüyorlardı. Dönüp arkalarına bakacak olsalar, güneşe doğru yürüyen Chicao gözlerine kara bir gölge gibi görünecekti. Mor, kırmızımsı, gri ve kara renklere bürünmüş bu topraklarda Juazeiro ve Quixabeira ağaçları, yeşillikle-riyle, umudun yeşil dalı gibi parıldıyorlardı. Sertao'nun günün birinde yeşereceğinin simgesiydi bu - sonsuzluk kadar uzak bir gün de olsa!

Chicao, bir Quixabeira ağacının altında artık pes etmiş bir aile gördü. Yanlarına yaklaştı. Beş kişiydiler, bir baba ile dört oğul. Artık sürdüremeyeceklerini, burada ölümü bekleyeceklerini söylediler. Chicao, baba ile oğullarım biraz daha çaba göstermeye çağırdı; toparlanıp onunla birlikte gelmelerini söyledi. Erkek dediğin
107
böyle bir ağacın altına oturup ölümü bekleyemezdi. Ama onlar yaşamak istemiyordu artık. Orada kaldılar. Gözleri bir nöbet ateşiyle kıvılcımlanıyordu sanki, ıssız topraklara, hiçbir yerde son bulmadığına inandıkları çorap topraklara bakıyorlardı. Oturdukları yerden ne kıpırdadılar, ne de bir şey söylediler. Ateşli gözleriyle ışık titreşimli topraklara bakakaldılar öyle.
İki gün içinde Baixa-Verde'ye ulaşacağını hesaplayan Chicao, yol heybesini açıp kavurmasının bir parçasını onlara verdi. Bir yandan yürümeyi sürdürürken, bir yandan da akılsızlık ettiğini düşündü. Bunlar yaşamak istemiyordu ki artık. Ölüp gitsinlerdi! O bir parçacık etle belki de henüz yaşama isteğini yitirmemiş birine yardım edebilirdi.
Tarlalarda artık sık sık insan iskeletlerine de rastlıyordu. Ortalığa akbabalar üşüşmüştü. Yanlarından geçtikçe havalanıyorlar, kara kanatlarının hışırtıları, tepesinde yılgı salan bir bulutu andırıyordu.
Sertao'da oturan bütün insanlar yürüyüşe çıkmıştı sanki. Bütün yönlerden geliyorlar, bütün yönlere doğru kaçıyorlar, izledikleri yolun onları daha mutlu bir yerlere ulaştıracağına inanıyorlardı. Hedefleri yoktu ve ölümü, daha uzaktadır sandıkları yerde buluyorlardı. Yürüyorlardı. Hep daha ileriye gitmek istiyorlardı. Onlar için önemli olan ileriye doğru hareket edebilmekti. Ölümden kaçıyor mu yoksa ölümün kollarına mı atılıyorlar, bilemiyorlardı.
"Sao Tome'ye gitmek istiyoruz..."
"Orada bir şey yok. Ben Açu Vadisi'ne gidiyorum..."
"Açu Vadisi'nde hiçbir şey yok ki, biz oradan geliyoruz..."
Ve sonra yürüyor yürüyorlardı, hep daha bir güvensiz, daha bir güçten yoksun olarak ve hayatta kalabilmek umudu hep daha da azalıyordu.
108
Chicao'nun heybesinde kala kala artık küçücük bir parça kavurma kalmıştı. Uzaklarda bir göçmen topluluğu gördü mü saklanıyordu, çünkü umutsuzluk insanları suça itiyordu artık. Susuzluktan birbirlerini öldürüyorlardı. Çiftlikler, avlular, küçük kulübeler saldırıya uğruyor, yağmalanıyordu.
Bir çiftliğe ulaşanlardan birçoğu, daha avluda tökezlenip dururken, çiftlik sahibi tarafından ateş edilerek öldürülüyordu. Kimileri de suskun sürüler halinde bir çiftliğe yanaşıp çiftlik evini çeviriyorlardı, içerden bağı-rılıyor, yürümeyi sürdürmeleri, yiyecek içecek bulunmadığı söyleniyordu. Ama onlar inanmıyordu. Bir mermi vızıldıyor, yine de ilerliyorlardı. Ölüyorlar, ama ilerliyorlardı. Her şey nasıl ölüyorsa onlar da öyle ölüyordu.
İşte bu yüzden Chicao onlardan kaçıyor ya da saklanıyordu. Artık hiç kimseyle konuşmak, hiç kimseyi görmek istemiyordu.
Kavurma bitmişti. İki güne kadar Baixa'da olacağını düşünerek yanılmıştı. Sanki Sertao da tıpkı kuraklık dönemi gibi genişledikçe genişliyordu. Günün saatleri yavaş yavaş eriyip gitti. Acıyan ayakları yorgun düşmeye başlamıştı, bereket ne yapıp ediyor, birkaç damla su bulabiliyordu. Yolunun geçtiği kent ve yerleşim bölgelerinden ona çok az şey veriliyordu. Kentlerin hali yürekler açışıydı. Göçmenler her şeye saldırıyordu.
Kilisedeki rahibin çok dikkatli olması gerekiyordu, yoksa oraya da saldırılacağı kesindi. Bu insanlar inançlarını bile yitirmişlerdi. Tanrının vereceği ceza, uğradıkları beladan daha ağır olamazdı ya! Sararmış ağaçlarıyla kurumuş bahçelere yerleşiyorlardı, kentte oturanların şansına bu yerleşme sürse iki gün sürüyordu. Ertesi sabah, sefalet rüzgârına tutulmuş bir çekirge bulutu gibi ortadan yitiyorlardı. Derken, yeni sürüler geliyordu.
109
Biri öbürünün ardından ve birbirinden ayırt edilemeyecek kadar birbirinin benzeri.
Zaman zaman Chicao da kalıyordu herhangi bir yerde. Bir kente girdi mi rahibi arıyordu. Zavallı peder! Evi hep paçavralar içinde insanlarla dolup taşmış oluyordu, paçavralar içinden uzanmış kupkuru eller, paçavralara sarılmış kafalar, paçavraların içinden gelen sesler, paçavraların içinden haykıran açlık! Bütün bu paçavralar, atılıp bir yığın yapılsa, üzerlerine gaz dökülse, tahtakurular gibi yanacaklardı. Ve belki şimdikinden çok daha da kötü kokarlardı. Ama hayır! Bunlar da insandı ve hayatlarının bağışlanmasını dilemek üzere bir başka insana

başvuruyorlardı. Rahip, zavallı peder, yardım etsindi, iki yıldır tek bir damla yağmur görmemiş bu insanlara yardım etsin diye Tanrıya yalvarandı!
Bir akşam Chicao, oldukça uzakta tek başına bir kulübe görüp yavaş yavaş yaklaştı, yavaş yavaş, çünkü artık gücü tükenmek üzereydi. Birazdan gece inecekti. Kulübenin içi karanlıktı. İçeri girip hamağını bir kirişe bağladı, oturdu. Çıkınım yere bırakmıştı. Yaralı ayaklarını ovup arkasına yaslandı. Gözleri kapanıyordu. Gerçi gırtlağı susuzluktan kavruluyordu ama, su içmemeye kararlıydı. Hayır. Matarasında azıcık bir su kalmıştı, onu da ertesi güne saklayacaktı. Güçlü olması gerekiyordu, akşama Baixa-Verde'ye ulaşmalıydı. Artık çok uzakta olmadığı ona söylenmişti. Birden, yanı başında bir şey kıpırdıyor gibi oldu. Bir inilti duyunca yeniden ayıldı. Ayağa fırladı. Buraya ulaştığında öylesine bitkindi ki, kulübeyi gözden geçirmeyi unutmuştu. Heybesinden çıkardığı kibriti çaktı, yukarıya kaldırdı. Pis bir paçavra yığınının altında bir insan yatıyordu. Kupkuru bir el uzandı ona doğru ve solgun bir surat, sapsarı bir deri altındaki bir kurukafa ona güldü. Karanlık gözlerin içinde henüz zayıf bir hayat ışığı kıvılcımlanıyordu. Ağız kıpırdamaya çalıştı, şişmiş dil bir şey söylemek is-

tedi. Heybesine el atan Chicao, su matarasını çıkardı, bir kibrit daha yaktı, bedenin yanı başına diz çöktü. Mataranın ağzını kara, çatlak dudaklara dayayıp, suyu damla damla akıttı. Adamın kasılmış yüz kasları önce pek kıpırdamadı. Derken, su içmek tutkusu öyle bir uyandı ki! Su! Su! Binlerce yıldır bu anı beklemişti sanki.
Chicao adama destek olup biraz daha su vermek istedi, ama baktı ki matara boşalmış. Ne var ne yok kurumuştu. Yeniden bir kibrit yakıp, bir zamanlar insan sayılan bu yaratığa baktı. Ağzın kımıldadığını gördü. Kulağını susuz kalmış adamın ağzına dayayınca, yabancının onu adıyla andığını şaşarak duydu.
"Chicao!.. SağolL"
Uğradığı şaşkınlık içinde sordu:
"Sen kimsin dostum? Beni nereden tanıyorsun?"
"Ben... ben... Rivaldo... Yat uyu, Chicao! Yor... yorgunsun..."
"Peki. Evet, doğru, çok yorgunum. Matarayı yanına bırakıyorum. Bir şey istersen onu yuvarla, o zaman uyanırım..."
Yeniden hamağına uzanıp kendini düşüncelerine bıraktı. Demek bu Rivaldo'ydu. Kuzeydoğunun en ünlü dansçısı. Onun gibi dans edebilen biri daha olmamıştı. Şimdi bir iskelet, paçavralara gömülmüş ve ölümle burun buruna.
Ertesi sabah uyandığında, Chicao ayağa fırlayıp dansçıyı görmek istedi. Rivaldo ölmüştü. Yanı başında boş matara duruyordu hâlâ, bir nöbetçi gibi.
Anılarından ayrılan Chicao, kendine bir yön seçmeyi düşündü. Ölüyle birlikte bir kulübede değil, Ma-cau'nun kıyı yolunda oturuyordu; dışarıdaki denize baktı, uzakta ışıldayan beyaz tepeleriyle tuzlayı gördü ve birden, kulaklarında ihtiyar Malachias'm sesini yeniden duydu:

"Senin yüreğin çatlamıştır, Chicao!.. Şimdi Sertao yeniden yeşerdi. Bütün Serido Vadisi yemyeşil. Apodi ile Açu Vadisi de öyle. Sao Tome tarlaları yeşile büründü. Nehir ağzı ağzına suyla dolu. Yalnız sen ölüsün, Chicao... Yalnızca sen!"
Chicao kalkıp gecenin içine doğru, Roçado Lima-nı'na doğru, yürüdü...

ikinci bolum
1 DOM MIGUEL
Sıskalaşmış, yarı aç ve yarı üşüttük Chicao, Macau' ya ulaştı. Rıhtımın kenarına oturup ona yabancı, ama kanıyla canıyla özlediği bu dünyayı gözden geçirdi.
Önce, hırpalanmış organlarını iyice bir dinlendirdi ve ne yapabileceğini düşündü. Kuraklıktan kaçarken geçtiği bütün yerleşim bölgelerinde ilk aradığı kişi, oraların rahibi olmuştu. Şu anda da yapılacak en doğru şey bu olsa gerekti. Başka bir şey düşünemeyecek kadar şap-şallaşmıştı; üstelik akşam da indi inecekti.
Aşağıya atlayıp toza batmış suratını Rio Açu'nun tuzlu suyuyla yıkadı. Sonra heybesini sırtına vurup yürüdü. Rahibin evini sorunca, Tek sayın peder'le görüşmesi gerektiğini öğrendi: Sayın peder Honorio, herkesin saygıyla, sevgiyle andığı yaşlı biriydi.
Evi işte şurası olmalıydı. Kapıyı çalıp bekledi. Üstüne başına şöyle bir göz atınca, nasıl da kir pas içinde olduğunu gördü. Ama başından geçenleri bilen herkesin ona anlayış göstereceği kesindi. Kapıyı bir kadın açtı. Ne istediğini söyleyince, içeriye alındı ve holde bekledi.

Üç dakika sonra 'pek sayın Honorio' göründü. Çok yaşlı görünüyor, Macau'nun iklimi yüzünü adama-

kıllı bronzlaştırdığı için, başındaki beyaz saçları daha da beyazmış etkisi yapıyordu.
Sayın peder, Chicao'ya oturmasını söyledi. Üstü başı pek kirli olan Chicao, önce nazlandı, ama öylesine yorgundu ki, fazla direnmedi. Bir bardak su isteyip yaşlı baya öyküsünü bir bir anlattı. Sayın Honorio, bütün bunları biliyordu. Şimdiye dek nice Sertao'lu başvurmuştu ona! Çaresizlik ve sefaletle ilgili, buna benzer az mı olay dinlemişti başkalarından! Hep o eski öykü: Kuzeydoğu ihmal edilmiş, Tanrıya bırakılmıştı.
"Akşam bir şeyler yedin mi?" diye sordu sayın peder, sabırla dinledikten sonra.
"Hayır, peder."
"Öyleyse gel benimle. Ben de tam yemeğe oturacaktım. Hem yemeğimizi yer, hem de rahat rahat konuşuruz."
Chicao'ya, ellerini nedere yıkayabileceğini gösterdi. Chicao'nun mutfakta yemek dileğini kesinlikle duymak istemeyen Peder Honorio:
"Ben senin amcan Pedro Azevedo'yu tanırım," dedi. "Benim koruduğum bir kimse onun evine gitse, o da mutfakta yedirmezdi. Çok iyi insandır."
Chicao'nun nasıl bir coşkuyla yediğini gören Sayın Honorio, üzülerek baktı, kimbilir kaç gündür ağzına bir lokma bir şey girmemiş, diye düşündü. Konuğu, yemeğini rahat rahat yesin diye hiç konuşmadı, bekledi.
Karnı doyan Chicao'nun alnında soğuk terler birikmişti; sayın rahibin gözünden kaçmayan bir yorgunluk belirtisiydi bu.
Taraçaya çıkıp oturdular, konuşmaya başladılar:
"Demek burada iş arayacaksın?"
"Evet efendim. Tuzlada çalışmak niyetindeyim."
"Oradaki hayat korkunçtur. Tuzlada nasıl çalışıldığını gördün mü hiç?"

"Ben işten korkmam."
"Şu sırada çok zayıfsın. Önce iyice bir dinlenmelisin. Bu halinle o kızgın güneşe iki saat bile dayanamazsın."
"Ama çalışmam gerek, sayın peder."
"Bir yolunu buluruz. Bırak biraz düşüneyim." Peder Honorio, sanki sorunun çözümüne yardımı olacakmış gibi, eliyle başım kaşıyarak düşündü. Gözleri ışıdı. "Tamam, buldum. Tuzlada çalışmak istediğine göre, oraya yakın bir yerde oturmalısın. Bu kesimde oturan tek bir tuzla işçisi bile, göremezsin. Bir dostum var. Evet, uygun olacak. İyi bir dost, iyi bir insan. Bir İspanyol. Adı Dom Miguel." Peder Honorio, kendi kendine gülümsedi. "Ona başvurduğun zaman Dom Miguel diye konuş onunla. Buna sevinir. Senin için bir sakıncası yoktur nasıl olsa, ama onun hoşuna gider bu, yurdunda Dom Miguel derler ona da ondan. Sakın unutma: Dom Miguel. Dom, sonunda m ile."
Chicao, hiç yanlışsız yineledi ve Sayın Honorio sözü sürdürdü:
"Eh, öyleyse sana yarın sabah bir mektup veririm. Onun yanında kalabilirsin. Küçük bir dükkânı var. Yeniden güçleninceye kadar ona yardım edersin. Anlaştık mı?"
"Evet efendim."
Peder Honorio, Chicao'nun gözlerinin kapandığını gördü. Gerçi delikanlı, gözleri kapanmasın diye çabalıyordu ama, yorgunluk daha baskındı.
"Şimdi yat uyu bakalım."
"Hayır, sayın peder... ben..." • "Anlamaya çalış evlat. Hayatı tanımış bir yaşlıyım ben. Gel benimle."
Chicao'yu bir odaya götürdü.
"Yanında hamağın var mı?"
"Var efendim."

"Öyleyse şuraya takabilirsin. İyi uykular. Seni yarın sabah ayinden önce uyandırırım. İyi geceler."
Chicao, ertesi sabah, Roçado Limanı'na gitmek üzere, toparlandı. Sayın Honorio'nun elini öptü, mektubu aldı. Şöyle birkaç adım uzaklaşmıştı ki ardından rahibin seslendiğini duydu:

"Ona Dom Miguel demeyi sakın unutma!"
İyi uyunmuş bir gecenin, midede sıcak bir yemeğin ardından dünya nasıl da bambaşkaydı şimdi.
Chicao, yolu, evleri birbirine benzeyen, hepsi de birbirinin benzeri sokaklardan geçti. Dom Miguel'in dükkânını arıyordu. Anlatılana göre işte şurası olmalıydı. Chicao, ikisinin güneşten ötürü kapalı tutulduğu karanlık üç giriş kapısını gözden geçirdi. Üçüncüsünden içeri girdi. Tezgâhın ardında gömlekli bir adam gazete okuyordu. Chicao selam verip mektubu uzattı. Gazeteyi bırakan adam, mektubu dikkatle okudu.
Dom Miguel buydu demek! Kırkının üstünde olmalıydı, ama daha genç görünüyordu. Düzgün yüzü, sık, bakımlı bıyığı ve Macau'nun kızgın güneşine karşın duru beyaz teniyle yakışıklı bir görünüşü vardı.
Dom Miguel, ne yeşil ne de kara olan gözlerini kaldırıp önünde duran delikanlıyı gözden geçirdi. Bu inceleme, Chicao'ya hiç bitmeyecek gibi geldi. Neden sonra Dom Miguel gülümsedi, Chicao da aynı gülümsemeyle karşılık verdi.
"Delikanlı, tuzlada gerçekten çalışmak niyetinde misin?"
"Evet, bayım."
"Eh, bir çaresine bakarız."
Hemen hemen kusursuz bir Brezilya dili kullanıyor, ama zaman zaman konuşmasına İspanyolca deyimler da katıyordu. Chicao'yu yeniden tepeden tırnağa
Brezilya'da konuşulan dil Portekizce kökenlidir. (Çev.)

süzdü. Nasıl da güçten düşmüş olduğunu anladı. Yüzü böylesine zayıflamış, güneşten böylesine yanmış olduğuna göre, ne çile çekmişti kimbilir! Dom Miguel, kuraklığın ne olduğunu bilirdi. Bu doğal felaket ne zaman ülkenin üzerine çökse, böyle bitkin ve sıskalaşmış insan sürüleri yollara dökülür, tuzlada bir iş için yalvar yakar olurlardı. Aman vermez bir yazgıydı bu.
"Çok zayıf düşmüşsün. Hiç değilse önümüzdeki on dört gün içinde ağır işe giremezsin. Açlık seni enikonu yıpratmış olmalı."
Chiçao, üzgün gülümsedi: "Doğru."
"Ama her şey yoluna girer yine. Önce bir yıkanmalısın. Sıkı bir banyo. Sonra da..." Chicao'nun çıkınına baktı, içinde neler olabileceğim tahmin etti. Bu çıkında bir hamak, bir örtü, ona geldiği yeri hatırlatan bir iki de anı eşyası olsa gerekti. Başka da hiçbir şey. Bu bahtsızların yol heybesi hep böyle boş ve hafif olurdu.
"Üzerindekinden başka giyecek bir şeyin var mı?"
"Üstümü değişmek için bazı şeylerim vardı ama, ağır geldiği için yolda attım."
"Hıram."
"Şimdi yalnızca bunlar var."
Dom Miguel, yırtık gömlekle, paçaları didik didik olmuş pantolona baktı.
"Bu görünüm kötü. Sana başka bir şeyler vereyim. Gel bakalım."
Dükkânın kapısını kapadı. Chicao, ardınca yürüyüp bitişikteki evden avluya çıktı. Palmiye yapraklarından bir çitin ardında yıkanmak için bir yer yapılmıştı. Chicao oraya girip soyundu. Bir köşede koca bir çömlekte su, yanında da su dökünmek için kabaktan bir tas buldu. İspanyol, sabunla havlu da getirdi. Chicao, suyu sıska bedeninden aşağı döktü, önce başını yıkadı, sonra bütün bedenini sabunladı. İşi bitince giyindi. Dışarıya çıktı. Kendini nasıl da bambaşka hissediyordu şimdi!

Bütün o kahrolası kuraklığın tozunu toprağını yıkayıp akıtmıştı bedeninden. Yeniden yaşamaya başlayacağını düşünebilirdi. İçini bir rahatlık kapladı.
Dom Miguel, Chicao'yu gözden geçirdi.
"Böyle biraz daha adama benzedin. Şimdi bir de güzel bir öğlen yemeği yersek iyi olur."
Chicao için, eskiden yalnızca hayalini kurduğu yepyeni bir hayat başlamıştı şimdi. Eski güven duygusunu yeniden kazandı. Dom Miguel'e dükkânda yararlı oldu. Doyasıya da yemek yiyebildi. Tezgâhın ardındaki işyerinden, bakışları sık sık dışarıya, günün beyaz ve çiğ aydınlığa kayıyor, çok geçmeden karşılaşacağı o bambaşka hayatın neye benzediğini anlamaya çalışıyordu.
Uzaktaki tuz piramitleri bıçak uçları gibi pırıltılı ve dimdik yükseliyordu. Göz kamaştıran beyaz bayırların önünde kıpırdayan insanlar, garip kara noktaları andırıyordu.

Chicao, eski gücüne kavuşana kadar, dükkândaki işle doyumunu sağladı. Dom Miguel'e yardımcı olmuş, böylece geçimini de sağlamıştı. Öteden beri didinip durmaya alışkın olduğundan bu iş ona çocuk oyuncağı gibi gelmişti. Dahası, o sonsuz kuraklıktan kıvranan bölgelerdeki uzun yürüyüşü sırasında çektiklerini düşündükçe bu da iş mi diyordu içinden. Ama bütün bunlar yavaş yavaş soluklaşacak, anısında kala kala kötü bir düşün belli belirsiz gölgesi kalacaktı. Artık, eski gücüne kavuştuğunu hissediyordu. Zaman zaman dudaklarında kıvançlı bir gülümseme beliriyordu. Bütün kasları güçlenmiş, gerginleşmişti. Yaşamak yeniden yaşanmaya değerdi.
Balıkçılara içki, kurutulmuş et, lambalara fitil ve gaz satmak onun için bir yenilikti. Bu arada balıkçıların konuşmalarına kulak kabartıyordu. Tuzla işçileri üzerine hep dertli şeyler duyuyordu. Ama kulağına kuraklıkla ilgili öyküler, Sertao'dan haberler, yürüyerek geçip geldiği kuzeydoğu bölgesine ilişkin haberler de geliyordu. Balıkçıların ,dile getirdiği, çoğunlukla kavga ve cinayet, bıçaklama olayları, vurdulu kırdılı öykülerdi bunlar. Bu arada balıkçılar, içki bardaklarını boşaltıyorlar, keyifli keyifli gülüyorlar, yerlere tükürüyorlardı...

Tezgâha yapışıp kalan Chicao, dinlemeye doyamı-yordu. Bu türden konuşmalar onun için bir yenilikti, ona ilginç geliyordu. Deniz tekneleri, kıyı yelkenlileri, mavnalar, karaya giden gemiler, balıkçılar ve köpekbalıklarının saldırıp parçaladığı ağlar üzerine öyküler de anlatılıyordu. Çekiç balıklarından, beneklilerden, balıkçıları şaşırtıp yoldan çıkarmak için alınlarında ayna taşıyan köpekbalığından da söz açılıyordu...
En güzel öyküleri anlatan, Bahia'lı bir ihtiyardı. Bu yaşlı adamın, özel bir hava verdiği çok anlamlı bir sesi vardı; dinleyicilerin yüzlerinden, nasıl bir havaya girmesi gerektiğini çok iyi anlıyordu. Dört dörtlük bir oyuncu gibiydi; tehlikeden söz açacağı zaman kasvetli bir bakışla bakıyor, umutsuzluğu dile getirirken dudaklarını sarkıtıyor, korkuyu anlatırken korkuyor, cesareti överken cesaretten çatlayacak gibi oluyordu. Her şeyi öyküsüne en uygun dozda yansıtabiliyordu.
Akşam oldu mu Chicao, Bahia'hyı dört gözle bekliyordu; gelsin içkisini devirsin, yerlere tükürüp anlatmaya başlasın diye. Bahia'lı, konuşmaya hep Macau'daki içkinin kalitesizliğinden yakınarak başlar, onu, eskiden içmiş olduğu çok kaliteli bir başka içkiyle karşılaştırırdı: "İçki dediğin Januario'dadır oğul, Rio Sao Francisco Vadisi'ndedir..."
Böyle başlardı konuşmaya. Derken, herhangi bir kimsenin hayatını ele alır, en ilginç öyküyü ortaya atardı. Hele bir de Bahia'dan anlatmaya görsün; nasıl da heyecanlanırdı o zaman! Bütün Bahia'yı, ülkenin hem içerlerini hem de kıyıyı tanıyordu. Denizde büyümüş, hayatı yollarda geçmişti. Ama tuz hasadı zamanı gelip çatınca buraya, Macau'ya gelir, bırakırdı tuz ayaklarını kemirsin. Ne gariptir ki bu işten hoşlanırdı. Ayaklan sağlıklı kalmış ya da yaralar açılmış tabanlarında, aldırdığı yoktu. Tuzlada çalışmak üzere yolculuklardan her dönüşünde dağarcığında sürüyle yeni öykü birikmiş

/ /
olurdu. Chicao'nun en severek dinlediği öyküler, denizle ilgili olanlardı. Bahia'lı, içeri girer, herhangi bir teknenin batması ya da karaya gitmesiyle ilgili habere şöyle bir değinir, derken, kendi başından geçmiş çok daha korkunç bir olayı dile getirirdi. Dikkati çekmek için iki kez haç çıkarır ve her zamanki gibi Aziz Anhamburu-cu'yu anarak söze girerdi. Anhamburucu'yu anmadan anlatılacak Bahia deniz öykülerinin onun için anlamı yoktu, tadı tuzu olmazdı o öykülerin.
Bir akşam -ihtiyarın bütün dinleyicilerini büyüle-diği, alkol buğusu içinde gaz lambasının titrek bir ışık verdiği sırada- kapıdan bir ses yükseldi birden: "Herkese iyi akşamlar!"
Chicao, başını, kapıdan gülümseyerek içeri giren kıza çevirdi. Daha yirmisinde bile görünmeyen kız çok çekiciydi. Biraz buruşmuş gibi görünen beyaz giysisi altında sipsivri ve çekici göğüsleri fark ediliyordu. Sanki erkeklerin özellikle dikkatini çeksin diye, yüksek topuklu sandalları, kıçını iyice yükselmiş gibi gösteriyordu. Ama belki de kasıtlı bir şey değildi bu. Gerçekten de, bu tuzla kızında göze çarpan tek şey kıçı değildi. Chicao, kızın çay rengindeki ve pembe bir parıltı yayan yuvarlak kollarını hoşlanarak gözden geçirdi: Zarif, yay gibi bir boyun; özgürce arkaya düşmüş ve gem vurulamayacağı hemen anlaşılan kara saçlar; neşeyle gülen yarı açık bir ağız; onun üzerinde küçük kalkık bir burun ve böylesi bir bedenin erkek yüzlerinde nasıl bir gerilim doğurduğunu hemen anlayan iki cesur göz.

Dış görünüşü gibi ruhunun da ateşje dolu olduğu kesin olan Joaninha işte buydu.
"Bana yarım litre gaz ver bakalım delikanlı."
Gevezelik eden erkeklerin çemberini yarıp, gülerek Chicao'ya baktı.
Gaz şişesini tezgâha doğru uzatırken beyaz giysinin altındaki göğüsleri kıpırdadı, kumaş hışırdadı. Chicao,
121
şişeyi alıp, bir an karşısındaki yüze bakakaldı. Yüreği ağzına gelmiş, dudaklarında utkulu taze bir gülümseme belirmişti.
Kız hemen gitmek niyetindeydi ama, erkekler onu konuşturmak istediler.
"Eee, Joaninha, nasılsın bakalım?" diye sordu Ba-hia'lı ihtiyar.
"Hayat sürüp gidiyor işte."
"Ya kalbinden ne haber?"
"O da çarpıyor."
"Peki... erkekler?"
"Ne erkeği?" Belli belirsiz kötü bir gülümsemeyle güldü. "Benim için erkek yok artık!"
"Ya ben? Beni de istemez misin?"
Alaycı bir bakışla BahiaİIya baktı.
"Sende konuşmaktan başka bir şey yok, Bahia'lı. Üstelik yaşlanıyorsun da."
Herkes gülüştü. İhtiyar biraz bozulur gibi oldu.
"Hepinize iyi akşamlar!"
Tam dışarıya çıkacağı sırada kapıda durdu, döndü, "Sanırım bundan böyle her akşam gaz almaya geleceğim," dedi. "Değer doğrusu."
Chiçao'ya gülümsedi, bedeninin çok biçimli ağırlık noktasını sallayarak uzaklaştı gitti.
"Ne kadın be!" dedi biri.
"Gerçekten çok hoş!"
"Hadi işin iş delikanlı!" dedi Bahia'lı, birden. "Burada hiç kimseye yüz vermez o. Ne demişti bir gün, biliyor musun? Erkeklerde iş yok, demişti, daha dünyaya geldiklerinde hava cıva hepsi. Ama sana nasıl baktı gördün mü? Be herif, bu işin içinde bir iş var!"
İçlerinden birinin aklına gelip Bahia'hdan kızı sordu: "Hey Bahia'lı! Sen Tanrıyı da bilirsin, dünyayı da; ikisini de anlatırsın durmadan. Ama şu Joaninha'yı hiç
122
anlatmadın yahu! Bahse girerim ki Joaninha'yla ilgili hiçbir şey bildiğin yok."
"Öyle bir bilirim ki! Ama budalaca bir öykü. Üstelik doğru da değil."
"Olsun, sen anlat yine de!"
"Hadi anlat, Bahia'lı!"
Chicao, meraktan çatlayacak gibiydi. Şu kızla, şu dipdiri ve canlı yaratıkla ilgili bir şeyler öğrenmeye can atıyordu.
Bahia'lı bu kez haç çıkarmadı, deniz öykülerindeki gibi Anhamburucu'yu da anmadı.
"Özelliği olan bir şey değil," dedi. "Daha önce de söyledim ya size: Joaninha, Macau'ludur. Bu kıyılarda büyümüştür. Büyüyüp güzel bir kız oldu. Ve böyle gelişince de... onu tanıyorsunuz ya işte, gelişip de aşağı yukarı şimdiki biçimini aldığında, o esmer bedenini görüp, bakireliğinin kokusunu daha uzaktan alan Caico'lu bir bay, onu hizmetçi olarak çiftliğine almak istedi. Derken işte, her kızın başına gelecek olan onun da başına geldi. O bay... eh işte... kızı bir gün ormana oduna yolluyor, rastlantı bu ya, ormanda ikisi karşılaşıyor, sonra işte... olan oluyor. Olup bittiye geliyor her şey... Hepsi bu işte."
"Peki sonra?"
"Sonrası falan yok. Çiftlik çubuk sahiplerinde hep böyledir bu işler. Hep aynı."
"Vay hergele!"
"Neden hergele olsun? Sen olsan aynı şeyi yapmayacak miydin?"
"Ben mi? Daha neler."
"Hadi hadi. Kim olsa onun yaptığını yapardı."
"Hiç de değil. Belki de hoşuna gitmiştir kızın. Çünkü kalmış orada. Ormanda odun toplamayı sürdürüp yine rastlayıvermiş ona..."
123
"Konuşmasına bakılırsa erkeklerden hiç hoşlanmıyor! Erkeklerde iş yok dediğini sen de duydun."

"Kin güttüğü için öyle söylüyordur. Adam da çuvallamıştır zaten. Şapa oturur diye korkmuştur. Ailesinden çekinmiştir. O zaman da kıza yol vermiştir. Kızı bozup bir süre kullandıktan sonra eline biraz para tutuşturup, sonunda zavallı kadını kapı dışarı etmiştir. Si-nemalardaki gibi dokunaklı bir öykü. Haydi bir başkasını ara artık! Erkeklere neden kızdığı belli."
''Ne zamandır burada?"
"İki yıl oluyor. Cristina Teyze adında yaşlı bir kadının yanında kalıyor, ama asıl teyzesi değil."
"Şu koca memeli şişko kadın mı?"
"Evet, o. İster inan ister inanma, öyle güzel kadındı ki o eskiden. Çok iyi hatırlıyorum. Cristina Teyzeyle kırıştırmak istemeyen erkek yoktu. Şimdi..."
"Peki Joaninha'nın başka hiç kimseyle ilişkisi olmadı mı?"
"Benim bildiğim kadarıyla olmadı. Gururludur. İstemezse..."
"Ama çok canı çekiyor bana kalırsa."
Hepsi birden tezgâha baktılar. Chicao, bütün kanın beynine çıktığını hissetti. Ortalık kararmış olmasa, bronz rengi yüzünün nasıl kızardığını görebilirlerdi.
"Yararlanmaya bak, delikanlı!"
Kendini kaptırmıştı. Elbette, bu fırsatı değerlendirmeliydi.
Bahia'h ihtiyarın sonraki öykülerini hiç umursamadı. Kafasında varsa yoksa Joaninha'ydı. Dört bir yanında anlatılan heyecanlı öykülerden ona neydi? Denizdeki serüvenler? Aziz Anhamburucu? Bütün bunlar anlamsızdı artık. Ama et ve kandan oluşmuş şu yaratığa duyduğu özlem bambaşkaydı: Joaninha'ya.

3 İNSAN PASTIRMASI
Chicao iyice kendine geldikten sonra tuzlaları düşünmeye başladı. Gerçi Dom Miguel'in söylediklerini unutmamıştı ama, bu yüzden de geri duracak değildi. Ne de olsa gücünü toplamıştı artık, işin üstesinden gelebilirdi. O lanet olası Sertao'ya dönmeyi hiç düşünmüyordu. Tuzlaya başvurdu, hemen de işe alındı. Tuz hasadı yakın olduğu için yardımcı işgücüne ihtiyaç vardı. İşi önce bir denemek istediğinden kısa süreliğine bağlandı. İşe ısınırsa, nasıl olsa anlaşmayı uzatabilirdi. Dönüşte Dom Miguel'e durumu anlattı.
İspanyol hüzünle gülümsedi, hiçbir şey söylemedi, delikanlının kararını sessizce karşıladı. Kendini Barro Blanco, beyaz balçık mezarına gömüp kendinden öncekiler gibi mahvolup gidecek olan bu genç hayatı düşündü: Tuzla uğraşıp durma sonunda önce görme gücü azalacak, ya da birden kör olacak, zehirli sodyum klorun etkisiyle ayaklarda çatlaklar görülecekti. Bu özürlü kalan insanların, tuz açısından hiçbir önemi yoktu. Onlar yalnızca tuzlanın sahipleri için önemliydiler. Bir ya da yüz hayatı yiyip bitirmiş, tuzun buna aldırdığı yoktu. Ama uzaklarda, bu cehennemden çok çok uzaklarda oturan, yakından tek bir tuzla bile görmemiş olan tuzla

sahipleri, daha da zenginleşmek için insan kardeşlerinin iliğini emiyorlardı. Dom Miguel, yıllardır oradaki gelişmeyi izlemekteydi. Küçük tuz yatakları olanların, parasal bunalıma düştükçe nasıl battıklarını, ellerindeki tuz yataklarını kodamanlara devretmekten başka çareleri kalmadığını görmüştü. Çünkü bu korumasız kişiler, ekonomik hayatın akıntılarına sürükleniyorlardı sonunda. Pazarın tutarsızlıkları karşısında güçsüzdüler; ürünlerinin birden değerlenip, birden değer yitirmesi karşısında çaresizdiler. Bütün bunlar, bir tuzladan yayılan o çürük kokuyu bir kez olsun şöyle yakından kok-lamamış olan güçlü tuzla sahipleri tarafından ayarlanıyordu. Gırtlaklarına kadar yoksulluğa batmış, tuz yığınları arasına diri diri gömülmüş insanların bedenlerini, düşlerini, güçlerini nasıl erittiklerini akıllarına bile getirmiyorlardı. Bütün ağırlığıyla ve önceden tasarlanarak yaratılan bu bunalımlar, küçük girişimcilere yükleniyor, onları kodamanlarla yarışmaktan alıkoyuyordu. Yıllarca süren savaşım sonucu, akan terler, beslenen umutlar pahasına varolmuş tuzlalarının, gülünç fiyatlar karşılığında büyük sermaye şirketlerinin eline düşmesine, seyirci kalıyorlardı. Eşitliği olmayan bir savaşta, yasa, güçlülerin safında yer alıyordu. Bu gelişmenin nasıl yürüdüğüne Dom Miguel tanık olmuştu.
Uzaktan, şifalı bitkilerini öven Soia'nın tiz sesi kulaklarına kadar geldi:
"Haniya Jud var, Jucd var, haniya Çin kabuğu.'.."
Tıpkı tuzlaların değişmeyen görünümü gibi, yaşlı kadının sesi de hep aynı teraneydi.
Dom Miguel'in gözleri yaşardı.

Dünyanın en büyük tuzlalarının, Rio Açu, Rio dos Cavalos ve Amargozinho kıyıları boyunca gözleri kamaştıran bir beyazlıkla ve duygusuz uzandığı, sipsivri
126
göğüsleriyle gökyüzüne yükseldiği Macau'ya aitti bütün bunlar...
Dom Miguel sabah saat dörtte kalkıp Chicao'nun hamağını sarstı.
"Saat dört, delikanlı!"
Chicao canlandı, kalkıp oturdu, esnedi. Sonra sandallarını giyip elini yüzünü yıkamaya dışarı çıktı. Sabah havası ferahlık veriyordu. Bugün yeni işine başlayacaktı. Dom Miguel'in yanında kaldığı süre içinde tuzlalar üzerine oldukça bilgi toplamıştı. Gerçi bu işte yeniydi daha, ama pek çok şeyden haberi vardı.
Biraz kahve ısıtıp içti, Dom Miguel'le vedalaşıp dükkânın arka kapısından çıktı. Ortalık yavaş yavaş aydınlanıyordu. Güneş kırmızı ışınlarını çoktan gökyüzüne çizmiş, sıcak bir günün haberini veriyordu.
Chicao, tuzlalara giden yola vurdu. Aynı yönde yürüyen sürüyle insan vardı. Saat tam beşte işbaşı yapılırdı.
Tuz haşatı kısa bir süre önce başlamıştı. Bu yıl, yağmurlar başlamadan en azından üç hasat öngörüldüğünden, işçileri zorlu günler bekliyordu. İki yıldır hiç yağmur düşmemişti. Yağmur mevsiminin şimdi çok erken başlayıp tuzun kristalleşmesi işini bozması olasılığı vardı. Daha önceleri ardı ardına iki uzun kış, durmadan yağmur yağmış, tuzla sahiplerinin bile cesareti kırılmıştı. İki yıl yağmur düştü mü, bütün ürün güme gidebilirdi. Zaman sıkıştırdığı için işçiler ellerinden geleni yapıyorlardı. Taşkınların tuzu sürükleyip eritmemesi için ürünün kısa bir süre içinde kaldırılması gerekiyordu. Diyelim her şeye karşın bu aksaklık baş gösterdi, işte o zaman virüslerle dolu kirli bir maddeye dönüşen pişkin-leşmemiş tuzun sorumsuzca kullanılması sonucu, kurutulmuş et çürüyor, bu tuz çok az miktarda da kullanıl-
127
sa, kurutulmuş sığır eti üreticilerinin de bütün emeği güme gidiyordu.
Adamlar işte böyle, hasat işiyle uğraşıyorlardı; kürekler, koca keskiler ve kazmalarla beyaz tuz konilerini, bu nerdeyse taş gibi sert, ama henüz pişkinleşmemiş maddeyi dürtüklerken, çıplak belden yukarılarını güneşe veriyorlardı.
Doğanın garip bir cilvesi sonucu, sivri tuz yığını içinde olağanüstü bir değişim gerçekleşiyor. Suların yükseldiği dönemde, deniz suyu aynı genişlikte ve alçak havuzlara alınıp, güçlü bir tuz buharı oluşuncaya kadar orada tutuluyor, ardından, uzun süre kalacağı buharlaşma birimlerine geçiriliyordu. Gerekli doyum derecesine erişti mi, kristalizatör denilen ve duvarları tahtalarla kaplı, dikkatle hazırlanmış kaplara alınıyordu. Derken, suyun, magnezyum klorid, sodyum ve potasyum ve daha az önemli öbür maddelerce zehirlenmesi olayı başlıyordu. Gerekli olan tuz alındıktan sonra, bir işe yaramayan değersiz ve çürümüş su, denize geri veriliyordu.
Tuzun kazanılması öyküsü böylesine olağan bir öyküydü. Altı aylık bir de dinlendirilme süresi vardı. Bu süre içinde, yüzeyde, her geçen gün daha da kalmlaşan parlak bir tabaka oluşuyor, ondan sonra sıra tuzun kırılarak dökülmesine geliyordu.
İşte işlem de tam bu aşamadaydı. İşçiler işbaşı yaptılar. Daha sonra deniz suyunda yıkamak ve yıkama işleminden sonra da bir yıllığına stoklamak üzere tuz topaklarını parçalamaya koyuldular. Kristalizasyon aşamasının gerçekleşmiş olduğu havuzlan yeniden doldu-ruyorlardı. Sudan ayrılmış, ama henüz temizlenmemiş tuzu kırmaya başlıyorlardı.
Acımasız güneş altında çıplak sırtları kavruluyordu. Dizlerine kadar suların içindeydiler. Chicao da onlardan biriydi şimdi. Ayaklan fena halde yanmaya baş-
128
JL
lamı§tı. Eti kemiren klorür'ün işiydi bu. Yakınında çalışanlar farkına varıp güldüler.
"Yapılacak bir şey yok," dediler, "çabuk alışırsın. Hepimizin başından geçti. İlk günler acı verir. Zararı yok. Daha sonraları, ayakların yarıldı mı..."
"Yarılmak mı?"
"Evet. Daha sonraları, şunlara benzeyince..." Adam kazmasına yaslanıp ayağını kaldırdı. Güldü. "Senin ayakların da böyle olacak. Tıpkı bizimkiler gibi. Bu çatlaklar tuz suyunun aktığı oluklar gibidir."
Chicao, dehşetle gözlerini açtı. Gördüğü ayak bi-çimsizleşmiş, tabanı dümdüz olmuştu ve yarıklarla doluydu. Tuz suyunun niyeti bu ayağı bütünüyle kemirmekti. Parmak kalınlığında yarıklar bütün yönlere yayılmıştı. Böylesi ayaklar artık iyileşemezdi, artık irin de toplamazlardı

-işçiler böyle dediler- acı da duyulmazdı zaten. Tuz, irinlenmeyi önlüyordu. Demek buna insan ayağı denecekti öyle mi, ortaları çiğ et gibi kırmızı, beyaz yaralarla kaplı bu korkunç ve biçimsiz şeye? Ve bunu hiç önemi yokmuş gibi hâlâ gülebiliyorlardı.
Dünya nasıl da dümdüzdü. Sertao ile tuzlalar arasında bir seçim yapacaklardı yalnızca: Ya Sertao, kuraklıktan, ya da ayakları tuz suyundan yarıklarla kaplana-caktı. Her ikisi de çatlayıp yarılıyor, kanser gibi ya da en feci ve inatçı bir cüzam gibi bir şeyin etkisiyle harap oluyordu. Umurlarında bile değildi bu, çoktan alışmışlardı!
Chicao önce bir ayağım, sonra da ötekini kaldırıp baktı. İkisi de kıpkırmızı olmuştu. Tuz, deriye işlemeye başlamıştı. Birkaç gün, ayakları cehennem ateşinde ya-nıyormuş gibi yanacaktı. Sonunda o da aldırmayıp bütün bunlara gülecek, ya da vazgeçecek, çekip gidecekti. Üstelik bugün tuzladaki ilk çalışma günüydü! Üzerinden henüz kaç saat geçmişti ki, oysa şimdiden cesareti kırılmaya başlamış, umutsuzluğun ilk esintisini tatmıştı.

"Başlangıçta korkunç sancıyordu. Artık geçti."
"Ama ben ayaklarım böyle olsun istemem."
"Elbette. Ama burada başka türlüsü olamaz. Güzel bir şey görmek ister misin? Seninle çok gevezelik ettim, ama burada yeni olduğunu biliyorum da ondan."
Chicao, ayağa kalkıp, ne göstereceğini bilmediği halde zenciyle birlikte yürüdü.
"Daha yemek gelmediğine göre şu tepeye tırmanabiliriz."
Yukarıya tırmandılar, tuzlanın bütün o beyaz çölü altlarındaydı şimdi, gözleri kamaştıran güneşte parıldı-yordu. Suyu buhar birimlerine pompalayan değirmenlerin kanatları rüzgârda dönüyordu.
Yükseltinin en yüksek noktasından bakıldı mı, tuzlalar bir ordugâhın çadırlarını, beyaz çadırlarını andırıyordu. Zenci, Chicao'nun ne düşündüğünü anlamışa benziyordu.
"Nasıl, koca bir mezarlık gibi, değil mi?"
"Evet."
"Şimdi de şu karşıya bak!" Parmağıyla ufku gösterdi. "Şuradaki tuzlayı, kırmızı damlı evleri, bir de palmiyeleri görüyor musun?"
Chicao gözleriyle parmağı izledi. "Evet. Ama hepsi baş aşağı duruyor."
"Duruyor, hem de durmuyor. İçine her şeyin yansıdığı su, aslında su değil. Gözlerimizin önünde titreşen hava yapıyor bunu. Evler, palmiyeler yapıyor. Güzel değil mi?"
"Serap! Gerçekten güzel. Ama orada kesinlikle su yok."
"Hayır. Buhar birimlerini yerleştirmek istedikleri bir parçacık toprak. Ben bir kez gidip bakmıştım su var mı diye. İzi bile yok. Ev de yok, palmiye de yok. Üstelik Rio Açu Kıyısı'nı bile arayıp taramıştım."

"Anlıyorum, insan oraya gitmeye hevesleniyor doğrusu."
"Her gün saat on birden sonra görebilirsin bunu."
"Hep aynı şey mi görünür?"
"Hayır. Bazen değişir. Bazen gemi gördüğüm bile oldu."
"Bunun nedenini bilen yok mu?"
"Belki vardır. Okumuş olanlar bilir belki. Ama ben bilmiyorum."
"Gerçekten de güzel! Her gün izleyeceğim bunu."
"Başlangıçta ben de izlemiştim. Zamanla alışıyor insan, dikkatini bile çekmez oluyor. Bakıyorsun gücün kuvvetin kalmamış, sinirlerin berbat, yukarıya tırmanacak heves mi kalıyor adamda?"
Bir an sustu.
"Henüz farkında değilsin delikanlı. Hasatta güneş günden güne daha da kızgınlasın Bakarsın cehennemin ta kendisi olmuş. Boşver, inelim hadi! Yemek gelmiştir."
Barakada yerlerine oturdular. Yemek'bir tür kooperatif mutfağından geliyordu, tuzlada ödedikleri bütün giderler gibi yemeğin parası da ücretlerinden kesiliyordu.
Adamlar yan yana oturup, yemek doldurulsun diye çanaklarını uzattılar: pirinç, fasulye, kızarmış balık ve un bulamacından oluşmuş buharı tüten bir türlü.
Teneke kutudan kabak kabuğuna kadar yemek doldurulan her türden kap, paçaları kıvrılmış pantolon dizlerinden dışarı fırlamış, kemikli dizlere oturtuldu. Ayakknndaki yarıklar barakaya gelirken yolda kum ve balçıkla dolmuştu. Bir yandan yerken bir yandan da şuradan buradan konuşmaya başladılar.

Chicao, yemeğini henüz bitirmişti ki, önünden sendeleyerek, zar zor yürüyerek biri geçti. Yine yeni bir şey öğrenecekti.
133
"Balbino, nen var senin? Yoksa maxixe mi?"
"Evet. İki parmağımda."
"Neden eczaneye gidin emzik almıyorsun?"
Chicao'nun anlaması uzun sürmedi. Maxixe\ Tuz cüzamı! Tuz ayak parmaklarının arasına oturup bilinen çatlakları oluşturuyordu. Bu arada, önce yalnızca tek parmağı etkileyen bir de irinlenme baş gösteriyordu. Yalıtılmayınca öbür parmaklara da geçiyor, yiyip bitiriyordu. Bir akıntı başlıyor, yaranın içinde toplanan irin müthiş yanıyor, pis pis de kokuyordu. Chicao, şu beyaz, zararsız tuzun insanlara neler yaptığını düşündü. Tuz cüzamı! Yaratıkların en üstünü insan, burada diri diri çürüyor, arıtılmamış tuzla içli dışlı oldu mu, kurutulmuş et gibi dağılıyordu. İnsan pastırması. Çürüme. Tuz cüzamı. Maxixe. Burada, insanların bedenleri ve ruhlarıyla kurutulmasından, alınıp satılmasından, tuz arıtma kuruluşlarında canlarına okunmasından başka bir şey yapılmıyordu.
Chicao gözlerini kapatınca, boyunlarına kadar zehirli tuza gömülmüş binlerce insan gördü. Birdenbire yükselen bu insanlar, bu insan bedenleri, parça parça doğranmış etlerini havada kurutmak üzere bir ipe dizildiler. Hepsi de parçalara ayrılmış eller, kollar, göğüsler, bacaklar ve sırtlar güneşe ve rüzgâra verilmişti. İnsan pastırması! Ve hiçbiri öfkelenmiyordu buna. Kabullenmişlerdi. Daha sonra gözcü gelecek, malı yoklayacak, burun kıvıracaktı: "Yaramaz! Çürümüş! Akbabalara atın!" Ve sonra, akbabalar üşüşünceye dek, bütün bu insan pastırmaları, koca bir yığına dönüşecekti.
Açılmış ayaklar, Maxixe, tuz cüzamı - buna alışılmıştı.
Akşama Balbino topallayarak eczaneye gidecek, yaraya baktıracak, hasta parmağa bir bebek emziği alıp geçirecek, ertesi gün yine işbaşı yapacaktı. Emzik, bilebildikleri tek etkili çareydi. Eczacı bir merhem sürdükten
134
sonra yarayı emzikle kapatıyor, zehirli suyun yaraya sızmasına engel oluyordu.
Yerlere uzanmışlar, barakanın sütunlarına yaslanmışlar, dinleniyorlardı. Kimileri birbiriyle fısıldaşıyor, kimileri kâğıt oynuyor, tütün ve mısır yaprağından sigara sarıyorlardı. Güneş saat ikide gücünü biraz yitirince yeniden işbaşı yapmak zorunda olduklarından dinleniyorlardı. Ama öğle güneşi yakıp kavuruyordu şimdi. Bu saatlerde hiç kimse tuzlalara bakamazdı. Renkler ve biçimler silinmiş, ne varsa yutuvermişti aydınlık.
Chicao'nun gözleri yavaş yavaş kapandı. Arkadaşları işbaşı diye seslenince uyanabildi ancak. Uyumuş olduğunu bilemediği için, irkilerek aydınca, bir an nerede olduğunu anlayamadı. Yeniden kendine gelince gülümsedi, gerecine sarıldı, önünden yürüyen adamları izledi.
Tam bu sırada, adamların tam ortasında, başında su testisi taşıyan bir kadın gördü...
135
4 ROCADO LİMANFNIN DELİSİ
Bu kadının deli olduğunu bütün dünya biliyordu. Hem de zırdeli! Ama kendi mutsuzluğu içinde kendini mutlu hissettiği de kesindi; çünkü hep gülümserken, şarkı söylerken görülürdü. Melezdi, güzel çizgileri, bembeyaz dişleri vardı. Feri kaçmış gözlerinin derinliklerinde, zaman zaman, yaşamanın ve aydınlığın yarı yitik kıvılcımı şimşek gibi çakardı. Kafadan kontak olmasaydı, yuvarlacık çizgileriyle, sipsivri göğüsleriyle ve geniş kalçalarıyla her erkeği kendine çekebilirdi. Lidia işte bu görünümdeydi. Deli Lidia! Hiç kimse dokunmazdı ona. Gerçi erkekler, Lidia'mn paçavralar altında gizlenmiş çekiciliği karşısında duyarsız değildiler ama, onu rahat bırakıyorlardı; tıpkı bir sakat ya da körün rahat bırakılması gibi. Ayrıca, Sertao erkekleri tepeden tırnağa boş inançlar içindeydiler, "Deli bir kadını baştan çıkarmak uğursuzluk getirir," deniyordu.
Lidia, Roçado Limam'ndan oldukça uzakta bir kulübede oturuyordu. Kulübe, balıkçılar kıyısının en ucunda tek basma bir kulübeydi. Lidia kendisi yapmıştı bu kulübeyi; en amansız deniz rüzgârları, en güçlü kış yağmurları bile kulübeyi sarsamıyordu. Lidia bu kulübede sahipsiz sokak köpekleri ve kedileriyle birlikte yaşıyor, onlarla aynı odada yatıp uyuyor, kendisine bağış-
136
lanan yemek artıklarını onlarla paylaşıyordu. Ne işle uğraşırsa uğraşsın, çığlıklı kahkahası hep duyulurdu. Kulübesinin önünden her geçen, onu bir hasırın üzerine oturmuş, kendi kendine

gülüp herhangi bir işle uğraşırken görürdü. Lidia her sabah Macau'daki fırına gider, kapısının önünde dikilir beklerdi. Sokak çocukları, arkasından koşup onu alaya alırlar, ama o aldırmaz, gülmekle yetinirdi. Hiçbiri, yanına yaklaşamaz, ona pek bir şey yapmaz, uzaktan bir küfür savurmakla yetinirdi. Zavallı köpekleri de hep yanında olurdu; çocuklardan biri biraz ileri gitti mi, köpekler homurdanır, büyük, sivri dişlerini gösterirlerdi.
Lidia durmuş, biri ekmek versin diye bekliyordu. Ekmek, eline geçer geçmez Roçado Limanı'na doğru hızla yola koyulur, köpekleri de ardından gelirdi. Kulübesine gelir gelmez ekmeğin içini ayırır, kabuğunu hayvanlarla paylaşırdı. Sonra, geceleri döşek olarak kullandığı hasırın üzerine çöker, işe başlardı. Oradan geçenler, Lidia'nm işe nasıl gömülmüş olduğunu görürler, ne yaptığını bilmeseler bile, işine ne kadar önem verdiğini hissederlerdi. Görünüşe bakılırsa, Lidia için bu işin çok önemi vardı. Kirli elleriyle ekmeğin içini bastırıp sıkıştırır, hamurlaştırır, avucunda yuvarlardı. Bu yuvarlak ekmek hamurundan biçimsiz figürler, kirli bebekler ortaya çıkardı. Lidia'nm bebekleri hep başsızdı. Bu bebekleri neden başsız yoğurduğunu hiç kimse bilemiyordu. Belki de salt içgüdüsel bir davranışla yapıyordu bunu, ya da iç dünyasının boşluğuyla ilgili olarak, bu başsız bebekler bir tür yakınmayı dile getiriyorlar, bir bakıma kendisiyle özdeşleşerek yüreğine bir tür ferahlık sağlıyorlardı.
Daha sonra, karnı acıktı mı, Lidia kalkar, sokağa koşardı. Ağzını bile açması gerekmezdi, balıkçıların karıları ona acıdıkları için mısır unu ile balık parçalarını uzatırlardı, kızarmış uçanbalık ile yemek artıklarını. Kı-

zartılmamış ya da haşlanmamış hiçbir şey verilmezdi Li-dia'ya, çünkü bir yemek nasıl hazırlanır, çoktan unutmuştu. Nasıl olsa kendisi pişirir diye armağan edilen çiğ bir yiyeceği nasıl yiyip yuttuğunu görmüşlerdi.
Saat üçe doğru su testisini alır, kavurucu güneş altında tuzlalara doğru yola çıkardı. Bunu neden yaptığını kimse bilmiyordu. Lidia gerçekten de garip bir deliydi. Ağzına kadar dolu su testisi başında, yavaş adımlarla tuzla bölgesine girer, bir uçtan öbür uca kadar yürürdü. Kan ter içinde her erkeğin önünde durur, gülerek yüzüne bakıp yumuşak bir sesle sorardı:
"Su ister misin? Biraz daha su?"
İçlerinden su isteyen oldu mu, testiyi başından dikkatle indirir, adamın bardağını doldururdu. Buna karşılık hiçbir şey almazdı. İçlerinden biri çıkıp da bozuk bir para verecek olsa, bunun ne işe yarayacağını zaten bilemezdi, umursamaz bir gülüşle yoluna giderdi. Susuzluktan kavrulan işçiler, Lidia'ya hiç dokunmazlardı; Lidia hemen hemen bir azizeydi onların gözünde.
Öğleden sonra saat üçte güneş ateş gibi yakıyordu. Kurumuş gırtlaklar içilecek bir şeyin özlemi içindeydiler. Tam bu sırada Lidia testisiyle göründü, buhar birimlerinin oradan tuz piramitlerine kadar yürüdü, hayat kaynağı kutsanmış sudan bardak bardak dağıtmaya koyuldu.
Chicao'nun kafası işindeydi, bir de tuzlalardaki şu hayatın acımasızlığını düşünüyordu. Alnından damlayan ter bütün bedenini dolaşıyordu. Ellerinin arasındaki koca keskiyi sımsıkı tutuyordu. Birden bir kadın sesi duyup baktı. Kırmış olduğu tuz topaklarının yanında, başında bir şey taşıyan bir kadın gördü. Başındaki testisi, dudaklarındaki gülüşüyle Lidia'yı tanıdı.
"Su ister misin? Biraz daha su?"
Evet demek istediyse de kurumuş gırtlağından ses çıkmadı. Başmı sallamakla yetindi. Lidia çok dikkatli,

nerdeyse saygı duyarak, başındaki testiyi indirdi, elini Chicao'nun bardağına uzattı. Ama bardağı yoktu ki Chicao'nun. Chicao zar zor fısıldadı:
"Ben burada yeniyim. Bardağım yok."
Lidia, ne dediğini anlamış olacak ki, şöyle yaklaşıp testiyi hafiften eğdi, delikanlının dudaklarına değdirdi. Sudan içen Chicao, ağzını elinin tuzlu tersiyle sildi.
"Sağol," dedi, "Tanrı senden razı olsun."
Lidia güldü, testiyi başına yerleştirdi, yürüdü gitti. Yolu uzundu, güneş batmcaya kadar sürüyordu. İkide birde, tuzla işçilerine seslenirken duyuluyordu sesi:
"Su ister misin? Biraz daha su?"
Chicao'nun omzuna vuran bir adam,
"Delidir," dedi, "hem de zırdeli. Ekmek için yanıp tutuşur."
"Burada çalışıyor sandım."
"Hayır hayır, çalıştığı falan yok. Üşütüktür. Ama kimse dokunmaz ona. Kocası bir yelkenlide gemiciydi, gemiyle birlikte batıp gideli, yani kocası öleli hep böyledir. Önceleri, kocasının

susamış olduğunu, çok susamış olduğunu, kendisinin bu yüzden aklını kaçıracağını söylerdi. Ekmekten bebekler yoğurur durmadan, ama hep başsız yapar onları. Ayrıca tuzla işçilerine de su getirir."
"Kocasının susuz kaldığına inandığına göre, herkese su verirken belki de günün birinde kocasına rastlayacağını sanıyordun"
"Olabilir. Her ne olursa olsun, iyi insandır. Bütün buradakilere su getirir. Hem de yıllardan beri, her Tanrının günü."
Chicao, koca keskiyi yeniden tuz tabakasının içine indirdi, o maddeyi kırıp parçalamak için. Kafasında sürüyle düşünce vardı. Şu perişan deli kadın, bu cehennemdeki bütün adamlara su taşırken testiyi onun dudaklarına da dayamıştı susuzluğunu gidersin diye. Kulü-
139
bede ölen Rivaldo'yıı, hemen yanındaki devrilmiş kabaktan kâseyi hatırladı. Toprakları kuraklıktan hâlâ çatlayan Sertao ve göl. Ama şu bir türlü gelmeyen yağmur, şu delirdiği kesin olan, şu kafasız deli yağmur, eski sevgilisi toprağı günün birinde elbette özleyecek ve başında kocaman bir testi, bulutların üzerinde atını koşturarak gelecekti. O zaman Sertao'nun çatlaklar içindeki kupkuru çukurlarına sular dolacak, toprak bardakları andıran boş göller yeniden suya doyacaktı.
Günler geçip gitti, Chicao'nun ayaklan da açıldı ve yarıklarla doldu. Bu yarıklara dolan tuz, deri dokusunu zedeleyip yavaş yavaş eti kemirmeye başladı. Ayak tabanı, kuraklık çeken Sertao'nun toprağı gibi çatladı.
Chicao, acıyı içine çekiyordu. Duyduğu acıdan de-lirecek gibi oluyordu, ama yakınmak istemiyordu. Öbür adamlar da öyleydiler, zayıf görünmek istemiyorlardı. Tuzlu su, ateş gibiydi, zehirin körüklediği alev gibi bütün yarıkları dağlıyordu.
Chicao, Boqueirio çiftliğinin sık sık düşünür olmuştu, sığırın damgalandığı günleri... Ateş yakmışlar, damgayı taşıyan demiri kor gibi olana kadar ateşte tutmuşlardı. Sığır ahırda bağlanmıştı. Demir, kor gibi olunca hayvanın sağ omuzbaşına bastırılıyordu. Hayvan, duyduğu acıdan geriliyor, ağzından köpürerek gelen beyaz salya yere akıyor, hayvanın gözleri yuvalarından fırlayacak gibi oluyordu. Dikkatle çözdükleri korku içindeki hayvan, açtıkları kapıdan dışarıya fırlıyordu, irinlenmesin diye taze gübreyle sıvanan yanık yeri hayvana cehennem azabı çektiriyor olmalıydı. Böyle yeni markalanmış sığırları kaç kez görmüştü Chicao; hayvanın umutsuzluk içinde ve çektiği acıdan kör ol-muşçasma önüne çıkan ilk ağaç gövdesine nasıl saldırdığını, kafasıyla ağacın kabuğunu nasıl kazıdığını, sanki
140
böyle yaparak ateşin dağlayan acısını hafifletmeye çalıştığını görmüştü.
İşte şimdi kendisini de o markalanan sığırlar gibi görüyordu. Dışarıya karşı kendini tutmaya çalışıyor, ama ayakları ateş gibi yanıyor, içini bir nefret kaplıyordu. Burada insan - hayvandan başka bir şey miydiler?
İlk günleri atlattıktan sonra sancı biraz diner gibi oldu, yara kenarları da daha bir sertleşti. Tuzlu suyun içinde durduğu zaman ayakları eskisi gibi yanmıyordu.
Adamlardan birçoğunun ayak parmaklarında emzikler vardı. Zehirli tuzun neden olduğu beyaz cüzama yakalanmışlardı. İrinlenme ilerlemezse, parmaklar hasattan sonra yeniden eski sağlığına kavuşabilirdi. Ama cüzam, kemirmeyi sürdürdü mü, hastalanmış organın kurtulma olasılığı yoktu. Parmak düşüyordu o zaman.
Ve gökyüzünde güneş gittikçe daha da amansızlaşı-yor, bu sefil insanların arasında acımasızca işiyordu.
Chicao, çırılçıplak bir dehşete kapılmıştı. Adamlar içip içip sarhoş olmaya başlamışlardı. Kavga gürültü. Kan. Bakıyordun bir karın deşilmiş, bağırsaklar dışarı sarkıyor. Bunu yapan da güneşti. Bunu yapan da tuzdu. Umutsuzluğun doğurduğu cinayet, bu insanların içindeki iyi niyeti yok eden, onları akıllarından eden umutsuz bir yaşama biçiminin sonucuydu.
İşte Antonio Macaiba olayı. Güneşin amansızca ışıdığı bir öğleden önce Antonio fenalaşmıştı. Öbür işçiler, bayıldığını sanarak yardımına koşmuşlardı. Tuzla-lardaki göz kamaştıran aydınlığın dengeyi bozduğu, açlıkla çiğ ışığm insanı bayılttığı az mı görülmüştü?
Ama bu Antonio Macaiba, kırışıklarla kaplı yüzünden süzülen gözyaşları arasında birden gülmeye başlamasın mı? Adamlar dehşetle gerileyip şöyle bir bakınca, Antonio'nun birdenbire sustuğunu, gözlerini kocaman kocaman açtığını, dudaklarını yabanıl bir sırıtışla gerdiğini, sanki kovalanan bir av hayvanıymış gibi, bir ona
141

bir buna bakıp durduğunu gördüler. İçlerinden birinin dalgınlığına geldi mi, adamın pantolonunu tutan ipi koparıyor,, pantolon tuz yığınının üzerine düşünce adam çırılçıplak kalıyordu, işçiler daha neye uğradıklarını anlayamadan, Antonio su bidonlarının arasından cinnet getirmişçesine koşup tuz tepelerini aşmış,; arkadaşları taş kesilip, arkasından bakakalmışlardı. Adamlar, kendilerine gelip ellerindeki gereçleri fırlatmış, Antonio'nun ardına düşmüşlerdi, ama o çoktan uzaklaşmıştı. Antonio'nun cinnet getirdiğini, bir delilik yapabileceğini anlamışlardı.
Antonio Macaiba'ya yetişilecek gibi değildi artık. Rio Açu'ya ulaşıp nehre atladı, boğuldu ve sonsuza dek yitip gitti. Adamlar üç gün onu aradılar, ama yeniden görünmedi. Rüzgârsız gecelerde bir yarım kapak kabuğuna yanar bir mum dikip Antonio Macaiba'nın atladığı yerde suya bıraktılar. Sonra akıntının mumu sürüklediği yolu izlediler. Mumun durup kaldığı yerde, cesedi bulmak umuduyla dibi koca demir ağacından sırıklarla kazıp karıştırdılar. Ama hepsi boşa çıkınca vazgeçtiler. Anlaşılan çoktan sürüklenip gitmiş olan bir ceset yüzünden ve yanar bir mum tarafından alaya alınmamak için de orada pek oyalanmak istemediler; ayrıca-uzun boylu uykusuz kalmak da işlerine gelmedi. Ceset, bataklığın herhangi bir çukurunda takılıp kalmış ya da sularla sürüklenmiş olmalıydı. Antonio Macaiba'yı bir daha göremeyeceklerdi.
Ama iki gün sonra ve birden, dalgaların sürüklediği ceset ortaya çıktı. Erkekler de kadınlar da, haç çıkardılar. Çoğu kadın, ellerini yüzüne kapayıp çocuğunu kaçırdı.
Bir sırıkla kıyıya çektikleri şey bir zamanlar Antonio Macaiba'ydı; koyu bir renge bürünmüş karnıyla şimdi çürümüş, kokuşmuş, davul gibi şişmişti. Göz çukurları bomboştu. Yengeçlerle balıklar parmaklarını,
142
burnunu, cinsel organını yemişlerdi. Bedeni tanınmaz durumdaydı.
Cesedi kıyıya uzattıklarında koku daha da dayanılmaz oldu. Çürümekte olan ete sıkı sıkı sarılmış olan yengeçler, şimdi cesedi bırakıp bataklık çamuruna gizleniyorlardı. Onlar için şölenin sonu gelmişti.
Acıyan ruhlar bir hamak getirip cesedi içine koydular. Hamağın deliklerinden sırıklar geçirip yüklerini mezarlığa taşıdılar. Şişmiş beden, çok ağır çektiği için zaman zaman durup dinlendiler. Cesedi toprağın üzerine bırakıp fundalıktan kestikleri yapraklı dallarla dövmeye koyuldular. Sertao'luların inancına göre, bir ölü, üzerine yapışmış günahlarından ancak dayak atılarak arındırılabilirdi.
Sonunda kıyı gemisi kaptanlarından Vicente'nin oğlu da kör olmuştu. Ona, henüz tuzlalarda çalışamayacak kadar genç olduğu söylenmiş, ama o inanmak istememişti. Günün birinde elindeki kazmayı düşürdü, olduğu yere çömelip ellerini yüzüne kapadı. Daha az önce, bol ışıktan ötürü bembeyaz olan gün birdenbire ka-rarıverdi onun için.
Çocuğu hemen eve koşturup gözlerine ılık suyla kompres yaptılar, asitborikli suyla yıkadılar. Hepsi bo-şunaydı. Santa Luçia gününde adadıkları adak da bir işe yaramadı. Hiçbiri. Gündüz sonsuza dek geceye dönüştü onun için, ışık karanlığa dönüştü.
Daha sonraları, işbaşı çavuşları bunun tuzla hiç ilgisi olmadığını öne sürdüler, onun gözleri zaten hep kötüydü, günün birinde nasıl olsa kör olacaktı, dediler. O günden sonra, bahtsızlara bir de Vicente'nin oğlu katıldı, Santa Luçia günlerinde ve Denizcilerin Sevgili Anası ayinlerinde dilenir oldu.
Ve güneş yakıcılığını artırdıkça artırıyordu. Günler geçti. Chicao'nun ayakları açıldı. Kuraklık ülkeyi yedi yuttu. Sertao'luların yürekleri yasa boğuldu.
143
Chicao, tuzladaki bütün işleri öğrendi. Tuzun, kuru alandan depolara taşınmasının ne demek olduğunu omuzları öğrenmeliydi. Kaim sırıklara asarak taşıdıkları örme sepetlerin ağırlığını tattı. Bu sırıklara 'nasırcı' adını takmışlardı; sırtlarına bastırdıkları yer nasır tutuyordu da ondan. Bütün tuzla işçileri, omuzlarında oluşan bu koca nasırları taşıyordu; gömleğin üzerinden bile görülen bir kusurdu bu.
Tuz önce Chicao'nun ayaklarının biçimini bozdu, iğrenç yarıklar açtı. Şimdi de omuzlarında bu nasırlar baş göstermişti. Üstelik yükün böyle taşınması, yalnızca insanlık dışı değil, aynı zamanda hiç ekonomik de değildi. Çok zamana patlıyor, tuz üretimini kısıtlıyordu.
işçiler her tanrının günü on ikişer kişilik kümeler oluşturuyor, sabahtan akşama kadar, yaklaşık seksener litrelik ağır sepetleri yakıcı güneşin altında taşıyorlardı. Eğilmiş, ter içinde, pis kokulu tipler. Uzun sıralar halinde, sepetleri, tuz üzerinden nehir kıyısına, sonra da daracık kalaslar üzerinden geçerek gemilere taşıyıp gemi ambarlarına boşaltıyorlardı. Tıpkı tuzlalardaki ve arka

planda saklı duran denetçiler, yönetim görevlileri ve işbaşı çavuşları gibi burada da onları izleyen gözcüler vardı.
Tuz hazır, bekliyordu. İki hasat daha gerekliydi. Onun için de aralıksız çalışmak gerekiyordu. Kış yağmurlarının eli kulağmdaydı.
Ülkede iki yıldır kuraklık egemendi, ama şimdi Santa Luçia günü, ocak, şubat ve mart aylarında yağmur yağacağını muştulamıştı - hiç şaşmayan bir boş inanç. Bu dolap beygirleri gibi çalışmanın iki kez daha yinelenmesi gerekiyordu yani. Bu arada çalışanlar ne olursa olsundu. Kristalizatörlerde, birkaçına henüz hiç el atılmamış büyük birikim birimleri vardı. Bol ürün.
Tuzun arılaştırılması nedeniyle bir yıl süreyle bütün kötü hava koşullarına açık tutulacak olan çalışma-

nın da gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Önce tuz sivri kazmalarla dağıtılıyor, ardından kürekler işe girişiyordu. Piramitlerden yeteri kadar tuz almdı mı, sıra sepetler ve sırıklarla taşınmasına geliyordu. Şimdi de raylara başvuruluyor, beş yüzer litrelik dekovil vagonları tuzu depoya iletiyordu. Oradan da dökme olarak ya da çuvallarla gemilerin ambarlarına dol duruluyordu. Tuzun büyük bir bölümü de çağdışı, ilkel değirmenlere götürülüp öğütülüyor, mutfak tuzu olarak hazırlanıyordu.
Güneş, yakıp kavuruyordu. Her günkü gibi en ağır çalışmayla geçen bir gün: Sabah erken, saat beşte, anlaştırılmış taze tuzun işlenmesi. Ardından sepetlerin doldurulup taşınması, tepeleme doldurulan ve deniz havasından ötürü pas tutmuş dekovil vagonlarının itilmesi; sırtta seksen kilonun daracık kalastan geçilerek taşınması; tuzun değirmenlere götürülmesi; çuvalların doldurulmasına kadınların da yardımcı olması; altmışar kiloluk çuvalların çuvaldızla ve pamuk ipliğiyle dikilerek kapatılması; mavnalarla şileplere götürülmesi ve orada, düzi-nelik yükler halinde vinçlerle kaldırılıp bütün dünyaya gönderilmek üzere gemi ambarına indirilmesi. Uzaklarda bir yerde bu tuz daha küçük birimlere bölünüp daha yüksek fiyatlarla satılıyor, en sonunda da kullanılıyordu. Bu tuzun nereden geldiği, nasıl geldiği kimin umurundaydı? Yemeğe çeşni katmak için kullanılan önemsiz, günahsız bir şey.
Ve güneşin etkisi her gün daha da artıp ortalığı yangın yerine döndürüyordu. Çıplak gövdeler terleyip koyu bir renge bürünüyor, ayaklar çatlıyor, gözler yanıyor, omuzlarda nasırlar beliriyordu. Ambarlara inen çuvallardan beyaz tozlar havalanıyordu. Vinçler, on ikişer çuvallık yüklerini, dünya depolarına iletmek üzere, gemi bordasına kaldırıyorlardı.
İşlenip çuvallara doldurulduktan sonra da bu tuz, ne çare, elleri de çatlatıyordu. Suyla bir araya gelir gel-

mez çözülen bir maddeydi tuz! Sertao'yıı çaresiz koyan, eksikliği toprağı kurutan, insanları umutsuzluğa sürükleyen, Sertao'da oturanları cinayete, soyguna, kıskançlık ve nefrete ileten aynı su! İnsan hayatının en önemli koşulu, su! Su... Su... Su...
"Su ister misin?.. Biraz daha su?"
Deli Lidia, her tanrının günü tuzlayı dolaşıyor, kurumuş gırtlakların susuzluğunu gideriyordu. Aslında bulmak zorunda olduğu susuz kalmış bir adamı düşünüyordu ve o adamı bulsa bulsa ancak denizin derin maviliğinde bulabilirdi. Testiyi başının üzerinde taşıyordu. Çok biçimli göğüsleri ve çekici bir bedeni vardı, ama bu ,-» beden erkekleri hiç çekmiyordu, çünkü bir delinin bedeniydi.
"Su ister misin! Biraz daha su?"
Her tanrının günü hep yeniden gelecekti, tıpkı güneş gibi. Erkeklerin ayakları nasıl çatlıyorsa, gözleri nasıl yanıyor, derileri nasıl hep daha koyu bir renge bürü-nüyorsa, işte öylesine bir kesinlikle. Derin yarıklarla ve ortalarında yeniden ve daha küçük çatlaklarla, kırışıklık kuşaklarıyla kavrulmuş bir deri. Ve umutsuzluk gününde bu yarıklardan gözyaşları akıp gidecekti...
Hayır! Aynı zamanda gülmeyi de bildiklerinde ağlayacaklardı yalnızca. Ama o zaman da, bataklıklı Rio Açu'da boğulan, mumların bile bulamadığı Antonio Macaiba gibi, Lidia gibi delirmiş olacaklardı.
Chicao doğrulup gerindi. Güneş batmıştı. Uzak bir dünyaya doğru yola çıkmak üzere yelkenlerini şişirmiş teknelere baktı; dışarıda, tertemiz, yemyeşil denizin üzerindeki yelkenlilere. Nasırın gittikçe büyümekte olduğu omzunu kaşıdı. Yeniden beyaz yelkenlere baktı. Ağzının kenarında küçük bir umut gülümsemesi belirdi yalnızca.

146
5 DENİZ
Chicao'ya yeni bir yol gösteren bu beyaz yelkenlerdi, içinde tomurcuklanan o zayıf umut gülücüğü, bakışları gemilerin direklerinde dinlenince daha bir güçlenmişti.
Denizin yeşili, dalgaların gizemli yükselip alçalması onu çekiyordu. Bütün bunlar Chicao'nun içinde başka bir hayat yaşamak isteğini doğurdu. İstediği de buydu: yaşamak!
Bir daha kesinlikle tuzlaya dönmemeye karar verdi. Ötekiler istiyorsa, ayaklarını tuza yedirsinlerdi - o bu işte yoktu artık. Ayakların belirli bir amaca yönelik ve görevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmek gibi bir yaradılışı vardı. Güneşin ve tuzun o çiğ, o göz kamaştıran beyazından kör olmak da istemiyordu, dört bir yanında olan bitenleri, hayatının son anına kadar görmek niyetindeydi. Bundan böyle, gözlerinin kör olacağı, diri diri çürüyeceği, insan pastırmasına dönüşeceği bir hayatı yaşamaktan kaçınacaktı. Bütün Sertao'yu bunun için yürüyüp geçmemişti. Amacı, yaşanmaya değer bir varlığı sürdürmekti. Kuruyup gitmek isteseydi, her şeyden vazgeçmek için, yok olup gitmek için Sao Tome'de kalıp kurumuş toprağın tozlarını yutmayı sürdürebilirdi.
147
Tuzlalardaki bu içler acısı hayat, Chicao için bitmişti artık. Yarın sabah erkenden varsın o kurbanlar kafilesi beyaz mezarlığa doğru yürüsündü, o "kaalmaya-caktı artık.
Peki ne yapacaktı şimdi? Sertao'ya geri mi dönecekti? Hayır!
Hayır, Chicao için Sertao'ya geri dönmek yoktu artık, ama tuzlaya dönmek de yoktu. Ne yapacaktı? Yine dükkânda Dom Miguel'e yardım mı edecekti? Böylesi bir iş için kendini çok genç, çok da güçlü hissediyordu. Gücünü ortaya koymalı, kaslarını kullanmalıydı. Dom MiguePin yanında bunu yapamıyordu. Chi-cao'nun İspanyol'a gönül borcu büyüktü. Onun yanında kendine gelmişti, orada geçirdiği süre içinde çok şey olmuştu. Dom MiguePin tuzlalarla ilgili sözlerini düşündü yeniden. Dom Miguel, ona, anlamsızca yok olup giden, hiçbir kurtuluş yolu olmayan, boşu boşuna geçirilen hayattan söz açmıştı.
Joaninha'yı da orada tanımıştı. Onu bütün tutkusuyla arzulamış, Joaninha bütün öteki erkeklere hiç yüz vermediği halde, kendini Chicao'ya vermişti, çünkü güvenilir erkekler de olabileceğine onu tanıyınca inanmıştı.
Bahia'lı ihtiyarın anlattığı, hepsinde de Anhambu-rucu'nun büyük rol oynadığı, denizle ilgili akılalmaz serüven öykülerini hatırladı. Sonra bir de, balıkçıların dile getirdiği, denizle ilgili bir sürü masal ve şarkılardaki çekici şeyleri düşündü. Sertao'dan çok başka, tuzlalardan çok başka bir niteliğe sahip olan deniz: insanın içini ferahlatan o yeşil, suyla dolu, balıklarla dolu deniz...
Şimdi beyaz yelkenler ona el sallıyordu ve şu gidip gelen adamlar değişikliklerle dolu, özgür, bağımsız bir hayat yaşıyorlar, her limanda önü alınmaz bir tutkuyla kadınların ardına düşüyorlar, denizin dalgaları gibi yal-
148
palayarak yürüyor, kemerlerinde bıçaklar taşıyorlardı. Evet, işte bu olmalıydı: Deniz.
Önce Dom Miguel'e gitti, onunla tasarılarını konuşacak, tuzladaki işi bırakmak istediğini ona söyleyecekti. Dom Miguel ne de olsa anlardı bunu. Her aklı başında insan, yaşama koşullarını daha iyiye götürmek isterdi.
İspanyol, bunu yalnızca anlamakla kalmadı, ayrıca Chicao'yu bir gemi sahibine salık vermeye de hazır olduğunu açıkladı.
Daha sonra, Chicao, kararını ve tasarılarını Joanin-ha'ya da açtı. Joaninha, üzgün gülümsedi. Chicao gibi bir erkek bulmak kolay mıydı? Ama şimdi o denize açılmak, uzaklara gitmek istiyordu.
Kadınlardan ayırdığı ister kocalar, ister sevgililer olsun, denizin, kadınların en büyük düşmanı olduğu kesindi. Bereket o deniz adamları sonsuza dek uzaklaşmı-yorlardı. Yeniden geliyorlar, hep yeniden geliyorlardı. Joaninha, cesaretini yitirecek değildi. Chicao'nun yuvaya her dönüşünde, o güçlü boynuna dolanacak kolları her zaman hazır olacaktı.
İşte böylece, Chicao denize açıldı. Gemicilerin o yalpalı yürüyüşünü benimsedi, konuşurken gülümsemeye, ateşli bir tutkuyla sevmeye alıştı.
Önce büyükçe bir teknede, sonra da bir yük gemisinde çalıştı. Sonunda, bugün bile kuzeydoğunun en güzel yelkenlisi sayılan Ricardo Barreto'ya girdi.
İşte yine uzun bir seferden dönmüş, bayrama tam zamanında yetişmişti. Şu unutulmaz Santa Luçia gününü nasıl bir mutluluk içinde yaşamıştı! Yalnız kol güreşi krallarının taşıyabileceği bağa saplı bıçağı kemerinde nasıl bir gururla taşımıştı!

Yakında Joaninha'dan yine uzaklaşacak, Macau'dan uzaklaşacak, açık denizde olacaktı. Zaman, umduğun-
149
dan da çabuk geçmişti. Sertao'da kuraklık yoktu artık. Bunu ihtiyar Malachias'tan öğrenmişti. Hoş o da delinin tekiydi ya! Denizde kendini mutlu hissettiği için artık Sertao onun için çok uzaklardaydı. Evet, Sertao çok uzaklardaydı. Chicao'ya baskı yapan kuraklık da yoktu artık. Ricardo Barreto ile yapacağı son sefere gelmişti sıra. Ondan sonra Damasceno Kaptan'ın yelkenlisine geçecekti. Deniz adamlarının yazgısı budur işte. Gelmek, gitmek, bir bu gemiyle, bir şu gemiyle. Nasıl rastlarsa, yük gemileriyle ya da büyük teknelerle. Ama hep, ayakların altındaki yeşil denizin insanı sallayan dalgalan
üzerinde.
150
6 DAMASCENO KAPTAN VE YELKENLİSİ

Denizciler bir bakarsınız bu gemidedirler, bir de bakarsınız şu gemide. Deniz üzerinde sefer yapan her tekne bir süreliğine evleri olabilir. Şu sırada Chicao da, Damasceno Kaptan'ın yük gemisinde çalışıyordu. Gerçi bu gemi Ricardo Barreto kadar güzel, onun kadar büyük değildi ama, yine de harika bir yelkenliydi. Damasceno Kaptan iki çocuğa olduğunu söylerdi hep: delişmen yelkenli teknesi Tanrının Parmağı ile bir de yelkenli yük gemisi Cabedelo. Tekne durmadan başına iş açardı. Ondan kurtulmayı bile denemişti ama, böyle delişmen bir tekneyi kim alırdı ki? Cabedelo yelkenlisi mi, işte o başkaydı. Onun varlığından keyif ve gurur duyardı. Bu yeni gemide Chicao, ne tek gözlü Kızılsaç'ı, ne her fırsatta gözlüğüyle bahse giren Anton Kaptan'ı, ne babasının saatiyle Dorcelino'yu, ne de Leao adındaki köpeği bulabildi.

Cabedelo yelkenlisi gözü pek bir sefere hazırlanıyordu. Bunun içindir ki, Damasceno Kaptan, Chi-cao'yu tutmuş, ona yüksek bir ücret önermişti. Deniz* çiler kolay yanabilecek bir yükle sefere çıkmak istemezler. "Bu," derler, "köpeği çok kısa bir çomakla kızdır-
151
maya benzer." Böyle bir sefer sırasında yapılan her şey tehlike doğurur. Sigara kesinlikle içilemez. Hep dikkatli olmak gerekir. En ufak bir savsaklama gemiyi havaya uçurabilir.

Çoğu denizciler, aileleri olduğu için, çok yüksek bir ücret karşılığında bile tehlikeyi göze alamazlar. İki yıl önce Piranha adlı teknenin uğradığı kazayı hiç kimse unutmamıştı. Bir sigara izmariti ve patlama gerçekleşmiş, tekne kıyıdan on beş mil açıkta batıp gitmişti. Güçlü patlama, Genipabu kıyısındaki kumları bile karıştırmıştı. Balıkçıların tekneleri kaza yerine ulaştığında, deniz alevler içindeydi, ortalık tahta parçasından geçilmiyordu. Patlamadan nasılsa kurtulmuş olanlar da kö-pekbalıklarınca parçalanmış olmalıydı.

Ama Chicao'nun durumu başkaydı. Ailesi yoktu. En yakını olan Joaninha ile evli bile değildi, çocukları da yoktu. Damasceno'nun önerisini kabul etti.

Cabedelo yelkenlisi iyi bir gemiydi, ne yeniydi ne eski, ama manevraya yatkın hızlı bir tekneydi. Bütün kuzeydoğuda, demirlememiş olduğu bir liman, omurgasının değmediği bir kumsal, yolunu bulmadığı bir giriş yoktu. Bu arada çok şey de geçmişti başından. Yelkenleri birçok kez fırtınaya karşı koymuş, gövdesi öfkeli dalgalarla boğuşmuştu.

Damasceno Kaptan, yelkenlisiyle gurur duyuyordu. Her seferde dümen başına kendisi geçer, vardiyayı istemeyerek bırakırdı. Bu konuda dikkafalıydı. Gemisi dalgaların üzerinde kaç kez hoplayıp zıplıyor saymak isterdi sanki, yelkenlere hayran hayran bakar, kıyıdan uzaklığı göz kararıyla ölçerdi.

Evet, Cabedelo, çok denenmiş bir gemiydi. Kimilerine göre, insanların ondan ne istediğini çok iyi biliyordu. Kimilerinin inancına göre de yalnız Natal'e sefer etmek ister, oradan yola çıkarken hep inadı tutar, tembel-leşirdi. Bunda bir gerçek payı var gibiydi. Çünkü Na-
152
tal'e kadar tayfanın pek dikkatli olması gerekmezdi. Rüzgâr pruvadan esse bile yolculuk rahat geçerdi.

Ricardo Barreto, kuzeye doğru yol alırken, kıyı yelkenlisi Cabedelo liman giri§ini geride bıraktıktan sonra güneye doğru yöneldi. Damasceno Kaptan, dümen çarkının başındaydı. Geminin iniltili sesleri sözcüklermiş gibi, yalnız Damasceno'nun anladığı bir dilmiş gibi, kaptan şarkı söyleyerek gemisiyle konuşuyordu.

"Ee söyle bakalım kendini beğenmiş yelkenlim, yolumuz ne yana?"

"Hey Damasceno Kaptan, rotayı çok iyi biliyorum: Önce karadan esen rüzgârı kullanıp Lamarao şamandırasını aşacağız. Bakınca uzakta Köpekbalığı Burnunun yeşil palmiyelerini görebilirsin. Onlara doğru ilerleyece-ğiz."
"Peki sonra dostum?"
"Sonra da ey kuzeyin en usta serdümeni, sen tutup iskandille derinliği ölçtüreceksin, çünkü bilirsin ya, Santa Alberto fenerine varıncaya dek sürüyle anafor var, kum tabakası var önümüzde. En tehlikelisi de Santa Cristo öteleri. Orada sipsivri kayalar yükselir denizden. Ama rüzgâr yolunda eserse Vila de Touros'a bugün bile varırız, orada demirleriz."
"Haklısın güzel yelkenlim. Çamurlu dibiyle tam demirlenecek yerdir orası. İçme suyu da vardır, olta balığı da. Ya sonra?"
"Touros'dan sonra, Maracaju çıkıntısının ardındaki Sao Roque Burnuna ulaşıncaya kadar sürüyle kıyı ve burun aşacağız, hemen az sonra da Mariu'nun hindistancevizi palmiyelerini göreceğiz, bütün kuzeydoğunun en güzel kıyısını. Oradan sonra yolculuk tehlikesiz. Yalnız Mariu ve Genipabu kum tabakalarına dikkat etmemiz gerek."
Natal'e yaklaştıkça gemi de daha hızlı gidiyor, yalnız Damasceno Kaptan'ın anladığı konuşmasını hızlandırdıkça hızlandırıyordu:
153
"Genipabu burnunu bir döndük mü, üstadım efendim, Fortaleza dos Santos Reis Magos de Natal'e, Noel gecesinin Üç Kutsal Kral Kalesine doğru dümen tutacağız. Ondan sonra da, kaptan baba, hedefteyiz artık!"
Damasceno Kaptan'ın sarsılmaz elleri dümen çarkında. Gemisinin dalgalar üzerinde kaç kez inip çıktığını sayıyor. Zaman zaman onu bırakıp, yelkenlere göz atıyor, suyun yüksekliğini, ufku gözden geçiriyor, kıyıdan ne kadar uzaklıkta olduklarını kestirmeye çalışıyor, havayı kolluyor. Sonra, sesi rüzgârın uğultusuna karışmasın diye bas bas bağırıyor:
"İskandil aşağıya!" "Mizenaya dikkat!" "Flok basılacak!"
Damasceno bağırıyor, ama sesindeki hava bir buyruk gibi değil; daha çok bir dileği andırıyor. Damasceno Kaptan, hiç kimseye hiçbir zaman çıkışmaz. Oğlu gibi sevdiği gemisini dikkatle kollamaları dileğinde bulunur yalnızca. Haykırıyorsa rüzgârdan ötürü haykırıyordun Her isteneni yerine getiren bir gemide bağırmanın gereği yoktur.
154
7 KEDİ
Üç ay daha geçti. Yağmur mevsimi başladı. Bulutlarla kaplı bir sabah. Chicao, Mascau'ya döndü. Bütün yelkenlerini açmış olan Cabedelo, Rio Açu sularını selamladı. Damasceno Kaptan'ın elleri dümen çarkını kavramıştı. Bu bölgede dümeni hiç kimseye bırakmazdı. Başıyla suları yara yara ilerleyen Cabedelo, yuvaya dönüyordu. Rio Açu'nun girişindeki bütün ayrıntıları, geçiş yolunun derinliğini, sayısız kum tabakasını, bütün tehlikeli eğrileri tanıyordu. Yağmurla nehir kabarmış, taşan sularla genişlemiş, koyu yeşil bir renge bürünmüştü. Yelkenli, limanın yolunu tutmuştu şimdi. Haberi bütün Macau'ya yayılmıştı bile. Cabedelo tam yolla Ro-çada Liman'ına yaklaşıyordu. Damasceno Kaptan, evine dönüyordu. Ortalık gülümseyen yüzlerle dolmuştu. Yanaşmak üzere olan her kıyı gemisinde bir kardeş, bir baba, bir amca, bir sevgili vardır, ya da henüz yollarda olan herhangi birinden bir haber...
Şu sırada Joaninha'nın da kendine çekidüzen verdiği kesindi, belki'de, ne küçük ne de büyük olan, tam istediği gibi olan biçimli göğüslerini okşuyordu. Biri göğüslerinin üzerine kuş yuvaları yerleştirmesini, böyle
155
yaparsa göğüslerinin ancak onlar kadar büyüyeceğini söylemişti. O da yapmıştı bunu. Ellerini Chicao'ya ait olan ve Cristina Teyzenin ateşli bir duyguyla kıskandığı göğüslerinin üzerinden geçirdi.
Joaninha mutluydu. Bu gece Chicao onu kollarına alacaktı. Chicao uzaklara gittikçe üzülüyordu. Ama bir de geri geldi mi, duyduğu kıvanç iki katına çıkıyordu.
Chicao, Roçado Liman'ı boyunca keyifle yürüyordu. Joaninha ile olağanüstü bir gece geçirmişti. Ona aşkının bütün ateşini göstermiş, gittiği limanlarla ilgili güzel şeyler anlatmış, her zamanki gibi güzel bir armağan getirmişti ona, gururlu sevgilisinin kesinlikle hoşuna gidecek bir armağan. Bu kez getirdiği, küpe değil, pırıl pırıl taşlarla bezenmiş bir çift bağa taraktı. Ayrıca bir de, Gaiçara Kıyısı'ndan satın aldığı bir hamak getirmişti.

Şimdi, tanıdıklarla karşılaşmak, dostlarıyla el sıkışmak için şöyle bir arşınlıyordu sokakları. Bir denizciyi, sevdiği, tanıdığı insanlarla ve yerlerle yeniden karşılaşmak kadar sevindiren bir şey yoktur.
Bir el sıkışma, bir gülümseme, dostça bir söz, bütün bunlar, hayatını çoğunlukla denizde geçiren bir kimse için olaydır. Dom Miguel ile konuşmak, onun iyilik taşan yüzüne bakmak, eski İspanyol ülkesinin değişik dil özellikleriyle dolu konuşmasına kulak vermek ne hoştu! Sonra, sesi de yaşlanmış başı gibi gümüşten, saygıdeğer Honorio ile çene çalmak; sarı Margarida'nın ballandıra ballandıra anlattığı açık saçık öykülere katıla katıla gülmek; öbür gemilerdeki eski arkadaşları yoklamak; uzun süredir görülmemiş tanıdıklardan haber sormak; meyhane meyhane dolaşıp her konudaki en yeni dedikoduları dinlemek; sorulan binlerce soruyu yanıtlamak...
Chicao, acele etmemesi gerektiğini biliyordu. Şu sıralar, karşıt rüzgârların estiği dönemdi, yelkenli yük gemileri daha uzun bir süre limanda kalırdı. Ancak hava-

nm adamakıllı incelenmesinden sonradır ki denize açılmak göze alınabilirdi. Fırtına bir azdı mı, ne kadar iste-sen de yeterince dikkatli olamazdın.
Chicao, yakında kuzeye yelken açmayı bekliyordu. Camocim'in Ceara bölgesinde bir tuz yükü söz konusuydu. Ama Cabedelo, en erken bir hafta içinde yola çıkabilirdi. Damasceno, gemisine çok bağlıydı. Kıyıda büyümüştü, rüzgârın tehlikesini bilirdi. Sabırsızlık, acele ya da herhangi bir başka nedenden ötürü yelkenlisiyle ve güvendiği adamlarının hayatıyla kumar oynayamazdı. Havanın durumu hiç de iç açıcı değildi.
Tuzlalarda da iş durmuştu. Deniz, havuz ve buhar birimlerine taze su yolluyor, ham tuz yığmak üzere orada kalıyordu. Tuz mezarlığının yeniden açılıp, buraya diri diri gömülecek esmer sırtlı adamları kabul etmesi için uzun bir süre geçmesi gerekiyordu. O zaman, açılmış, acımasızcasma sakatlanmış ayakları, yeniden tuz cüzamıyla irinlenecek, gözlerinin ışığı, tuz piramitlerini parıldatan dayanılmaz aydınlıktan acı çekecekti.
Hava yılgı salıyordu. Gökyüzünde bulut yığınları kümeleniyor, deniz daha da korkunç görünüyordu. Liman ağzı dışında her an bir fırtına patlak verebilir, sabırsız bir gemiyi sürükleyip bütün tayfa ve takım takla-vatıyla dibe gönderebilirdi.
Dışarı çıkmayı göze alabilen tek bir balıkçı teknesi bile yoktu. Sular kıyıda böyle kabarıp durduğuna göre, açıkta bir kasırga patlamış olsa gerekti. Deniz yatışıp hava düzelinceye kadar sabretmek gerekiyordu. Zaman olur, iki ay bile beklenirdi böyle. Hoş, havayı pek umursamayan yürekli balıkçılar da çıkmaz değildi. Çünkü bulutların alay edip korkutmak istedikleri, oysa açık denizde en parlak güneş ışınlarıyla içli dışlı olunduğu da bilinen bir gerçekti.

Ama şu anda hava gerçekten çok kötüydü. Kara bulutlar kasvetli piramitlere dönüşmüştü. Kıyı şilepleri ve küçükçe yelkenli tekneleri, dışarı çıkmayı göze alamıyordu. En iyisi birkaç gün daha beklemekti.
Cabedelo, limanda bir hafta daha kalacaktı. Joanin-ha'nın keyfine diyecek yoktu. Açıklarda deniz, karanlık gecede öfkeyle kükrerken ve rüzgâr, dalgalarına şarkılarını ulurken, Joaninha geceler boyunca sevgilisiyle bir arada olacak, onun kara saçlarını okşayabilecekti.
Bir ikindi vakti Dom Miguel'in dükkânına uğrayan Chicao, yeni bir haber aldı. Chicao'nun içeri girdiğini gören Bahia'lı ihtiyar, çiğ bir- gülüşle gülüp sordu:
"Hey, Chicao! Sen kol güreşçilerinin kralı, hem de müthiş güçlü bir adamsın, peki neden katılmıyorsun?"
"Katılmak mı? Nereye?"
"Duymadın mı?"
"Yoo."
"Öyleyse dinle! Senin Damasceno Kaptan, birkaç adam arıyor. Maceio'ya bir tuz yükü var. Cabedelo'yu tehlikeye atmak istemediğini, ama tuz işinin de acele olduğunu söylüyor, Tanrının Parmağı için tayfa bulabilir-se..."
"Ne olacak o zaman?"
"Tuzu Maceio'ya gönderecek. Hepsi bu kadar:" .
"Bu havada kimsenin çıktığı yok, görmüyor mu? Hem de o kaçık tekneyle, öyle mi?"
"E işte, erkek işi bu, yürekli erkeklerin işi. Sana da onun için anlattım."
Chicao bir an düşünceye kapıldı, böyle bir girişimin tehlikesi ne olabilir diye düşündü.

"Çok tehlikeli."
"Öyle denebilir!"
"Bunu göze alan, her şeyi hesaba katmalı."
"San Roque kıyılarını bir tutabilirse..."
158
"Ama çok şanslı olması gerek. Lodos kasıp kavuruyor ortalığı. Yelkenli çok iyi yol yapabilirse, ancak o zaman... Ama bu fırtınada rüzgâra karşı yelken açmak..."
"Kuzeye doğru kolay olabilirdi."
"Yine de kolay olmaz. Ama tehlikesi az hiç olmazsa. Kuzeye doğru olsa göze alınabilirdi."
"Öyle."
"İyi para veriyor mu acaba?"
"Sana da onun için açtım ya işte."
"Şimdiye kadar evet diyen kimse çıktı mı?"
"Yalnızca Kızılsaç."
"O her zaman gözü pektir. Sonra kimi kimsesi de yok."
"Neden sen de katılmıyorsun Chicao?"
"Hele bir düşüneyim."
Chicao çıkıp gitti. Şeytan gururuyla oynamaya başlamıştı: "Ne düşünüyorsun be Chicao? Sen buranın en güçlü erkeği değil misin? En yakışıklısı değil misin? Kol güreşçilerinin kralı! Sana ne olur ki? Hep şanslısmdır. Hele bir göze al! Lodos fırtınası da neymiş? Zaman zaman üfüren budala bir rüzgâr..."
Chicao, elini heyecanla saçlarına daldırdı. Gece kapkaranlıktı. Düşüncelerine öylesine kapılmıştı ki, adamlarının kumları nasıl çıtırdattığını bile duymuyordu. Bütün duyduğu, gururunu gıdıklayan şeytanın sesiydi:
"Yığınla para kazanmak için bulunmaz fırsat, Chicao. Tam da senin gibi güçlüler için biçilmiş kaftan. Tam da senin gibi bir delikanlıya yakışacak bir iş. Hele seferden dönüp de geldin mi, millet, 'bütün kuzeydoğunun en iyi serdümenisin' diyecek sana. Neden istemiyorsun bu işi peki? Hem Tanrının Parmağı hiç de kaçık bir tekne değil. Yolludur. Hele seninki gibi güçlü bir kol, dümen tutarsa..."
159
Chicao gittikçe heyecanlanıyordu. İçinde tutuşup alevlenen gem vurulmaz bir istek vardı. Bir göze alacak olsaydı? Hiçbir şey de olmazdı! Biliyordu. Hiçbir şey!
O gece Joaninha, Chicao'nun nasıl huzursuz olduğunu gördü. Kendisine hiçbir şey söylemek istememişti ama, sonunda konuşmadan duramadı:
"Sanırım bu işi kabul edeceğim, Joaninha."
Joaninha sustu. Onu vazgeçirmeye kalkışmanın anlamı yoktu. Chicao bir karara vardı mı, artık yalvarsa da boşunaydı. Joaninha öbür yanına döndü. Chicao, esmer omuzlarını okşadı.
"Bir şey söylemiyorsun."
Joaninha'dan yanıt çıkmadı. Chicao'nun eline sıcak bir şey damladı. Parmaklan, Joaninha'nm yüzünde dolaştı. Islaktı genç kadının yüzü.
"Joaninha, ağlıyor musun?"
Sesinde büyük bir sevecenlik vardı. Genç kadını kollarının arasına alıp yorganın bir ucuyla gözyaşlarını sildi. Joaninha öldü ölecekti. Bu kez içinde her şey sönmüştü, onun kollarına duyduğu özlem, bedeninin istekli sıcaklığı bile, her şey. Chicao onu kucaklasın da o alevler içinde yanmasın. Ama işte şu anda, içinde ne varsa çözülüp gitmişti sanki, her şey son bulmuştu, bitmişti. Chicao bunu yapmamalıydı. Joaninha, dışarıda denizin ne halde olduğunu çok iyi biliyordu. Üstelik Tanrının Parmağı gibi lanetlenmiş bir tekneyle," öyle mi? Ama yalvarmak, boşunaydı. Şu denizci erkekler böyleydi işte. Onlar için denizden daha önemli bir şey yoktu. Kadınların buna boyun eğmesi gerekiyordu.
Chicao'nun karar verdiğini Joaninha biliyordu. Şimdi ağlıyordu ya, gözyaşları iyi geliyordu. Yüzü ıslaktı. Chicao'nun sakallı yüzü kendininkine sürümüyor, sesinde büyük bir sevgi dalgalanıyordu.
Dışarıda gece kapkaranlıktı. Denizde rüzgâr, kabaran dalgalar üzerinde uluyordu.
160
Damasceno, sakalını kaşıdı. Biraz şaşkındı.
"Seni hiç hesaba katmamıştım, Chicao."
"Onun için geldim ya ben de."

"Ama tehlike büyük."
"Biliyorum."
"Sonra bu çılgın tekne..."
"Onu iyi tanırım, ben oldum mu toparlanır."
"Seninle çok açık konuşacağım, Chicao. Şu tuz yükünün Maceio'ya ulaşması gerek. Ama Cabedelo'yu kumara süremem bu işte. Onu yitirmek istemiyorum. Tanrının Parmağı'na. gelince, ne çılgındır bilirsin. Ama yine de benimdir, onu da seviyorum ve gözden çıkarmak istemem. Ama iki gemiden birini gözden çıkara-caksam, o zaman teknedir derim. Cabedelo bir batacak olsa, öyle sanıyorum ki ben de yaşamam artık."
"Tekneyi sevdiğinizi biliyorum, ona dikkat ederim."
"Gerçekten gitmek istiyor musun Chicao?"
"Buraya onun için geldim."
"İyi öyleyse. O zaman tekne senin emrinde olacak."
"Benden başka kim geliyor? Duyduğuma göre Kızıl..."
"Evet. O geliyor. Hiçbir şeyden korkusu yoktur onun. Bir de Kara Jesuino var. Tanır mısın onu?"
"Evet. İyidir."
"Sonra Eusebio var."
"Clodomira'nm kocası mı?"
"Evet."
"Onu iyi tanırım. Ricardo Barreto'ân birlikteydik. İyi adamdır. Üçümüz çok sefere çıktık birlikte. İşte bu iyi haber."
"Şu sırada tekneyi gözden geçiriyorlar. Biz de gidelim mi?"
Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz
161/11
"Evet. Sefere ne zaman çıkılıyor? Yarın ikindi sularında mı?'\
"Öyle.<
Kıyı boyuna gidince bir sürü tanıdıkla karşılaştılar. Sonra, adı kötüye çekmiş gemiye, Tanrının Parmağı'nz geldiler. Kızılsaç ile Eusebio, Chicao'nun serdümen olarak sefere katılacağını duyunca sevindiler. Kızılsaç, dostunun boynuna sarılıp nerdeyse duyarlıkla,
"Vay hergele," dedi, "kim derdi ki günün birinde yine birlikte sefere çıkacağız?"
"Evet. Ben de onun için geldim ya işte. Yarın ikindide yolcuyuz."
Damasceno, sevgi dolu bir bakışla tekneyi yeniden gözden geçirdi. Onun ne hesaba kitaba gelmez bir tekne olduğunu hiç kimse kendisi kadar bilemezdi. Ama çevik, güçlü ve hızlı olduğunu da! Adamlardan yana döndü:
"Yarın ikindiye hazır olabilir misiniz?"
"Elbette. Sabah erkenden tuzu yüklemeye başlarız. On ikide yemek yeriz. Sonra da suların yükselmesini bekleriz."
"Chicao, sen sonra bana eve uğrayıver. Seninle konuşacağım bir iki şey var."
"Olur, Damasceno Kaptan."
Yaşlı denizci oradan ayrıldı. Birden yüzünü buruşturan Kızılsaç, tek gözüyle gökyüzüne baktı.
"Şu hale bak, Chicao, ne komik!"
"Bulut mu?"
"Evet. Neye benziyor?"
Chicao irkildi. Aklına bir şey takılmıştı.
"Şeye benziyor..."
Ama açıklamak istemedi.
Yukarıya bakan Jesuino, eksik kalanı tamamladı:
"Üzerimize sıçrayacak bir kedi gibi."
162
Bir kedi. Chicao iliklerine kadar ürperdiğini hissetti. Kediyi andıran bir bulut mu? İhtiyar Malachias'ın uyarısını hatırladı.
"Kendini kedilerden koru!" Sırtında bir ürperti gezindi. Ama böyle kolayına pabuç bırakacak değildi ya! Bir kedi. Ama ne saçma! Zararsız bir buluttan böylesine nem kapmak! Saçma! İhtiyar Malachias kaçığın biri değil miydi zaten? İhtiyar soytarı!
Başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Bulut yaklaştıkça yaklaşıyordu. Gerçekten de tıpkı kediye benziyordu...

Chicao, Joaninha'yı kucakladı, deniz heybesini sırtına vurdu, gülerek vedalaştı. Joaninha'nm yanaklarından aşağı iki gözyaşı damlasının nasıl süzüldüğünü gördü. Şaka olsun diye şöyle bir kaş göz etti. Sonra, genç kadının sırtını okşayıp yürüdü gitti. Yolda Dom Migu-el'e uğradı, hoşça kal demek için, sonra Roçado Li-man'ının sokaklarından geçip Macau'ya yollandı. Sanki vedalaşmak, yolculuk sırasında düşünmek için, ruhuna bir şeyler katabilecek her köşe bucağa şöyle bir göz atmadan geçemiyordu.
Daha şimdiden içinde Joaninha için duyduğu bir özlem uyanmıştı. Onu çok seviyor, şu sırada ağlamaktan gözlerinin kan çanağına döndüğünü biliyordu. Ama yakında bir yığın parayla dönüp ona güzel armağanlar aldığında nasıl olsa yatışacaktı. Onu kollarının arasına aldığında aşkı ve sevecenliği çağlayacaktı.
Yolculuk iki ay kadar sürebilirdi, ama dönüşte yeni bir navlun bulurlarsa belki biraz daha uzun sürer, dönüşleri bu yüzden gecikebilirdi.
Gidip gemiye çıktı. Çok tehlikeli bir yolculuğa hazırlanan 'çılgın tekne' söz konusu olduğundan, meraklılar, yelkenlerin nasıl açılacağını görmeye gelmişlerdi. Tanrının Parmağı ndan her türlü çılgınlık beklenebilirdi. Birçokları, kol güreşçilerinin kralı Chicao'yu sefere

çıkarken görmek istiyor, birçokları ona güle güle demek, ona mendil ve el sallamak istiyordu.
"İyi yolculuklar, dostum, kardeşim! İyi yolculuklar!"
Jesuino, Eusebio ve Kızılsaç yelkenleri bastılar. Demir alındı. Sular yükselebileceği kadar yükselmişti, rüzgâr iliklere işlercesine soğuk ve ıslak esiyordu. Anayel-ken açıldı. Sonra, mizena yelkenini de yisa ettiler. Halatlar alındı. Millet soluğu kesmiş, geminin nasıl açılıp uzaklaşmaya başladığını izlemeye durmuştu.
Chicao, dümen çarkını kavramış, güçlü eliyle dümen tutuyordu. Kaim kaşlarının altındaki gözleri çakmak çakmaktı. Sorumluluğunun bilincindeydi.
Damasceno Kaptan, rıhtımda durmuş, gemisinin hayırlı bir yolculuk yapması, bütün tayfasıyla birlikte yakında sağ salim geri dönmesi için dua ediyordu.
Ama Sarı Margarida ile çene yarıştıran Bahia'lı ihtiyar, bu konuda hiç de güvenli değildi.
"Ben olsam bugün taş çatlasa sefere çıkmazdım, Margarida. Bu havada! İnsanda manda yüreği olmalı."
"Chicao başarır bu işi."
"Olabilir, olabilir. Ama güneye bir göz atsana! Şu bulutlara bak! Deniz nasıl tepiniyor bak!"
Margarida'nm dudakları titriyordu. Ya o adamlar gerçekten geri dönmezlerse? Onları korusunlar diye Azize Luçia'ya, Aziz Peter'e, denizcilerin sevgilisi anasına dualar etti.
Bahia'lı ihtiyar, kuşkuyla sözü sürdürdü:
"Üstelik rüzgârı da pruvadan alıyorlar!"
Bu arada tekne, arayı daha da açmıştı, geçidin ortasını bulmuş, bir kuğu gibi kayıp ilerliyordu. Rüzgâr yelkenleri, en öndeki küçük dörtgen yelkeni de şişiriyor-du. Bütün açılmış yelkenler rüzgârla dolmuştu ve gittikçe hızlanarak Tanrının Parmağı ileri atılıyordu. Chicao, durduğu yerden ve küpeşte üzerinden limanın girişini gözden geçiriyordu. Rıhtım çoktan gerilerde kalmıştı.

Beyaz tuzlalar da gittikçe küçülmekteydi. Birazdan dışarıda olacaklar, Macau'yıı gözden yitireceklerdi. Yanlarında Alagamar deniz feneri görünmüştü. Bütün batak-lıklı kesimi yükselen sular kaplamıştı. Ayaklarının altında yuvarlanan denizi hissediyorlardı. Soğuktu. Üstelik bir de şu ıslaklık! Feci bir şey! Rüzgâr bu dışarılarda boraya dönüşüyor, tekneyi hızla sallıyordu. Gemi dalgalardan korkuyordu sanki. Ama ilerlemek zorundaydılar çok yavaş ilerlediklerini de görseler zorunluydu bu. Dönüş yolunda olsalar o zaman çok başka olurdu. O zaman rüzgâr onlardan yana olacak, bir çırpıda evlerinde bulacaklardı kendilerini. Rüzgâr, yükselen sular ve yuvaya dönüş özlemi birbirini destekleyecekti.
Gün sona eriyordu. Rüzgâr bütün yelken ve direk donanımında acıyla inliyor, sonra yeniden, yelkenlerin göbeğinde içini çekerek yatışıyordu.
Kıyı artık iyiden iyiye geride kalmıştı. Damasceno Kaptan'ı düşünen Chicao, kendi kendine gülümsedi. Cabedelo söz konusu olsa elbette her şey bambaşka olurdu, çünkü gün görmüş denizcinin gözünde o, bütün kıyıyı avucunun içi gibi bilen bir gemiydi. Natal'e kadar dertsiz, üzüntüsüz bir yolculuk yaparlardı o zaman. Ama yakınmamalıydı. Tanrının Parmağı da iyiydi, hızla ileri atılıyordu.

Gece indi. Gün günü kovaladı. Rüzgâr hâlâ bütün gücüyle esiyor, yelkenleri şişiriyordu. Öfkeyle homurdanmaktan da vazgeçmiyordu.
Geminin kıç tarafında Caiçara çıkıntısı görünmez oldu. Bundan böyle yolculuk tehlikeliydi artık. Lodos yüklendikçe yüklenebilirdi. Sao Roque girişine bir ula-şabilseler tehlike kalmayacaktı. Yolun en tehlikeli aşa-masındaydılar, ama iki güne kadar girişe varabilir, ondan sonra dişe dokunur güçlüklerle karşılaşmadan güneye doğru inebilirlerdi.
165
Ama uğursuzluk baş göstermekte gecikmedi. Çok alçaktaki kara bulutlar güneyde yoğunlaşmaya başladı. Gemicilerin umudu kırılmaya başladı.
"Şu gelene bak, Chicao! Lodos fırtınası!"
"Hızlı yol alırsak atlatırız."
"Bize ulaşması bir gün sürer."
Yaklaşmakta olan fırtınanın yılgısı altında deniz azdıkça azıyordu. Tekne gittikçe daha çok sallanmaya başlamıştı. Hava daha da soğudu. Geminin pruvasına yüklenen dalgalar güverteye boşalıyordu. Gün, saatleri deniz üzerinde taşıyarak geçti. Ve lodos fırtınası yaklaştı. Bulutlar hep daha da kasvetli ve kapanık koşturuyordu.
Chicao tayfayı topladı. Şimdi önemli olan, paniğe kapılmamaktı.
"Lodos fırtınası bize ulaşmak üzere. Bizi yakalamadan Sao Roque geçidine ulaşabilirsek ne ala, atlatırız. Ne yapalım? Yola devam mı edelim, yoksa kıyıda bir yere demirleyelim mi?"
"Bana adıyla sanıyla deniz kurdu derler, baba," dedi Kızılsaç. "Fırtına bizi yakalayamayacak. Çok zaman ister. Bulutlar henüz çok gerilerde."
"Haklı olabilirsin, Kızılsaç. Ama bunu güçlenmek için yapıyordur. Sen ne diyorsun, Eusebio?"
"Pekâlâ yola devam edebilirsin. Başımıza bir şey gelmeden atlatırız sanıyorum."
Şöyle bir düşünen Chicao, konuştu: "Lodos fırtınası gerçekten patlarsa, ister kıyıda olalım ister açık denizde, nasıl olsa yakayı ele vereceğiz. Ne dersiniz, devam edelim mi?"
"Evet."
"Hadi öyleyse! Tavşan gibi korkacak değiliz ya!"
Ve rotayı açık denize çevirdiler. Ertesi sabah, Sao Roque geçidine henüz ulaşmadan, kasırga şimşek gibi tepelerine indi. Önce deniz şöyle bîr anlığına sessiz sa-
166
kin kaldı, ılık, çok hafif bir rüzgâr esti yalnızca, tekne sanki hiç dalga duymaz gibi oldu. Adamlar korkuyla irkildiler: "Lodos fırtınası!"
Bulutlar, yırtıcı kuşlar gibi geminin baş tarafına yüklendiler sanki. Chicao kendinde değilmişçesine haykırdı:
"Yelkenleri küçültün! Yoksa..."
Onu duyan olmadı. Korunma içgüdüsüyle kendiliklerinden işe giriştiler. Yelkenleri devşirmeye başladılar. Jesuino, çarmıklara tırmandı. Kızılsaç, gerilen kaslarının bütün gücüyle dümen çarkına yapıştı. Eusebio, mizena yelkenini tutan halatları kesmek istedi; ama geç kalmıştı. Rüzgâr gürleyerek tepelerine indi. Dalgalar büyüdü. Tekne dalgaların oyuncağıydı artık. Karılan dalgalar üzerlerinden geçiyordu. Chicao, üzerlerine çöken uğursuzluğu gördü. Dişlerini sımsıkı kenetledi. Tekne bir o yâna fırlatılıyordu, bir bu yana. Güvertede sağlama alınmamış ne varsa havada uçuşuyordu. Çok güçlü bir çatırtı tekneyi birden sarstı. Direkler çatırda-yarak kırıldı. Jesuino yok olmuştu. Bütün güverteyi su basmıştı.
Bir şey sallandı sallandı, bütün ağırlığıyla Chi-cao'nun omzuna yüklendi. Bu zorlu darbenin omzunu dağıttığım duydu Chicao. Bedeninin bütün gücü silinip gitti. Chicao güverteye yığıldı.
167
8 SUSUZLUK
Yavaş yavaş gözlerini açtı. Gözlerinde keskin, batıcı bir acı duydu, sol yanı duyarsızdı. Başı dönüyor, artık hiçbir şey hatırlayamıyordu. Doğrulup oturmayı denedi, ama içine işleyen bir sancı sağ kolunu kullanmasına engel oldu. O zaman sol koluna abanıp doğrulup çevresine göz atmayı başardı. Sol gözünün üzerindeki gölge çekilmek istemiyordu. Yavaş yavaş belleği yerine geldi. Fırtına! Boranın öfkeli saldırısı! Gemi! Evet, Tanrının Parmağû Onun güvertesindeydi. Şimdi yeniden hatırlıyordu. Çevresine bakınca, dört bir yanındaki yıkıntıya gördü. Bütün yelkenler parça parça olup sarkmıştı. Mizena direğinden kala kala başsız bir gövde kalmıştı. Grandi direği yıkılmıştı eğrilmiş, ağır hasar görmüş, kocaman çatlaklarla güverteye uzanmıştı. Dümen köşkü yıkılan direğin ağırlığı altında yamyassı olmuştu.

Ortalık kırık dökük şeylerle doluydu. Küpeşte parmaklığı eğrilmişti. Baş tarafta flok yelkeni yoktu. Halatlar yerlerde bir o yana bir bu yana sürükleniyordu. Fırtına dehşet saçmıştı. Nasıl olmuştu da gemi bütünüyle kurban olmamıştı? Tanrının bir mucizesi olsa gerekti. Belki de cezası...
Chicao'nun başı müthiş ağrıyordu. Yine de durumunu daha bir açıkça kavradı. Buz gibi bir soğuk bütün
168
bedenini kaplıyordu, fırtınanın ne var ne yok her şeyi sulara boğduğunu gördü, bacakları da sular içindeydi. Sürünerek daha yüksek bir yer aramayı denedi, ama sağ kolundaki sancı canına okuyordu. Kolunu yoklayınca, gerçi henüz bedeninden ayrılmamış olduğunu, ama güçsüz ve tümüyle ezilmiş olduğunu anladı. Parmakları yoklaya yoklaya yukarıya doğru çıktı. Omzu öne doğru kaydı. Her dokunuşta dayanılmaz sancılar duyuyordu. Yeniden oturdu, gözlerinden yaş geldi. Derken, sol gözünün üzerindeki gölgeyi düşündü. Elini alnına götürünce nedenini anladı. Yaralanmış olacaktı, bir yırtık kaşına kadar uzanıyordu. Görüşü engelleyen, akan kandı. Yarayı dikkatle temizledi. Elini güvertedeki suya daldırdı, alnına götürüp kanı yıkadı. Gemiyi basan sular ambara sızmış, tuzu eritmişti, işte bundan ötürü, Chi-cao'nun yarayı yıkadığı su tuza doymuştu. Yarası öyle bir acıyla yanıp kavruldu ki, nerdeyse kendini kaybediyordu. Bir an durup, sancı hafifleyinceye dek gözlerini kapadı. Gözlerini yeniden açtığında daha iyi görebiliyordu.
Arkadaşlarım ancak şimdi hatırlayabildi. Euse-bio'yu, Kızılsaç'ı, Jesuino'yu çağırdı umutsuzca. Yanıt gelir mi diye bekledi, sonra daha bir yüksek sesle ve korkuyla bağırdı. Ama suskunluk sürdü gitti. Ne olmuştu onlara? Belki de içlerinden biri hâlâ yaşıyordu.
Artık kımıldamak, oturduğu yerden ayrılmalı, ıslaklıktan daha az etkileneceği bir yer bulmalıydı. Dudakları kurumuştu ve ilk kez susuzluk hissetti.
Burada ne süre baygın yattığını, en son ne zaman bir şey içtiğini saptama olanağı yoktu. Biraz öne doğru süründü, asılı kalmış bir balata sarıldı, sol eliyle kendini yukarı çekmeyi denedi. Öbür yanındaki sancı dayanılır gibi değildi. Çaresiz, yeniden oturup kaldı. Böyle olmayacaktı, içinde kalan hayat artığını kurtarabilmek için bir şeyler yapmalıydı. Yeniden baygınlık geçirecek de
169
olsa ayağa kalkmayı başarmalıydı. Böyle düşünerek dişini sıktı, bütün gücüyle halatı yakaladı. Sağ kolu kopa-cakmış gibi oldu. Ne var ne yok gözlerinin önünde bu-lanıklaşıyor, bilincini yitireceğinden korkuyordu. Ama kendini dik tutmayı başardı. Bağlantı yerinden kopmuş ve kırılmış parçaları büyük bir V oluşturmuş olan ana-direğe yaslandı.
Chicao, derin bir soluk aldı. Deniz rüzgârı yüzünü okşadı. Şöyle bir bakındı gemiden arta ne kaldı diye: Kalıntıdan başka hiçbir şey. Gemi gövdesinin dayanmış ve hâlâ sürüklenir olması bir mucizeydi.
Chicao, biraz daha yürüdü, düşmemek için küpeşteye sarıldı. Attığı her adım bir işkenceydi. Alnında bir yara ve paçavra gibi sarkan ezik bir kol ile kırık bir omuz. Kolunu bağlamak zorundaydı. Gözleri, gemi lombarının üzerinde yatıp kalmış ıslak yelkene takıldı. Yere oturup sol eliyle kemerini aradı. Bereket kol güreşinden kazandığı bıçak hâlâ yerli yerindeydi. Bıçağı çıkarıp bir parça yelken bezi kesti. Tek elle, üstelik de sol elle çalışmak ne zordu! Ama şerit yelken bezini aldı, elini dişlerinin yardımıyla bir düğüm yaptı, gerdi. Kol şeridi hazırdı, boynuna geçirdi.
Sarkan kolunu yukarı kaldırmak, gücünün sınırında bir çaba istiyordu. Kolunu dikkatle yukarı kaldırdı. Alnında soğuk bir ter birikti, ama başarmalıydı. Kolunu yavaş yavaş yukarı kaldırmayı sürdürdü. Dudaklarını sımsıkı kenetledi, ama iniltiyi bastıramadı. Az bir şey daha yukarı, şeridi dişleriyle araladı, kolunu bezin içine yatırdı.
Duyduğu acıdan gözleri yaşarmıştı. Oturduğu yerde başını kırık direğe yasladı. Ter içindeydi. Sinirden dişleri takırdıyordu. Gözleri bulanırken, ezilmiş kolu da alevler içindeymiş gibi yanmaya başlamıştı.
Toparlandı. Her an bir yardım gelebilirdi. Sol elini alnından geçirip ayağa kalktı. Çok güçsüz hissediyordu
170
kendini, ama desteklediği koluyla kolayca yürüyebilirdi. Bütün gemiyi dolaşıp gemide başka kimse var mı, yardım istiyor mu, anlamak niyetindeydi.

İlk olarak dümen köşküne gitti. Yıkılan direk, dümen köşkünü yerle bir etmişti. Tahtaların arasındaki deliklerden içeriye bir göz attı. Ne var ne yoksa birbirine girmiş, köşe bucağa saçılmıştı. Bir kalıntı karmaşasıy-dı, ama tek bir canlı yoktu. Dümen çarkına yaklaşınca gözleri dehşetle büyüdü.
Yıkılan direğin altında kalan dümen çarkı ikiye bölünmüştü ve bütün bu yıkıntı altında yatan Kızılsaç'ın kafası ezilmiş, beyni ve akan kanı gemi döşemesine dağılmıştı. Tek gözü, yuvasından fırlamış, başından bir karış kadar ötede duruyor, yukarıya bakıyordu.
Chicao, titremeye başladı. Bir bez parçasıyla, mutsuz gemiyi gözlüyor gibi görünen ezilmiş baş ile gözü örttü. Kızılsaç'ı bulunduğu yerden çekip çıkarmak, sakat koluyla başarabileceği bir iş değildi. Gözlerine yeniden yaşlar doldu, kendini öylesine güçsüz hissediyordu ki, dostu gibi o da ölüydü sanki.
Zavallı Kızılsaç! Nasıl da severdi kadınları! Şu sırada, halde satışa sunulan kıyılmış etten başka bir şey değildi.
Eusebio ile Jesuino'yu ararken Chicao bütün tekneyi dolaştı, ama izlerini bile bulamadı. Ne yana gitse yıkıntıyla karşılaştı. Eusebio'ya ne olmuştu acaba? Belki denize düşmüş, yüzerek kurtulmuştu. Hayır, böylesine kudurmuş bir denizden hiç kimse kurtulamazdı. Öfkeli bir rüzgâr belki ikisini de denize sürüklemiş, balıklara yem olmuşlardı. Belki de şişmiş karmlanyla uzaklarda bir yerde sürükleniyorlardı. Gemide olmadıkları kesindi.
Chicao ambara bir göz attı. Ambarın ağzındaki tahta kapaklar kaymıştı, birbirinin üstüne yığılmış, yumuşamış tuz çuvallarını gördü. Ambara dolmuş sular tuzu

eritmişti, ama ortalarda bir yerde, dalgaların etkisiyle bir o yana bir bu yana gidip gelen beyazımsı bir tabaka vardı.
Damasceno'nun tuz yükü yok olmuş, gemisi de sonsuza dek kullanılmaz hale girmişti. Sular tuzu böylesine erittiğine göre, o zaman -bunun başka türlü açıklaması olmazdı- evet, o zaman fırtına çok uzun sürmüş olmalıydı. Bütün bu görünüşe bakılırsa, en azından iki gün sürmüş ve bu zaman içinde Chicao baygın kalmış olsa gerekti. Ötekilerin korkunç sonlarına göre kendine bir şey olmamış sayılabilirdi. Herhangi bir yerde kara görünüyor mu diye düşünüp denize baktı: Yalnız deniz, zararsız, barışsever bir deniz. Ama birkaç saat öne üç insanın hayatını hiç acımadan söndürmüş, bir gemiyi parçalamış bir deniz.
Chicao nerede olduğunu bilmiyordu. Belki geceleyin bir yön saptaması daha kolay olurdu. Ama hayır, o da olamazdı. Yıldızlara göre yön bulmayı hep saçma bir şey gibi görmüş, o yüzden de öğrenmek bile istememişti. Ah, bütün bu başa gelenleri sezebilmiş olsaydı! Fırtınanın patlak verdiği sıralarda Sao Roque girişine yaklaşmış oluklarını hatırladı. Ama bunun bir anlamı yoktu ki, rüzgâr gemiyi tam karşıt yöne zorlamış, akıntı da daha sonra başka bir yöne sürüklemiş olabilirdi. Karayı görebilse bekli bir sonuç çıkarabilirdi. Şimdi ona kala kala tek bir umut kapısı kalıyordu, bir başka yelkenlinin ya da büyük bir geminin yardıma gelmesi.
Şimdilik dalgaların elindeydi, deniz istediği yere sürükleyebilirdi onu. Belki de sürüklenip duran gemi kalıntısı, dalgaların yeni bir baskısına ya da güçlü bir rüzgâra dayanamayacaktı. Beklemek zorundaydı. Kaç gün? Yanıt, yazgının elindeydi.
İçi boşalmışçasma bitkin, oturdu. Gökyüzünde acımasız, yakıcı bir güneş vardı. Gırtlak ve dudaklar susuzluktan kavruluyordu. Elini ağzına götürünce dudakları-

mn nasıl kurumuş olduğunu hissetti. Üstelik gemide ne içilecek ne de yenecek bir şey vardı. Bütün araması boşa çıkmıştı. Elbette, dalgalar gemiyi basmış, her şeyi silip süpürmüştü. Kurtarılıncaya kadar açlığa dayanabilirdi ama, susuzluğa dayanamazdı. Hiç kimse susuzluğa uzun süre dayanamaz. Yardım gerekliydi. Hem de bir an önce.
Bu arada güneş her şeyi kor gibi yakıp kavuruyor, gün de, tıpkı yorgun dalgalar üzerinde sürüklenen tekne gibi, yavaş yavaş sona eriyordu. Hiç değilse bir akıntıya kapılsaydı, o zaman bir yelkenliye rastlamak umudu olurdu. Chicao için tek bir şey vardı artık: Umut! Ona güç verebilecek biricik şey buydu.
Güneşin ateşi yavaş yavaş zayıfladı. Akşam, dinginlik getirdi. Rüzgâr hissedilmiyordu artık ve sessizlikte insana korku veren bir şey vardı. Birazdan gece inecekti. Ortalık serinliyordu. Chicao, korunaklı bir yer bulamamıştı. Tam bu sırada, gözleri, güneşte kurumuş olan büyük yelkene ilişti. Evet, bu yardım edebilirdi ona. Bıçağı yelken bezine saplayıp kesti. İşte bir yorgan! Yatıp uzanmak için kuru bir yer aradı. Uyumayı bir deneyecekti. Belki öbür gün kıyıya sürüklenir, bir balıkçı teknesi ya da gemi tarafından görülebilirdi.

Dümen köşkünün hemen yakınında uyumaya elverişli yüksekçe bir yer bulunduğu aklına geldi. Gerçi orada Kızılsaç'm ezilmiş cesedi yatıyordu, ama başka seçeneği yoktu. Belki yarın sabah güneş güverteyi kurutur-du. Bugün ancak oraya gidebilirdi.
Peki bir ölünün yanında mı uyuyacaktı? Yüzünü kendisinin örttüğü, dışarı fırlamış gözü yukarıya bakan, kafası dağılmış bir adamın yanında! Sırtından bir ürperti geçti. Ama başka çare yoktu ki! Yatıp uzandı.
Gece indi. Gökyüzündeki yıldızlar ölü dalgalarla birlikte sallanıyordu. Kederli gözleriyle çevresine bakı-
173
nan Chicao, şuracıkta uyuyan ve sonsuza dek uyuyacak olan Kızılsaç'ın ezilmiş bedenini gördü. Chicao'nun omzu ve ezilmiş kolu sancılanıyor, susuzluğu gittikçe işkenceye dönüşüyordu. Yükselen ateşi kafasına sersemlik veriyordu. Yara almamış yanına döndü. Ama sancı yine de kesilmedi. Üstelik sırtı üşümeye başlamıştı soğuktan, sıtma tutmuş gibi dişleri takırdı-yordu. Yine de gözleri kapandı sonunda ve uykuya daldı.
Gün doğumu taze bir rüzgârla başladı. Çok geçmeden güneş, denizden yükseldi. Chicao uyandı. Başında olsun, kullanamadığı kolunda olsun, sancılar biraz durulmuştu. Bütün sağ yanı şişmiş, kurşun gibi ağırlaşmıştı.
Kalktı. Sabah rüzgârı yön değiştirmişti. Arkadaşının çürüyen bedeninden dayanılmaz bir leş kokusu yayılıyordu. Yakınında bir gece daha geçiremezdi.
Elini gözlerine siper edip uzaktaki ufku taradı. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Bütün gökyüzü yönlerinde su, her. yerde su! Üstelik yönünü de bulabilecek gibi değildi.
Bozulup yeniden oturdu. Kırılmış direkleri, parçalanmış yelkenleri gözden geçirdi. Tekneden geriye ne kaldıysa, bir gemi gövdesinden çok kabak kabuğunu andırıyordu. Ya batardı, ya da rüzgâr ve denizin sürükleyeceği yere sürüklenirdi.
Chicao, karamsarlığa kapıldıkça kapıldı. Bu yolculuğu hiç göze almamalıydılar. Fırtınanın eli kulağında olduğu belliydi. Ama patlak vermeden Sao Roque geçidine ulaşabilecekleri düşünü kurmuşlardı. Joaninha'yı düşündü. Erkekleri denizde kalan kadınlar gibi o da dua mı» ediyordu şimdi?
İhtiyar Malachias'm nasıl güldüğünü hiç unutamı-yordu. Her an kulaklarındaydı o ses: "Kendini kedilerden koru!" O kara bulutu, yılgı salarak göğe yükselen
174
ve bir kediyi andıran bulutu görmüş, ama ihtiyarın uyarısına kulak asmamıştı. Şimdi, denizin sınırsız genişliği içinde sürüklenen bu kırık dökük kalıntıya Tanrı acısın diye umut dilenmekten başka yapabileceği bir şey yoktu. ,
Güneşin sıcaklığı gittikçe artıyordu. Belki de güverte kurur ve geceyi ille de Kızılsaç'ın yakınında geçirmek zorunda kalmazdı.
Susuzluk gittikçe daha kötü bastırıyordu. Gün geçip gitti, kurtarıcı bir gemiyi boşuna beklemiş oldu yine. Belki yarın sabah. Ateş, yorgunluk, sancılar ve soğuk, geceyi işkenceye dönüştürecekti. Ama hepsinden önemlisi gırtlağı susuzluk çekiyordu... Su... Su!..
Ortalık kararmaya başladı. Gökyüzünde ilk yıldız parıldadı. Çok geçmeden başkaları da göründü. Karanlık iyice çöktü.
Chicao titreyerek yelken bezine sarındı. Kurumuş gırtlağı cehennemsi bir kor gibiydi, tükrüğünde tuz tadı vardı. Bütün gün yutkunmaya ya da yutkunma hareketleri yapmaya çalışmıştı, ama her seferinde de ancak bir hırıltı yükselmişti gırtlağından. Hiç değilse yorganı güneşte kurumuştu - bir parçacık gölge bulabilmek için hep yer değiştirmek zorunda kaldığı, umutsuzluk nedeni olan o sıcağın yardımıyla. Sancılanan bedenini din-lendirebileceği kuru bir yer bulduğu için yine de şükran duyuyordu. Gözleri nöbet ateşinden kapandı, dalgaların salıntısı uyku getirdi. Zaman zaman kuruntuya kapılıyor, sesler duyduğunu sanarak korkuyla doğruluyordu. Sonra kulak kabartıp yeniden konuşurlar diye bekliyordu. Ama teknenin omurgası altındaki suyun gürültüsünden başka bir şey yoktu. Gözlerini umutsuzlukla yumdu ve içini kaplamış olan ateş yeniden uyku getirdi ona.
Gecenin en derin saatiydi. Yıldızlı göğün altında duran kırılıp dökülmüş direk gövdeleriyle yelken parça-
175
lan sakat insan gölgelerini andırıyordu. Yeniden bir ses yükseldi.

Chicao irkilerek doğruldu. Bu sesi tanıyordu. Baş tarafa doğru bakınca, ona doğru yaklaşmakta olan beyaz bir şey gördü. Duyduğu heyecan öylesine büyüktü ki, kolunun sancısını duyamaz oldu. Ses ile o şey yaklaştılar. Lidia'ydı gelen, Roçado Liman'inin delisi Lidiaî
"Su ister misin? Biraz daha su?"
Evet o'ydu. O sesi tanıyor, çok iyi hatırlıyordu. Lidia durdu. Ellerindeki testi parıldıyordu. Derken, yeniden uzaklaştı, geminin baş tarafına doğru yürüdü. Sudan içmek zorundaydı Chicao! Bu yüzden onu öldürecek de olsa. Lidia'da su vardı, su! Gözleri dehşetle büyüdü, çünkü deli Lidia, Kızılsaç'ın cesedinin yanma diz çökmüş, testiyi onun ölü dudaklarına dayamıştı. Chicao delirmiş gibi kadına doğru atıldı. Ayağı bir tahta parçasına takılınca sendeledi, çürüyen cesedin üzerine kapaklandı. Duyduğu acıyla ayıldı. Ortalıkta hiçbir şey yoktu. Ne Lidia, ne de su! Yalnızca şu dağılmaya başlamış, iğrenç kokulu ceset! Gırtlağını sıkan bir tiksinti, düşme sonucu baş gösteren sancıyı geriletti. Chicao şuraya uzanmış, bir ölüye sarılmıştı. Çabucak doğrulup kalktı. Suratından aşağı çürük kokulu bir sıvının aktığını hissetti, tepeden tırnağa titreyerek uyuduğu yere döndü, yalpa vurarak. Yelken bezi hâlâ oradaydı. Titreyerek oturdu, başım küpeşteye dayadı, hıçkırmaya başladı.
Neden o da hemen ölüp gitmemişti sanki? Tanrı neden acımıyordu ona? Chicao olmanın, kol güreşlerinin kralı olmanın, bütün Macau'nun en güçlü erkeği diye tanınmanın ona ne yararı vardı? Hiç! Şuraya çökmüş ağlıyordu, işte; yalnız bırakılmış küçük bir çocuk gibi ağlıyordu; cin çarpmışçasına ölümü yardıma çağırıyor, hayaller görüyor, belki de şu sırada köpekleri ve sıska kedileriyle kulübesinde rahat uyuyan deli Lidia'nm sesi-

ni duyuyordu. Ona bu hayalleri gösteren, ona oyun oynayan, nöbet ateşi, ona işkence eden de çektiği susuzluktu.
Nerede olabilirdi? Onu bilemiyordu. Yakınına gelen tek bir balıkçı teknesi bile olmamıştı. Bütün gemilerin yaklaşmadığı lanetlenmiş bir bölgeydi sanki. Anlaşılan Tanrı da acımıyordu ona. Belki de kendini denize atıp köpekbalıklarına yem olmayı beklemesi gerekiyordu. O zaman ondan da bir şey kalmazdı geriye.
Korkuyla ayağa kalkıp dört bir yana bakındı. Belki herhangi bir deniz fenerinin ışığı geceyi delip ona ulaşırdı. Karanlıktan, suskunluktan başka hiçbir şey yoktu. Ve dalgalar, yıkıntıya dönmüş gemiyi şapırtılarla sallıyordu. Yeniden oturdu, yavaş yavaş güverteye uzanıp kaldı. Yorgunluktan gözleri kapandı, uyku bir süreliğine de olsa umutsuzluğunu örttü.
Sabah güneşi yüzüne vurunca uyandı, yanan gözlerini açtı. Artık doğrulacak gücü kalmamıştı. Açlık da duymuyordu artık. Gırtlağı sert ve kuruydu, işkence eden susuzluk, açlığı da duyurmuyordu. Biri demişti ki bir gün -yoksa kendi mi demişti, her şeyi birbirine karıştırıyordu-: "İnsan açlıktan ölebilir, ama susuzluk delirtir adamı." Son bir çabayla doğrulup ufku gözden geçirdi. Elinin tersiyle gözlerini silip küpeşteye yaslandı. Doğru mu görüyordu acaba? Olabilir miydi? Şu geride dalgalar kırılıyordu sanki. Ama dalgalar ancak karaya yakın yerlerde, bir kıyıda ya da kumsalda kırılabilir. Rüzgâr tekneyi tam da araya sürüklüyordu. Ama çok geçmeden umudunu yitirdi. Hayır. Hiçbir şey yoktu. Bir serap görmüş olacaktı. Deniz dört bir yanda nasılsa yine öyleydi. Güçten yoksun bacakları gövdesini taşıya-mayıp çözüldü. Olduğu yere çöktü, başı önüne düştü. Bu zayıf umudu da gömmek zorundaydı. Sınırsız bir karamsarlığa kapıldı. Bir daha doğrulamayacaktı artık.
Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz

Son saati gelmişti. Bugün de bir yardım gelmezse artık kurtuluş yoktu.
Bedeni gözle görülür bir çöküntüye uğramıştı. Gırtlağı çatlayacak gibiydi. Ağzının içinde dili kapka-lındı, şişmişti. Yutkunmayı denemekten de vazgeçmişti. Tükürükten yoksun olmak dayanılmaz acılara neden oluyordu. Yitip gitmişti artık. Günahlarının kefaretini ödüyordu işte böyle. Ama böylesine ağır bir cezayı hak etmemişti. Kötü adam değildi ki! Hoş, iyi olduğunu da öne sürmüyordu, her insan gibi o da şurada burada haksızlık etmişti. Ama susuzluktan ölüp gitmek! Kupkuru bir gırtlakla? Hayır! Bu kadarı fazlaydı. Daha ağır bir ceza olamazdı.
Bedeninde değişiklikler olduğunu görüyordu. Dudakları çatlamıştı, ama sancıları azalmaya yüz tutmuştu. Belki de zayıf düştüğü için sancı hissetmiyordu artık. Sakatlanmayan kolu sıskalaşmış, derisinin rengi koyula-şıp kara sarı bir görünüm almış, matlaşmıştı.
Güneş yine yakıp kavuruyordu ama, onun karşısında da duygusuzdu artık. Keşke Kızılsaç'ın başına gelen onun da başına gelmiş olsa, o da şu direğin altında yatıp kalmış olsaydı. Aniden

ölüvermek ne iyiydi kimbilir! Zavallı Kızılsaç! Roçado Liman'mın delisini onun yanında sanıp nasıl da üzerine atılmıştı dün gece.
Chicao uyukluyordu. Ama hep yeni baştan kendini savunmaya geçiyordu. Böyle halsiz ve zayıfken uyursa1 bir daha uyanamamaktan korkuyordu. Yaşama güdüsü böyle uyarıyordu onu. Aslında ölmekten başka bir şey düşündüğü yoktu, bir sona karşılık her şeyi vermeye hazırdı - derken, kurtarılmak umudu yeniden canlanıp onu gözlerini açık tutmaya zorluyordu.
Chicao yaşamak istiyordu! Yaşamak istiyordu! Eskiden beri görmeye alışkın olduğu her şeyi yine görmek istiyordu. Gel gelelim kirpikleri kapanıveriyordu. Gözlerini yine açıyordu. Böyle bir ölümle ölmek istemiyor-
178
tK JMvuır.14.* ¦« I
h" "M8- nJr*ı— aftr l^'-fer1-* !
du. Tanrı onu yaşamak için yarattığına ve fırtınada ölmesine engel olduğuna göre yaşamasına karar verilmiş olsa gerekti.
Ama gücü kalmıyordu artık. Gırtlağı, dudakları ve dıh çat ak çatlaktı. Ateşten gözleri kapanıyordu. Soluk alması bı e işkenceydi. Burnundan, ağzından içeri giren hava sıcaktı, canını acıtıyordu. Artık gölgeden gölgeye sürüklendiği falan yoktu, bedenini acımasız güneşe teslim etmişti. Bütün uyuklama haline, bütün cinnet görüntülerine karşın yaşamak inadı sürüyordu. Kurtuluşun düşünü kuruyordu. Bir bakıyordu, yelkenleri şişmiş koca bir yük gemisi yaklaşıyor, geminin baş tarafındaki adı okuyordu: Ricardo Barreto. Derken, iyi olduğunu, ayaklarının üzerinde durabildiğini sanıyordu Henüz hayatta olan ve kıyıya bakan Kızılsaç'm yanında görüyordu kendini.
Ama çok geçti artık. Doğru dürüst soluk alıp veremiyordu. Dıh ağzının içinde kara bir renge bürünmüştü. Aldatıcı seslerle cinnetle ilgili hayaller birbirine karışıyordu. Lıdıa çıkagelip testiyi dudaklarına dayıyor ama o içmek istemiyordu. Kediler bulutların içinden fırlayıp üzerine atılıyor, ama hiç aldırmıyordu o To-anınha sarı gömleğini çıkarıp ona dipdiri göğüslerini gösteriyordu. Islak bakışları istekle üzerinde kalıyor, aşkım bekliyordu. Ama Chicao istemiyordu ki' Artık çok geçti Bütün bunlar öteki hayatla, hiç ilgilenmediği obur yandaki hayatla ilgili şeylerdi. Joaninha'nın o tatlı okşayışlarını bile istemiyordu artık. Ölümü özlüyordu bıkılıp gitmeyi. Ölümün dehşet veren sevecenliğini
Artık uzun sürmezdi. En çok bir gün daha. Ne iyi' Gözlerini açtı. Bordaya vuran dalgaların gürültüsü kula-gına kadar ulaşıyordu.
Chicao zaman kavramını yitirmişti. Saatler birbirini kova arken, günle gece birbirine kavuşurken, o ilgisiz, uyukluyordu. °
179
Birdenbire gemi bir darbeyle sarsıldı. Başıyla bir yere bindirmiş olacaktı. Tekne ortadan ayrılıyormuş gibi bir çatırtı duydu Chicao. Gemi biraz sancağa yattı, öyle kaldı. Chicao, bir ceset yüzü gibi çökmüş yüzünde olduğundan büyük görünen gözlerini açtı. Bağırmak istedi ama, dudaklarının arasından bakan kararmış dili sesinin çıkmasını engelledi. Hayatın kenarından birkaç adım ötede duran Chicao, denizin durulduğunu sandı. Ama mantığı yavaş yavaş yeniden işlemeye koyuldu. Henüz ölmüş değildi ve biliyordu ki, deniz sallanmayı hiç kesmez. Karada olmalıydı. Kara! Chicao başını kaldırdı. Boynu bu ağır yükü zor taşıyordu! İşte kara! Yaşamak demek olabilirdi bu. Belki henüz gecikilmiş değildi. Bedenini, küpeşteye dayayıp yukarı çekti. Yorgunluk yeniden bastırmak istedi ama, doğrulmak zorundaydı. İşte kara! Sol kolunu kaldırdı, incelmiş parmakları kıpırdayıp küpeşte demirini kavradılar. Pes etmeyen savaşma içgüdüsü ona yeniden güç verdi. Bedenini doğrulttu - Küpeşteye yaslandı. Kara oradaydı işte! Evet, kara!
Ama sınırsız uzayıp giden bu karanın dehşet veren bir görünümü vardı. Daha önce buna benzer bir şey görmemişti. Koca bir kumsalı andırıyordu. Gözleri ner-deyse yuvalarından fırlayıp bütün bu tabloyu yuttu. Uçuk beyaz bir renkteki kara parçası denizden biraz önce çıkmış gibiydi. Ortalık tuğla duvarlardan, duvar parçalarından artakalmış bir yığın kalıntıyla doluydu. Ne demek oluyordu bu? Kuşku yoktu, geminin kıyısına vurup oturduğu yer karaydı.
Tam bu sırada Chicao cinnet getirdi. Her bir yandan aynı anda aynı ses içine işledi, tanıdığı bir kahkaha, bütün çağlan aşıp gelmiş kısık, yaşlı, çok yaşlı bir kahkaha, ateş nöbeti içindeki beyninde çatladı. Bu sesin kime ait olduğunu biliyordu, bu cehennemlik kahkahanın kimden geldiğini biliyordu: ihtiyar Malachias. "Ey
180

Chicao! Kol güreşçilerinin kralı!.." Dört bir yanına bakındı. Ses nereden geliyordu? Ses her yerdeydi. "Benden korkmadm, Chicao! Sana söylememiş miydim? Denizden yükselen şu soluk kara parçasına bir bak hele! Senin mezarın o, seni lanetleyecek yer. Az önce denizin derinliklerinden yüzeye çıkan kumlara bir bak! 1825'ten beri batıktı. Evet Chicao, 1825'ten beri."
Bu yıl sayısının beyninin nasıl da derinlerine işlenmiş olduğunu düşündü Chicao. Bunun Manuel Gonçal-ves Adası'yla bir ilişkisi olup olmadığını anlamak için Sayın Honorio'ya bile koşmuştu o sıralarda.
"İşte adayı görüyorsun Chicao, Manuel Gonçalves Adası'nı. Onun varolmuş bir ada olduğuna ve onun üzerinde öleceğine inanmak istememiştin. Burada eskiden çok kavga yaşandı, çok kan döküldü, çok ölüm görüldü. Şu kum, denizin dibinden gelen şu yapışkan kum, yaşanmış tarihten bir parçadır. Bu ada, günahlarının kefaretini batarak ödemek zorunda kaldı. Yükselen sular her şeyi örttü, zenginlik ve sefaleti, ağlamayı ve gülmeyi ve pek çok düşü. Günün birinde, burada yaşamış olan ruhların bağışlandığını, adanın bağışlandığını göstermek üzere ada yeniden ortaya çıkacaktı. Ama sen..."
Ses kısa bir süre sustu. Sonra yine başladı:
"Senden dikkatli olmanı diledim. Seni uyardım. Gökyüzünün bulutları arasında o uğursuz işareti de gördün. Şimdi hayatını yitiriyorsun, çünkü bunu sen kendin istedin. Şimdi sen batarken ada çıkacak, çünkü sen kötüydün. Kuraklık çeken toprağı bırakıp giderek vicdansızlık ettin. Şimdi şu hale bak! Öne doğru eğil! Suratın nasıl değişmiş, görüyor musun? Dilin sertleşti ve susuzluk çekiyorsun. Ama gırtlağın yutkunamıyor. Bunu yapan susuzluktur. Arlanmadan bırakıp gittiğin toprağı çatlatan susuzluk. Rüzgârla deniz kardeşlerindir

diye düşlere kaptırdın kendini. Ama toprağı asla unutamadın, şimdi susuzluk çeken sensin. Susuzluk. Seni mahvedecek bir susuzluk çekerek günahının kefaretini ödeyeceksin, çok sevdiğin ama yine de ihanet ettiğin, toprağa acı çektiren aynı susuzluğu çekerek. Ama toprak batıp gitmedi, Chicao. Sertao ölmedi. Susuzluktan ötürü ona sadık kalmak istemedin. Dört bir yanın nasıl suyla dolu, bak da gör şimdi! Su içmek istiyordun. Ama deniz suyu içilmez ki. Şuradaki toprak bolluğunu, bak da gör! Ama tek bir pınardan bile yoksun!"
Dört bir yandan kahkahalar yükseliyordu. Delice, kötü kahkahalar. Sonra ses yeniden konuştu:
"Öleceksin Chicao. Bir saatin daha var, ruhun bedenini bırakıp gidecek. Ama Sertao'yu bırakıp gittiğin için ruhunun acı çekip çekmeyeceğini kim bilebilir? Burada ıssızlık var. 1825'ten beri ıssız ve yitik. Ama ötede -ne demek istediğimi anlıyorsun- ötede yağmur her şeyi yeniden yeşillere boğdu. Yeşil geri döndü. O canlı ve taze yeşil. Kuraklık çekilip gitti. Sular Apodi'yi doldurdu. Açu Vadisi'nde ormanlar süsleniyor, güneş tatlı tatlı işiyor, ülke özsuya doyuyor. Serido Vadisi hiç bugünkü kadar güzel olmamıştı, insanlar geri dönüp suyu kutsu-yorlar. Hayat veren toprağı sevgiyle işliyorlar. Senin yeterince sevmediğin toprağı, Chicao! Senin ölmüş olduğuna karar verdiğin toprağı! O yeniden hayat dolu, güzel ve verimli. Ama sen..."
Derin bir sessizlik oldu. Ses bütün bütüne sustu. Chicao ölecekti. Susuzluktan. Birazdan ölümün örtüsü gözlerine inecekti. Kırık organları küpeşteye yaslandı, gözleri uzaklara daldı. Chicao artık hiç ağrı duymuyordu. Son solumalarında ona acı veren yalnızca yüreğiydi. Evet, şimdi anlıyordu: İnsanın, en büyük dostu olan toprağı hiç bırakmaması gerekirdi. Bakışlarını ufka çevirdi, ama her şey daha bir silikleşti ve Manuel Gonçalves Adası uzaklara

doğru kaydı. Tam bu sırada olağanüstü bir değişiklik oldu:
On dokuz ekimdi, doğum günüydü, Pedro Azeve-do, rüzgâr çarkına yaslanmış ufka bakıyordu. Gözleri batıya çevrilmişti. Gözlerinde bir sevinç ışıltısı vardı. Hayır! Kuraklık olmayacaktı. Rio Grande'nin Sertao bölgeleri bir daha asla kuraklık çekmeyecekti. Batıda yağmur bulutları birikmişti: O uğursuz kırmızı ışık silinmişti. Toprak yeniden yeşerecekti. Yağmur geliyordu!
Ve Sertao yeşildi artık. Chicao atını çiftliğe doğru sürdü. Atından atlayıp gülerek Pedro Azevedo'ya yaklaştı:
"Artık kuraklık yok, değil mi Pedro Amca?"
"Hiç olmayacak, Chicao."
"Onun için dönüp geldim, Pedro Amca. O mutsuz hayatı geride bıraktım, işte yine buradayım."
"Dönüp geleceğini biliyordum oğlum. Sen burada evindesin. Şu yeşil tarlalara bak, Chicao! Şu otlaklara, şu dağlara bak! Hayatının bütün anıları buraya bağlıdır. Şöyle bir çevreye bak, Chicao!"

Ve Chicao bir de baktı ki, hayatı gözlerinin önünden akıp gidiyor. Çocukluğunu görüyordu, Neco babanın onu Nhâ Rosa'ya götürmesini, Nhâ Rosa'mn gülümseyerek onu kendi oğluymuş gibi bağrına basmasını. Sonra okuldaki kavgalar, Boqueirao çiftlik evinin önünde oyunların yarıda bırakılması, Liberato ile yarış, Rio Potengi'de yüzmeler, oyunlar. Pamuk tarlası içinden ilk kez at sürmesi. Her şey enine boyuna yeşildi, kuraklıktan eser yoktu. Sonra çiftliğin eski iç avlusunu gördü, onu bekleyen odun yığınını, kaygan ellerinden ötürü hâlâ sıcaklığım yitirmeyen baltayı! içinde kuzuların zıpladığı, analarının memelerine atıldığı koyun ağılını gördü; sıcak süt özlemiyle kuzuların birbirlerini nasıl itip kaktıklarını! Sonra, sığırı otlaktan alıp getirmek

183

için atma nasıl atladığını! Rüzgâr göğsünü okşayıp serinletsin diye gömleğini eyere nasıl bağladığını! Ancak ortalık iyice kararınca eve dönüyordu. Dağlardan yansıyan bütün o gürültülere, akşamın müziğine, sığırı sürerken yaptığı uyarılar da katılıyordu:

"Hey Andorinha!.. Princesa!.. Baronesa!.. Pintada ve Franjinha!.. düüst be sığır!.."

Kendini göl kıyısındaki fundalar arasına gizlenmiş görüyordu, işlerine dalıp suya eğilmiş çamaşır yıkayan kadınların bacaklarına nasıl merakla baktığını! Güvercinlerin sürüyle su başına üşüştüklerinde Liberato'nun tüfeğiyle nasıl yere yüzükoyun yapışıp kaldığını görüyordu. Terleyerek ve şarkı söyleyerek pamuk balyasının ipini nasıl sıkıştırdığım görüyordu. Sığır sürüsünü güdüyormuşçasına şarkı söyleyerek! Sesi gecenin karanlığında ve dağların yankıları içinde yitip de dftliktekile-rin kulakları bayram ederken, Donana çok iyi şarkı söylediğini ve sığırı dağıtmamayı da çok iyi bildiğini söyler dururdu. Şimdi kendini biraz önce hakladığı yumurta hırsızı dev kertenkelenin parlak pullu derisini yüzerken görüyordu.

Nasıl da yemyeşildi şu Sertao! Yağmur yağacaktı. Çiğ çiğ çakan şimşekler gökyüzünde titreşiyordu. Arara Dağlarından gök gürültüleri geliyordu. Birazdan yağmur boşalacaktı. O zaman tarlalar, ıslaklığı büyük yudumlar halinde içmek için kocaman yeşil ağızlarını açacaklardı. Göğün bulut kovalarından sular boşalacak, toprağı kaplayacaktı. Ne bereketli bir ürün elde edilecekti!

Pamuk fidanlarının tomurcuklan rüzgârda bembeyaz sallanıyordu. Ve rüzgâr inleyerek rüzgâr çarkının kanatlan arasına doluyor, kanatları harekete geçiriyor, kanatlar sürekli ve hep aynı ölçüde takırdıyordu. Şimdi danalar, pamuk temizleme makinesinin durduğu avluda korunak arıyordu. Koyunlar meleyerek ağıllarında bir

184

araya toplanıyordu. Göl kıyıyı aşmak üzereydi. Yağmur yağıyordu. Sertao'da bir daha asla kuraklık olmayacaktı.

Chicao, atı 'Ozgürlük'ün üzerinde, Jurema'larm çalılıkları arasından ilerliyordu. Koruyucu deri giysiye karşın ıslak dikenler bacaklarım dalıyordu. Kulübenin orada durup Nhâ Rosa'nm çocuklarının dik saçlı kafalarını okşuyordu. Eyerini indirdiği atı göle götürüyordu. "Merhaba Pedro Amca!" Pedro Azevedo, sütuna yaslanıp, onun, atıyla birlikte yıkanırken çıkardıkları gürültüye kulak veriyordu. 'Öküz Dansı' festival günleri yaklaşıyordu; bayrama katılan Chicao, yakası açılmadık şakalara katıla katıla gülüyor, dursuz duraksız dans eden Rovaldo'yu alkışlıyordu.

Ve sonra dağlar vardı işte, ayın doğuşunu beklemek üzere tırmandığı, bir kayanın üzerine uzanıp, başka, çok uzak dünyalarda olan biten şeylerin düşünü kurduğu dağlar. Yemyeşil denizleri, bellerinden yukarıları çıplak ve gemilerle sefere çıkan erkekleriyle başka dünyalar. Ama o Sertao'yu asla bırakmayacaktı. Dünyanın hiçbir şeyine değişmezdi oraları. Çünkü hayatı Ser-tao'dan kaynaklanıyordu. Gücünü, her şeyini ona borçluydu. Ve bir kuraklık baş gösterse bile. Dünyanın hangi kuraklığı pahasına da olsa, bu toprağı çaresiz koma-yacaktı. Asla. Pedro Azevedo'nun yanı başında savaşacak, yerlere çöken sığırın kalkmasına yardım edecek, sürüyü dağların yamacındaki öbür otlağa güdecek, yardımının gerektiği her bir sığıra destek olmak için, yakıp kavuran güneşin altında bütün gün gık demeden çalışacaktı. Ama Sertao'yu asla bırakmayacaktı. Asla...

İnsanlar mutluydu. Kuraklık bir daha geri dönmeyecekti. Su yeniden yoluna kavuşmuştu. Bütün hayatın kaynağı olan su.

"Bak Chicao, işte sevdiğin Sertao bu!"

185

Pedro Azevedo'nun sesi, toprağın içinden, toprağa bağlı yüreğinin derinliklerinden yükseliyordu. Düşen ilk yağmur damlaları altmda ıslanan toprağın kokusunu almıştı. Sık sık

nöbet tuttuğu yerde durmuş, havayı gözlüyordu. Mutluluk saçan bir gülümsemeyle ufka bakıyordu, çünkü artık kuraklık olmayacaktı;
"Yuvaya döndün Chicao, yuvaya döndün..."
"Merhaba Pedro Amca... Ben..."
Chicao'nun cansız bedeni teknenin içine çöktü. Yeşil deniz, gemi gövdesini aralıksız sallayıp tartıyordu. Dalgalar yaslı bir şarkı tutturmuştu. Derken, yakman o dalgalar gemiyi deniz dibinin derinliklerine doğru çektiler.

SON

Şeker Portakalı adlı romanıyla ülkemizde yediden yetmişe herkesin sevgilisi olan Brezilyalı yazar José Mauro de Vasconcelos, damarlarında Çingene kanı taşıyan yetim Chicão'nun öyküsünü anlatıyor.

Brezilya'nın uçsuz bucaksız kıraçlarında doğan Chicão, rüzgârı ve denizi kardeşi bilerek büyür. Ateşli, güzel Joaninha'nın sevgilisi ve o kıyının en güçlü erkeği olur. Vasconcelos, her zamanki şiirli anlatımıyla, özsuyunu doğadan alan, sevgi ve özlem dolu, yaşamın içinden süzülüp gelmiş bir roman daha yaratıyor. Anlattığı toprakları ve o toprakların insanlarını çok iyi tanıyan yazar; onların duygularını, düşüncelerini, o topraklara bağlılıklarını ve o topraklardan kopuşlarını ustalıkla yansıtıyor.

Bu romanda rüzgâr canlanıyor, ışık ve müziğe, dans adımlarının ve yürek çarpıntısının sesleri karışıyor.

THG
0464723
PYG
0464723PYG

#brezilya #yetimlik #gençlik #kapitalizm #doğa #aşk #yoksulluk

can

21,5 TL

canyayinlari.com | | | canyayinlari

roman

ISBN: 978-975-07-1980-6

9 789750 719806